

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Michaela Handrejchová

Podmíněné odsouzení

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Marie Vanduchová, CSc.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce: 2. května 2018

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 209 909 znaků včetně mezer.

.....

Michaela Handrejchová

V Praze dne 2. května 2018

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucí diplomové práce, paní JUDr. Marii Vanduchové, CSc., za její odborné vedení a za cenné rady, které mi při psaní poskytla.

Obsah

Úvod.....	1
1. Podmíněné odsouzení jako alternativní trest.....	3
2. Podstata a právní povaha podmíněného odsouzení	7
3. Historický vývoj podmíněného odsouzení.....	12
3.1. Vývoj podmíněného odsouzení v zahraničí.....	12
3.2. Vývoj podmíněného odsouzení v českých zemích.....	16
4. Předpoklady pro uložení podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody	25
4.1. Výměra trestu odnětí svobody nepřevyšující tři roky	27
4.2. Speciální hlediska pro uložení podmíněného odsouzení.....	29
4.3. Vztah podmíněného odsouzení k jiným druhům trestů ukládaných vedle něho	33
5. Zkušební doba	35
5.1. Zápočet zkušební doby	38
5.2. Vedení řádného života ve zkušební době	41
6. Přiměřená omezení a přiměřené povinnosti	44
6.1. Povinnost k náhradě škody, odčinění nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení dle sil podmíněně odsouzeného	54
6.2. Výchovná opatření ukládaná pachatelům ve věku blízkém věku mladistvých	57
7. Rozhodnutí o podmíněném odsouzení dle § 83 TZ	59
7.1. Rozhodnutí o osvědčení.....	60
7.2. Rozhodnutí o nařízení výkonu trestu.....	62
7.3. Rozhodnutí o výjimečném ponechání podmíněného odsouzení v platnosti.....	64
7.4. Fikce osvědčení	67
7.5. Zahlazení odsouzení	68
8. Podmíněné odsouzení s dohledem.....	70
9. Specifika podmíněného odsouzení u mladistvým pachatelům.....	75
10. Statistika ukládání podmíněného odsouzení.....	81
Závěr.....	86
Seznam použitých zkratk.....	91
Seznam použitých zdrojů.....	92
Seznam příloh	99
10.1. Příloha č. 1 – Přehled četnosti ukládání podmíněného odsouzení pravomocně odsouzeným osobám jako hlavní sankce za roky 2008-2017	100
10.2. Příloha č. 2 – Přehled četnosti ukládání podmíněného odsouzení pravomocně odsouzeným osobám za jednotlivé trestné činy.....	111
Abstrakt.....	112
Abstract.....	113

Úvod

Trestní politika se dlouhodobě zabývá otázkou, jak adekvátním způsobem reagovat na spáchaný trestný čin. Reakce se vždy odvíjí od hodnot uznávaných ve společnosti, nicméně ty jsou v průběhu času značně proměnlivé. Moderní trestní justice vedena snahou o účinnou generální a zejména individuální prevenci vychází z premisy, že trestní sankce by neměly být ovládnuty výhradně prvky retribuce, ale měly by směřovat též k nápravě pachatele. Dopustí-li se pachatel trestného činu, často to svědčí o narušenosti jeho osobnosti a někdy i neschopnosti podřídit se společenským pravidlům, a proto není veřejným zájmem pachatele jen potrestat, nýbrž mu i podat pomocnou ruku při resocializaci v řádného občana. Moderní studie totiž ukazují, že izolace pachatele od společnosti často prohlubuje negativní aspekty jeho chování. Naopak jako účinné se jeví být sankce vykonávané ve společnosti za aktivního působení blízkého sociálního okolí. Jednou z nejvýznamnějších takových trestních sankcí je podmíněné odsouzení, které dává pachateli druhou šanci a pod pohrůžkou výkonu trestu ho motivuje k vedení řádného života, čímž naplňuje nápravný charakter sankce. Pro intenzivnější výchovné působení na pachatele může soud navíc přikročit k uložení individualizovaných přiměřených omezení a povinností, případně stanovit dohled.

Předkládaná práce pojednává v celistvosti o institutu podmíněného odsouzení, přičemž jejím hlavním cílem je podrobná analýza právní úpravy i praktického využití tohoto institutu včetně nastínění možných návrhů z pohledu *de lege ferenda* směřující k zajištění vyšší efektivity trestní sankce. Ve své práci využívám zejména metody deskripce, analýzy, syntézy, jakož i historicko-právní komparace.

Práce se rozděluje na deset kapitol, které se dále dělí na jednotlivé podkapitoly.

První kapitola se zabývá podmíněným odsouzením v kontextu alternativních trestů včetně osvětlení příčin, které zákonodárce motivovaly k samotnému zařazení alternativních trestů do právního řádu. S alternativním řešením trestních věcí do jisté míry souvisí i myšlenky restorativní justice, které jsou zde taktéž v krátkosti popsány. Druhá kapitola se již zaměřuje na samotnou podstatu podmíněného odsouzení jako prostředku sloužícího k odkladu výkonu trestu. V této souvislosti je třeba upozornit na diskutabilní právní povahu podmíněného odsouzení. Třetí kapitola práce popisuje historické směry a tendence ve světě, přičemž tyto byly více či méně vždy ovlivňovány prvky probace. Opomenut samozřejmě není ani postupný vývoj podmíněného

odkladu výkonu trestu v českých zemích, a to od jeho zakotvení do právního řádu v době první republiky přes různé obměny až po právní úpravu v současném trestním zákoníku. Zbývající kapitoly se věnují platné právní úpravě. Nejprve čtvrtá kapitola podrobně rozebírá jednotlivé předpoklady pro uložení jmenované trestní sankce pachateli, mezi něž se řadí soudem vyměřený trest odnětí svobody v délce trvání nepřevyšující tři roky a odůvodněný úsudek soudu, že s ohledem na specifická hlediska, jimiž jsou jednak osoba a poměry pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, jednak okolnosti případu, není nezbytné nařídít výkon trestu. V tomto rámci je zmíněna i neslučitelnost ukládání některých druhů trestů vedle podmíněného odsouzení. Pátá kapitola se zaměřuje na průběh zkušební doby a s ní spojenou primární povinnost uloženou odsouzenému, kterou představuje vedení řádného života včetně rozboru obsahu této povinnosti formované zejména judikaturou soudů. Následující kapitola popisuje možnosti individualizace podmíněného odsouzení pro konkrétního pachatele za pomoci přiměřených omezení a přiměřených povinností, které by měly vhodně doplňovat podmíněné odsouzení. Zvláštní pozornost je věnována povinnosti podle sil odsouzeného nahradit škodu nebo odčinit nemajetkovou újmu způsobenou trestným činem či vydat bezdůvodné obohacení získané trestným činem včetně jejího odlišení od podobného institutu, a to náhrady škody v adhézním řízení. Součástí kapitoly je i pojednání o možnosti uložit výchovná opatření pachatelům ve věku blízkém věku mladistvých. Šestá kapitola se zaměřuje na způsoby ukončení podmíněného odsouzení, kterými kromě rozhodnutí soudu může být i právní událost uplynutí určitého času. Tato kapitola se zabývá i otázkou zániku právních následků spojených s odsouzením a určuje, kdy dochází k zahazení odsouzení, tedy kdy se pachatel znovu zařazuje mezi bezúhonné občany. Pojednání o podmíněném odsouzení obohaceném o prvky probace, tedy o podmíněném odsouzení s dohledem, je předmětem osmé kapitoly. Rozbor právní úpravy podmíněného odsouzení u mladistvých delikventů, kde je ještě více zvýrazněn jeho výchovný charakter, upravuje devátá kapitola. Poslední kapitola uzavírá otázky současné právní úpravy a pro dokreslení celé problematiky podmíněného odsouzení nabízí pohled na postupný vývoj četnosti jeho ukládání ze strany orgánů činných v trestním řízení. Zakoření celé práce pak představuje závěrečné zhodnocení institutu podmíněného odsouzení s případnými návrhy *de lege ferenda* na jeho zlepšení.

1. Podmíněné odsouzení jako alternativní trest

Moderním trendem trestních politik je snaha o snižování celkového počtu ukládaných nepodmíněných trestů odnětí svobody a jejich nahrazování tzv. alternativními opatřeními.¹ Důvodem k takovému kroku je enormní počet uvězněných osob a s tím spojená velká finanční zátěž na chod věznic, ale též prozření ohledně účinnosti nepodmíněného trestu odnětí svobody. Je zřejmé, že nepodmíněný trest odnětí svobody má sice výrazně zábrannou funkci, ale vykazuje velmi malý výchovný účinek a nízkou preventivní a resocializační efektivitu. Izolace pachatele od jeho přirozeného sociálního prostředí s sebou přináší řadu nežádoucích účinků, mezi nimi i škodlivý vliv vězeňského prostředí na osobnost odsouzeného, potlačení individuality a s tím spojené pocity ztráty odpovědnosti za vlastní rozhodování včetně neschopnosti zapojit se po návratu na svobodu do řádného života, ospravedlnění své trestné činnosti činy ostatních spoluvězňů a vysokou míru stigmatizace bez výrazné převýchovy v řádného občana.² Kromě negativního vlivu na samotného pachatele je výkon tohoto druhu trestu pro stát značně finančně náročný. Tyto a další důvody vedly k tzv. krizi trestu odnětí svobody, tedy k pochybnostem o účinnosti tohoto institutu, jakož i celého sankčního systému.³ Základní otázka, kterou je nutné si při úvahách o vyřešení problémů s nadměrným počtem vězněných osob pokládat, zní: „Jak co nejlaciněji, ale přitom účinně trestat?“⁴ Odpovědí může být zavádění alternativních způsobů řešení trestních věcí, tedy takových způsobů, které nejsou spojeny s nepodmíněným trestem odnětí svobody.

Důvody pro jejich zavedení do platné právní úpravy lze spatřovat v pozitivech, která přinášejí. Hlavní myšlenkou a též smyslem ukládání alternativ je odstranění negativních vlivů na odsouzeného, které se spojují s nepodmíněným trestem odnětí svobody. Převýchova pachatele se vykonává v rámci společnosti bez zpřetrhání vazeb na okolí a ztráty zaměstnání, proto odpadají problémy i náklady spojené s jeho resocializací. Při ukládání těchto sankcí dochází k podstatně vyšší individualizaci trestu při současném zohlednění osobnosti pachatele a jeho vlastností.

¹ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 19-20

² KARABEC, Z. *Koncept restorativní justice*. In: KARABEC, Z. (ed.). *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 5

³ tamtéž

⁴ OSMANČÍK, O. *Teze o alternativních trestech a probačních úřednících*. In: OSMANČÍK, O. a kol. *K problematice alternativních trestů a opatření*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1996, s. 8

V neposlední řadě alternativní řešení přinášejí též podstatně nižší finanční náklady na jejich výkon a napomáhají ke zrychlení trestního řízení.⁵ Pachatel díky tomu, že zůstává na svobodě, je též schopen lépe nahradit poškozenému škodu způsobenou trestným činem. Alternativní řešení trestních věcí ovšem necílí jen na omezení nepodmíněného trestu odnětí svobody, ale v opodstatněných případech se snaží vyhnout vůbec uložení trestní sankce.

Alternativní opatření se často pojí s konceptem tzv. restorativní (obnovující) justice.⁶ Podle restorativní justice by úkoly trestního práva neměly primárně spočívat v ochraně právních statků, ale v ochraně konkrétních zájmů a požadavků poškozeného a jeho blízkých.⁷ Restorativní justice na rozdíl od retributivní (odplatné) justice nevidí v trestu odplatu za spáchaný trestný čin, tedy konflikt mezi pachatelem a státem, ale konflikt mezi pachatelem a obětí činu, kdy se v souladu se svým hlavním cílem snaží „dát věci do pořádku“.⁸ Restorativní justice usiluje o obnovení hodnot a sociálních vztahů narušených spáchaným trestným činem. Pro dosažení tohoto cíle je nezbytné aktivní zapojení všech dotčených osob, tedy poškozeného, pachatele i komunity.⁹ Pachatel ani poškozený nejsou jen pasivními objekty trestní justice, ale svým aktivním přístupem se podílejí na překonání negativních následků trestného činu. Zájem na potrestání pachatele ustupuje a přednost dostává ochrana zájmů poškozených osob.¹⁰ Dle myšlenek obnovující justice se předpokládá, že náprava způsobené újmy má na pachatele výchovný a resocializační účinek. V tomto duchu by si pachatel měl uvědomit protiprávnost a závažnost svého jednání a plně za něj převzít odpovědnost včetně snahy o náhradu způsobené újmy oběti.¹¹

⁵ OSMANČÍK, O. a. kol. *K problematice alternativ v trestním právu*. In: OSMANČÍK, O. a. kol. 1996. op. cit. s. 20-21; KUČEROVÁ, D. *Alternatívne tresty a inštitúty s nimi spojené*. In: STRÉMY, T. (ed.). *Restoratívna justícia a systém alternatívnych trestov. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie*. Praha: Leges, 2017, s. 460-461

⁶ Pojem restorativní justice vychází z anglického slova restore neboli obnovit, navrátit v původní stav. viz KARABEC, Z. 2003. op. cit. s. 8

⁷ VANDUCHOVÁ, M. *O systému trestů*. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica. 2006, č.4, s.13

⁸ ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, s.19

⁹ VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A. *Restoratívna justícia – trestní politika pro 21. století?*. Trestní právo. 2000, č. 1, s. 4-11

¹⁰ KARABEC, Z. 2003. op. cit. s. 6

¹¹ ZEHR, H. 2003. op. cit. s.12

Alternativní opatření lze popsat jako souhrn institutů zakotvených v trestním právu za účelem náhrady nepodmíněného trestu odnětí svobody včetně jejich uspořádání a vzájemných vztahů mezi nimi.¹² Alternativní opatření tvořící v trestním právu určitý vzájemně propojený systém lze dále dělit podle různých kritérií. Jedním z nich je rozdělení na hmotněprávní alternativní opatření (alternativní tresty a alternativy k potrestání) a alternativní opatření nalézající se v trestním právu procesním (tzv. odklony v trestním řízení).

Alternativní tresty se rozlišují v širším a užším pojetí. Mezi alternativní tresty v širším pojetí spadají všechny tresty nespojené s odnětím svobody, např. peněžité trest. Naopak mezi alternativní tresty v užším pojetí se řadí pouze tresty ze své podstaty neslučitelné s nepodmíněným trestem odnětí svobody, např. podmíněné odsouzení, trest domácího vězení, čímž je zvýrazněna jejich alternativní povaha.

Je však důležité si uvědomit, že pouhé zakotvení alternativních trestů v právním předpise neznamená bez dalšího, že budou i patřičně využívány ze strany orgánů činných v trestním řízení, a tím budou naplňovat svůj účel coby alternativní varianty k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. V praxi tuto situaci často komplikuje jev označovaný jako „net widening“.¹³ Tento jev vyjadřuje, že zavedení nového alternativního trestu či jiného opatření vede v praxi k situacím, kdy je tato alternativa ukládána i pachatelům, kterým by ve skutečnosti trest odnětí svobody nehrozil a jejichž případ by se řešil mírnější formou než, jakou tento nově zavedený institut představuje. V těchto případech alternativní tresty nenahrazují nepodmíněný trest odnětí svobody, ale nahrazují se navzájem. Ve statistikách pak sice stoupnou počty ukládání nového alternativního trestu, ale neklesají počty nepodmíněných trestů odnětí svobody.

Důležitým alternativním trestem k nepodmíněnému trestu odnětí svobody je podmíněné odsouzení. Díky svému dlouhodobému zakotvení v trestních předpisech představuje již tradiční alternativou. Podmíněné odsouzení spadá mezi tzv. komunitární sankce, tedy sankce vykonávané

¹² ŠČERBA, F. 2014. op. cit. s. 30

¹³ TOMÁŠEK, J., DIBLÍKOVÁ, S., SCHEINOST, M. *Probace jako efektivní nástroj snižování recidivy*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. Studie, s. 13; ŠČERBA, F. *Využívání alternativních opatření v praxi*. Trestněprávní revue. 2013, č. 6, s. 138-142

ve společnosti za aktivního působení blízkého sociálního okolí.¹⁴ Stejně jako další alternativy k trestu odnětí svobody je projevem zásady humanity sankcí, subsidiarity trestní represe a ekonomie trestání.¹⁵ Projevuje se v něm výrazný odklon od pojmání trestu jako odplaty a zároveň představuje pozitivní motivaci pro pachatele, aby vedl řádný život, aniž by musela nastoupit represivní složka trestu.

Podmíněné odsouzení představuje univerzální alternativní trest, který se dá aplikovat u nejširšího okruhu trestných činů. I když by se to mohlo na první pohled zdát, nelze podmíněné odsouzení označit za nejmírnější alternativní trest s ohledem na skutečnost, že může přijít nařízení výkonu té nejpřísnější sankce – nepodmíněného trestu odnětí svobody – ve výměře až tří let.¹⁶

¹⁴ ŠČERBA, F. 2014. op. cit. s. 21

¹⁵ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 50

¹⁶ ŠČERBA, F. 2014. op. cit. s. 36-37

2. Podstata a právní povaha podmíněného odsouzení

Podstata podmíněného odsouzení spočívá v tom, že soud odsuzujícím rozsudkem sice uloží trest, avšak jeho výkon odloží (resp. promine) pod podmínkou, že se podmíněně odsouzený ve zkušební době, kterou mu současně v rozsudku vymezí, bude řádně chovat a vyhoví stanoveným požadavkům.¹⁷ Podmíněně odsouzenému je tak ze strany soudu projevena určitá důvěra, že své chování napraví, aniž by bylo nezbytné nařídit výkon podmíněně odloženého trestu. Smyslem ukládání podmíněného odsouzení je vzbudit v pachateli zájem o svůj život a vychovat z něj řádného občana, který dodržuje společenské normy.¹⁸ Podmíněně odsouzenému je ponechána možnost rozhodnout, jakým směrem se bude ubírat jeho budoucí život – buď dodrží všechny stanovené podmínky a přesvědčí soud o své nápravě, nebo naopak ponese následky za svůj nepřizpůsobivý život v podobě nařízení výkonu podmíněně odloženého trestu. Pachatel zde nepředstavuje jen pasivní objekt působení trestu, ale počítá se s jeho součinností.¹⁹ V podmíněném odsouzení se skloubí jak výchovná složka trestu, kterou představuje mimo jiného i sama pohružka výkonem trestu, tak složka represivní v podobě uložených omezení a povinností.²⁰ Předpokládá se, že preventivní účinky má již samo trestní stíhání, řízení před soudem, jakož i negativní zhodnocení osoby pachatele a jeho spáchaného činu.²¹

V českých právních poměrech je podmíněné odsouzení mezi veřejností automaticky spojováno s trestem odnětí svobody. Podmíněné odsouzení ovšem nemusí být výlučně spjato s tímto druhem trestu. Zahraniční úpravy znají i podmíněný odklad výkonu jiných druhů trestů, např. peněžitého trestu. Takový podmíněný odklad výkonu peněžitého trestu byl u nás zakotven v období první republiky (blíže viz podkapitola 3.2). V současnosti je podmíněný odklad peněžitého trestu možný u mladistvých pachatelů jako jedno z trestních opatření, a to peněžité opatření s podmíněným

¹⁷ DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 613; ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*, 8.vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s.324

¹⁸ ŠÁMAL, P. a kol. 2006. op. cit. s. 324

¹⁹ tamtéž

²⁰ SOLNAŘ, V. a kol. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009, s. 98; ŠČERBA, F. 2014. op. cit. s. 224

²¹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. Zvláštní část. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 407; ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. s.1010

odkladem výkonu. Pro své skoro nulové procento ukládání soudy ovšem není mezi laickou veřejností příliš známé.²²

Podmíněné odsouzení se v české trestněprávní úpravě pro dospělé pachatele vyskytuje ve dvou alternativách: tzv. prosté podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody upravené v § 81 až § 83 TZ a podmíněné odsouzení s dohledem zakotvené v § 84 až § 86 TZ, které bylo do českého právního řádu zavedeno novelou trestního zákona²³ č. 253/1997 Sb., a přineslo tak do českého trestního práva dlouho očekávané prvky probace v podobě obligatorně vykonávaného dohledu nad podmíněně odsouzeným probačním úředníkem.²⁴ Uložení obou variant podmíněného odsouzení je vázáno na splnění obdobných zákonných předpokladů. Již ze své podstaty je podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody vyloučen u trestně odpovědné právnické osoby. Pro sankcionování mladistvých pachatelů se pak uplatní speciální úprava podmíněného odsouzení zakotvená v ZSVM. Dle tohoto zákona je možno uložit jako trestní opatření nejen odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu a odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem, ale i peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu.

Podmíněné odsouzení je primárně koncipováno jako trestní sankce pro osoby, jejichž spáchání méně závažného trestného činu mělo povahu pouze ojedinělého vybočení z jinak spořádaného života.²⁵ U takových osob lze počítat s tím, že povedou i v budoucnu řádný život a uložení přísnější sankce by nesplňovalo požadavky na subsidiaritu trestní represe. Pro svůj výchovný charakter najde podmíněné odsouzení uplatnění i u více narušených osob, které vyžadují nejen důslednější kontrolu, ale též podporu a pomoc, neboť často nejsou schopny samy vést řádný život. Pro takové situace zákon umožňuje uložit pachateli po dobu zkušební doby přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, např. omezení spočívající ve zdržení se požívání alkoholických nápojů či povinnost podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, nebo stanovit dohled probačního úředníka, jeví-li pachatel známky hlubšího narušení své osobnosti.

²² ŠČERBA, F., COUFALOVÁ, B. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016, s. 218

²³ zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

²⁴ ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s. 1010

²⁵ DRAŠTÍK, A. a kol. 2015. op. cit. s. 613

Podmíněný odklad výkonu trestu představuje již tradiční institut jak v tuzemském právním řádu, tak i v těch zahraničních. Zpravidla bývá upraven v trestních předpisech v samostatné kapitole v obecné části nebo v rámci výměry trestu a někde dokonce až ve vykonávacím řízení v procesních předpisech. Jen v málokteré trestní úpravě na světě je ovšem označován jako osobitý druh trestu. Nejinak tomu bylo a je i v českých trestních zákonech.²⁶ Často tak vyvstává otázka, jaká je vlastně samotná právní povaha podmíněného odsouzení. Pro určení takové povahy je nezbytné proniknout k samým základům trestního práva, k trestněprávnímu vztahu a trestněprávní odpovědnosti a zkoumat, co se při podmíněném odsouzení děje s trestněprávním vztahem a trestní odpovědností.²⁷ V průběhu let se mezi trestněprávními odborníky objevovalo množství rozmanitých, ba dokonce i protichůdných názorů, které nastínily několik možných způsobů řešení tohoto problému. Podmíněné odsouzení bylo (je) považováno za zvláštní druh trestu, za zvláštní způsob vyměření trestu, za zvláštní formu zproštění uloženého trestu, za odklad uloženého trestu, za zvláštní formu výkonu trestu nebo za zvláštní institut existující vedle trestů a ochranných opatření.²⁸ V současnosti převládá právní názor, jenž zastával již v 70. letech minulého století např. Solnař²⁹ nebo Repík³⁰, a sice že podmíněné odsouzení představuje zvláštní druh trestu.³¹ Pro podporu tohoto názoru je poukazováno na úpravu podmíněného odsouzení v ZSVM, který ve svém ustanovení § 24 zakotvuje taxativní výčet trestních opatření, mezi nimiž jsou pod písmeny i) a j) uvedena jako samostatná trestní opatření odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu a odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem.

K právní povaze podmíněného odsouzení s dohledem pak Ščerba podotýká, že i když lze považovat prosté podmíněné odsouzení za samostatný druh trestu, nelze to samé brát u podmíněného odsouzení s dohledem, „protože vystavení odsouzeného dohledu probačního úředníka jistě nepředstavuje takový rozdíl oproti prostému podmíněnému odsouzení, který by mohl

²⁶ REPÍK, B. *K právnej povahe podmieneného odsúdenia*. Právnik. 1980, s. 1136

²⁷ tamtéž s. 1138

²⁸ srov. REPÍK, B. 1980. op. cit. s. 1155; ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s. 1011; SOLNAŘ, V. a kol. 2009. op. cit. s. 104

²⁹ SOLNAŘ, V. *Tresty a ochranná opatření*. Praha: Academia, 1979. Systém československého trestního práva. s. 87-88

³⁰ REPÍK, B. 1980. op. cit. s. 1155

³¹ JELÍNEK, J. a kol. 2014. op. cit. s. 407

*mít zásadní vliv na právní povahu tohoto institutu, resp. na jeho pojímání jako samostatného opatření.*³²

Jiný pohled na právní povahu podmíněného odsouzení zaujímá Kalvodová, která uvádí, že spíše než o samostatný druh trestu se jedná o formu odnětí svobody, přitom mimo jiné poukazuje na absenci podmíněného odsouzení ve výčtu trestů v dřívějších trestních zákonech i v platné právní úpravě.³³ Trestní zákoník totiž zakotvuje ve svém ustanovení § 52 odst. 2 podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem jako dvě zvláštní varianty³⁴ nebo formy³⁵ či typy³⁶ trestu odnětí svobody. Tento názor je podpořen i důvodovou zprávou, která pojímá trest odnětí svobody jako jeden druh trestu, který je možno uložit buď nepodmíněně, nebo s podmíněným odkladem, příp. i s vyslovením dohledu, tedy ve třech formách.³⁷

Osobně podporuji většinový názor, že podmíněné odsouzení představuje samostatný druh trestní sankce, a přikláním se k tvrzení Ščerby, že odhlédneme-li od úpravy *de lege lata* a zaměříme-li se na právní důsledky vyplývající z nepodmíněného trestu odnětí svobody a podmíněného odkladu jeho výkonu pro pachatele, pak lze mezi nimi vidět diametrální rozdíl, co se zásahu do osobní svobody a vzniku práv a zejména povinností týká.³⁸ Pachatel bude mít jistě zájem na tom, aby mu soud uložil „podmínku“, protože i když mu v jejím rámci stanoví jisté povinnosti (přiměřená omezení a přiměřené povinnosti nebo dokonce dohled probačního úředníka), nebude se nikdy jednat o zásah do jeho osobní svobody takové intenzity (včetně povinnosti strpět pobyt ve věznicí) jako u nepodmíněného trestu odnětí svobody. Judikatura v tomto směru potvrzuje, že vždy bude považován ze přísnější trest³⁹ nepodmíněný trest odnětí svobody než podmíněný odklad výkonu

³² ŠČERBA, F. 2014. op. cit. s. 225

³³ KALVODOVÁ, V. 2016. op. cit. s. 50-51

³⁴ ŠČERBA, F. 2014. op. cit. s. 225

³⁵ KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s.119

³⁶ ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s. 1011

³⁷ Důvodová zpráva k ustanovení § 52 zákona č. 40/2009 Sb.

³⁸ ŠČERBA, F. 2014. op. cit. s. 226

³⁹ tj. takový trest, který v době jeho uložení zhoršuje postavení obviněného vzhledem k trestu uloženému prvoinstančním soudem

tohoto trestu, a to s ohledem na zvýšenou represivní složku nepodmíněného trestu odnětí svobody.⁴⁰ Na této skutečnosti nic nezmění ani delší výměra podmíněného odsouzení oproti nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Vycházíme-li z těchto předpokladů, pak nelze považovat za porušení zákazu *reformatio in peius*, byl-li v odvolacím řízení místo kratšího nepodmíněného trestu odnětí svobody uložen podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody v delší výměře.

S ohledem na předchozí tak lze podmíněné odsouzení považovat za druh trestní sankce, již lze do určité doby zaměnit za jinou (sekundární) trestní sankci (nepodmíněný trest odnětí svobody), která se pak uplatní a realizuje, pokud podmíněně odsouzený nedodrží v rozhodnutí soudu stanovené podmínky.⁴¹ Z toho vyplývá, že podmíněný odklad výkonu trestu není při svém ukládání definitivním řešením věci a bude záležet na podmíněně odsouzeném, zda splní všechny předpoklady proto, aby se v budoucnu stal řešením definitivním a nepřeměnil se na jinou (přísnější) sankci.

Velmi zavádějící je i samotný název podmíněného odsouzení, který může mylně vyvolávat dojem, že se odkládá již vyslovení viny a uložení trestu.⁴² Ve skutečnosti je ovšem pachatel pravomocně uznán vinným za spáchané protiprávní jednání a je mu odložen (posléze i fakticky prominut) výkon tohoto trestu za předpokladu, že vyhověl všem stanoveným podmínkám.⁴³ Pro svůj nepřesný název může být podmíněné odsouzení zaměňováno s jinými instituty, které se vyskytují v různých stádiích trestního řízení a u nichž dochází též k jejich podmíněnému odkladu, např. podmíněné zastavení trestního stíhání, podmíněné upuštění od potrestání nebo u mladistvých pachatelů podmíněné odložení návrhu na potrestání či podmíněné upuštění od uložení trestního opatření. I přes tyto komplikace s pojmoslovím je podmíněné odsouzení (lépe řečeno podmíněný odklad výkonu trestu) vcelku jednoznačně chápáno laickou veřejností, a to nejspíše z důvodu jeho častého využívání ze strany soudů.

⁴⁰ srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 5. 9. 1966, sp. zn. Pls 8/66; Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 8. 2003, sp. zn. 4 Tz 125/2003; Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 7.2014, sp. zn. 4 Tdo 802/2014

⁴¹ REPÍK, B. 1980. op. cit. s.1155

⁴² ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s. 1011

⁴³ KALVODOVÁ, V. *Podmíněné odsouzení před novelu trestního zákona č. 253/1997 Sb., a po jejím přijetí*. Trestní právo. 1998, č. 3, s. 2

3. Historický vývoj podmíněného odsouzení

Před rozborem samotné platné a účinné právní úpravy podmíněného odsouzení je potřebné seznámit se s historickým vývojem podmíněného odsouzení, a to jak ve světě, tak zejména v českých zemích. Tento historický kontext nám lépe osvětlí současný stav podmíněného odsouzení.

3.1. Vývoj podmíněného odsouzení v zahraničí

Podmíněné odsouzení si začalo nacházet cestu do trestní politiky postupně v průběhu druhé poloviny 19. století v souvislosti se změnou nazírání na smysl a účel trestu.⁴⁴ Úplné prvopočátky tohoto institutu však lze nalézt mnohem dříve. Již ve středověkém právu se vyskytovala možnost podmíněného odkladu trestu nebo výkonu trestu pod podmínkou, že se pachatel nedopustil dalšího protiprávního jednání.⁴⁵ V té době se jednalo pouze o praktiky jednotlivců ovlivněné myšlenkou humánnosti trestů, které se nedočkaly svého zakotvení v právních rádech. To vedlo k jejich postupnému vymizení ještě před tím, než se objevilo podmíněného odsouzení a probace v moderní právní úpravě.

V následujícím pojednání o historickém vývoji podmíněného odsouzení a též probace, která je s ním v některých právních kulturách neodmyslitelně spjata, se proto zaměřím jen na úpravu těchto institutů v moderním právu. Pro lepší pochopení jednotlivých směrů vývoje podmíněného odsouzení je záhodno uvést, že tento institut měl odlišný vývoj v angloamerickém systému práva než v tom kontinentálním. Na území angloamerického práva se nejprve vyvíjela samotná probace, která kladla důraz na dohled nad odsouzeným, a odklad (výkonu) trestu byl až druhotný. Naproti tomu v kontinentálním systému práva se zdůrazňoval právě podmíněný odklad výkonu trestu. Ten má v Evropě delší historické kořeny než samotná probace, jejíž prvky do něj začaly postupně pronikat až v průběhu minulého století.⁴⁶

⁴⁴ SOLNAŘ, V. a kol. 2009. op. cit. s. 98

⁴⁵ REPÍK, B. *Probácia, podmienecné odsúdenie a niektoré problémy ďalších trestov bez odňatia slobody*. In: *Tresty bez odňatia slobody*. Zborník materiálov zo zasadnutia sekcia trestného práva pri Právnickom ústave Ministerstva spravodlivosti. Zväzok 41. Bratislava: Právnický ústav Ministerstva spravodlivosti SSR, 1978, s. 11-16

⁴⁶ SUCHÝ, O. *Probace, postavení a úloha probačních úředníků v mezinárodním srovnání*. Právní rozhledy. 1995, č. 7, s. 270-274

Probace vznikla v 19. století v anglosaském systému práva z postupné přeměny starších právních institutů jako byl závazek obviněného, propuštění na kauci nebo soudcovský odklad.⁴⁷ Některé anglické soudy začaly uvedené prostředky využívat proto, aby nemusely posílat do vězení mladé pachatele méně závažných trestných činů. Nad pachatelem soudce stanovil dozor rodičů nebo učitelů, kteří dohlíželi na to, aby se nedopustil opakování trestné činnosti. Osvědčil-li se pachatel, byl mu uložen pouze symbolický trest. Takové praktiky fungovaly nezávisle v Anglii, zejména u tzv. quarter sessions ve Warwickshire, Birminghamu, Portsmouthu nebo u policejních soudců v Londýně, ale i ve Spojených státech amerických. Tam se počátky probace pojí s osobou Johna Augusta, bohatého bostonského obuvníka, který od roku 1841 pomáhal nemajetným pachatelům méně závažných trestných činů, zejména trestného činu opilství, kteří neměli peníze na kauci.⁴⁸ Augustus za ně kauci zaplatil a přesvědčil soud, aby posečkal s vynesením rozsudku pár týdnů. Během té doby museli pachatelé vést řádný život. Obuvník byl s pachateli v kontaktu a nabídl jim i svou podporu při snaze o změnu chování. O chování pachatele a jeho polepšení podával zprávy soudu, který k tomu přihlédl při ukládání sankce. Do roku 1858 se Augustus přimluvil za více jak 2 000 osob a je považován za prvního probačního úředníka. Ve státě Massachusetts byl také přijat první probační zákon roku 1878, odkud se vlna probačního hnutí rozšířila do dalších amerických států. Ve 20. století se po vzoru Augusta do probační činnosti začaly zapojovat i dobrovolníci. Začala se tak tvořit podoba probace skládající se ze dvou podstatných prvků, a to z podmíněného odkladu trestu a z dozoru spočívajícího nejen v kontrole pachatele, ale i v jeho podpoře a pomoci při resocializaci.⁴⁹ Už od samého počátku se projevovaly snahy nejen ubránit pachatele před škodlivým vlivem vězení, ale i snaha o jeho aktivní resocializaci.

Prvním legislativním počinem, který v celistvosti zakotvil probaci, byl anglický Probation of Offenders Act z roku 1907. Umožňoval podmíněně odložit výrok o trestu či výrok o vině a trestu („*binding-over*“) a s ním spojit rozhodnutí o nařízení probace („*probation order*“). Pachatel se musel podrobit doзору a zároveň splnit uložené povinnosti nebo omezení, aby dokázal, že není

⁴⁷ REPÍK, B. 1978. op. cit. s. 11-16

⁴⁸ ŽATECKÁ, E. K institutu podmíněného odsouzení. In: MACHALOVÁ, T. (ed.). K odkazu Jaroslava Kallaba: právně-filosofická východiska trestní politiky v procesu evropské integrace. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 76-77; ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů. Praha: Portál, 2010, s. 19

⁴⁹ REPÍK, B. 1978. op. cit. s.11-12

nutné uložit trest. V prvním stádiu probace se nejčastěji odkládal právě výrok o trestu. V common law je totiž oddělen výrok o vině a výrok o trestu, a proto soud mohl v každé fázi procesu podmíněně zastavit další chod. To umožňovalo podmíněně odložit nejen výkon trestu, ale i výrok o trestu, a dokonce i výrok o vině v případě, že vina byla prokázána nebo ji pachatel uznal.⁵⁰

V angloamerické právní úpravě vznikl svébytný typ podmíněného odsouzení, kde podmíněný odklad trestu představoval jen rámec pro uplatnění probačního dozoru. Hrozba trestu nebyla jediným nástrojem, jak napravit pachatele méně závažných trestných činů, kteří se nedokáží přizpůsobit společenským podmínkám. Za mnohem důležitější se považoval právě prvek dohledu, který nepředstavoval jen pasivní kontrolu, ale i aktivní podporu a pomoc.

Na evropském kontinentu nabral vývoj podmíněného odsouzení jiný směr. Myšlenka výchovného působení na pachatele při resocializaci, tedy nabídnutí mu pomocné ruky v podobě probačního dohledu, zůstala dlouho nepochopena.⁵¹ S ohledem na kontinentální systém práva, kde hlavní pramen práva představuje psané právo, mohlo podmíněné odsouzení vzniknout jen legislativní cestou, tedy vydáním příslušného právního předpisu. Na rozdíl od angloamerické úpravy nebylo podmíněné odsouzení ve svých počátcích formováno aktivitami jednotlivců či komunit, ale bylo zavedeno „shora“. Již v roce 1884 ve Francii předložil Bérenger svůj návrh zákona o zmírnění a zpřísnění sankcí obsahující úpravu podmíněného odsouzení. Jak sám uvedl, vzorem měla být angloamerická probace, kterou přizpůsobil evropským poměrům, přesto se, jak bude dále popsáno, jednalo už svou povahou a funkcí o dosti odlišný institut. V uzákonění podmíněného odsouzení Francii nakonec předběhla Belgie inspirovaná Bérengerovými myšlenkami. Podle francouzské a belgické úpravy bylo možné uložit podmíněné odsouzení jen prvopachateli. Odkládal se jen výkon trestu, nikoli samotný výrok o trestu. Tento francouzsko-belgický typ podmíněného odsouzení tzv. sursis převzala do svých právních řádů většina evropských států a států Latinské Ameriky. Hlavní rozdíl sursis oproti angloamerické probaci představovala absence dozoru během zkušební doby. Na pachatele působila pouze hrozba výkonu trestu, chyběl jakýkoliv orgán, který by ho kontroloval a pomáhal mu s resocializací. Pachatel se osvědčil a hledělo se na něj, jako by nebyl odsouzen, už jen tím, že nebyl ve zkušební době odsouzen pro jiný trestný čin, žádné jiné podmínky se pachateli neukládaly. Podmíněné odsouzení v této podobě nepředstavovalo nástroj

⁵⁰ SOLNAŘ, V. a kol. 2009. op. cit. s. 98

⁵¹ REPÍK, B. 1978. op. cit. s.15-17

převýchovy pachatele. Sursis byl ukládán jen příležitostným pachatelům, u kterých se předpokládalo, že převýchovu nepotřebují. Na pachatele působilo jen silou zastrašení. Zásadně se odkládal jen výkon trestu, protože se vycházelo z odplatného chápání trestu, kdy trest musel následovat jako nevyhnutelná odplata za spáchaný trestný čin. Trest jako právní následek se musel vždy stanovit, proto bylo možné odložit jen jeho účinek (výkon trestu). Po vyslovení trestu se již nepředpokládalo další uvážení soudu (např. o ponechání podmíněného odsouzení v platnosti), vše vyplývalo přímo ze zákona.

Třetí typ podmíněného odsouzení představuje tzv. severský typ, který se vyvinul z úpravy sursis.⁵² Nejprve se odlišoval právním následkem u rozhodnutí o osvědčení, protože, osvědčil-li se pachatel, výkon trestu se odpustil, ale podmíněné odsouzení se nezahladilo a vznikla fikce, že trest byl vykonán. Následně se ve skandinávských zemích začal uplatňovat vedle podmíněného odkladu výkonu trestu též podmíněný odklad výroku o trestu. V některých dílech se můžeme setkat i s dalším typem podmíněného odsouzení, a sice s podmíněným odsouzením socialistického typu, které bylo spjata s výchovným působením společenských organizací a kolektivem pracujících.⁵³

Postupem času začaly do kontinentální úpravy podmíněného odsouzení pronikat i prvky probace, což vedlo ke stírání rozdílů mezi původní angloamerickou probací a francouzsko-belgickým sursis. Některé země severní a střední Evropy (včetně Československé republiky), které v té době zakotvily do svých právních předpisů podmíněné odsouzení, k němu přidaly i prvky probace ve formě fakultativního dohledu či možnosti stanovit odsouzenému další povinnosti.⁵⁴ Právní režim podmíněného odsouzení se začal uvolňovat, vytvořil se větší prostor pro individualizaci, rozšířily se možnosti pro jeho ukládání a porušení podmínek již nevedlo automaticky k nařízení výkonu trestu. Sursis tak zažíval další vývoj v několika směrech: podmíněné odsouzení se doplnilo o fakultativní prvek dozoru (Holandsko, Norsko, Švédsko, Finsko), sursis zůstal a vedle něj se vyvinul samostatný institut probace (Francie), nebo došlo k možnosti odložení i výroku o trestu ve spojení s fakultativním dozorem (pozdější úprava ve Švédsku, Norsku, Dánsku, Belgii). Během dalšího vývoje podmíněného odsouzení došlo v některých úpravách dokonce k jeho přeměně na probaci.

⁵² Severský typ podmíněného odsouzení je někdy považován pouze za podtyp sursis. viz REPÍK, B. 1980. op. cit. s. 1137

⁵³ REPÍK, B. 1980. op. cit. s. 1137

⁵⁴ REPÍK, B. 1978. op. cit. s. 26-27

Podle dosaženého stupně vývoje a zapojení prvků probace se rozlišují:

- a) úpravy, kde má podmíněné odsouzení původní podobu sursis – státy Latinské Ameriky, Itálie, Španělsko, Řecko, Turecko,
- b) úpravy, které přidaly k podmíněnému odsouzení různé formy povinností a omezení, které usměrňují podmíněně odsouzeného během zkušební doby a vytváří větší prostor pro soudcovskou individualizaci – česká úprava prostého podmíněné odsouzení
- c) úpravy, kde se podmíněné odsouzení přeměnilo na různé formy probace – česká úprava podmíněného odsouzení s dohledem.⁵⁵

Jiným směrem se vydal vývoj probace na Novém Zélandu.⁵⁶ Podle zákona z roku 1920 Probation Offenders Act, který probaci na Novém Zélandu prvně zakotvil, představovala probace samostatné soudní opatření nezávislé na odkladu trestu nebo jeho výkonu.⁵⁷ Součástí uloženého opatření byl samozřejmě dozor nad pachatelem včetně stanovení povinností. V případě porušení podmínek pak nenastalo rozhodnutí o původním trestu nebo jeho výkonu, ale vznikl nový delikt. Vedle této úpravy existovala i probace jako součást odkladu trestu.

3.2. Vývoj podmíněného odsouzení v českých zemích

Samostatná Československá republika byla vyhlášena dne 28. října 1918. Jako nově vzniklý stát se mimo jiných významných otázek musela zabývat i tím, jaké právo bude na jejím území platit. Tento problém byl vyřešen za pomoci tzv. recepčního zákona č. 11/1918 Sb., kterým byly převzaty do československého právního řádu předpisy zanikající rakousko-uherské monarchie. Konkrétně pro oblast trestního práva tak zůstal v platnosti rakouský Trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích z roku 1852 pro české země (dříve součást Předlitavska) a uherský trestní zákoník z roku 1878 a zákon o přestupcích z roku 1879 pro území, které v době monarchie patřilo do Zalitavska.⁵⁸ Taková roztržičnost právních předpisů byla pro jednotný stát velmi nežádoucí, proto bylo zřízeno Ministerstvo pro sjednocení zákonodárství a organizace správní

⁵⁵ ŠÁMAL, P. a kol. 2016. op. cit. s. 330

⁵⁶ REPÍK, B. 1978. op. cit. s. 25

⁵⁷ tamtéž

⁵⁸ VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 36

v Československé republice, jehož úkol spočíval ve sjednocení právních norem v jednotlivých odvětvích práva včetně trestního. I přes snahy o unifikaci, v jejichž rámci bylo vypracováno několik osnov sjednoceného trestního zákona, se nepodařilo trestní kodex v období první republiky přijmout. Dosáhlo se jen částečných výsledků, které spočívaly v přijetí několika vedlejších zákonů s trestní problematikou. Mezi takové úspěchy lze zařadit i přijetí zákona č. 562/1919 Sb., o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění, který byl proveden nařízením vlády č. 598/1919 Sb.

Tímto zákonem byl zaveden institut podmíněného odsouzení do českého trestního práva, a to po vzoru francouzské úpravy *sursis* s prvky *probace*.⁵⁹ Na Slovensku, které dříve spadalo do Zalitavské části monarchie, byla úprava podmíněného odsouzení známá již od roku 1908. Úprava podmíněného odsouzení a podmíněného propuštění představovala značný pokrok v ukládání trestních sankcí, protože do té doby se užívalo pro obdobné případy jen právo milosti.⁶⁰ Zákon sestával ze dvou částí, kdy každá z nich se zabývala jedním z institutů. Úprava podmíněného odsouzení byla obsažena v prvních devíti ustanoveních. Na rozdíl od platné právní úpravy umožňovala podmíněně odložit výkon nejen trestu na svobodě nepřesahujícího jeden rok, ale též trestu peněžitého, měl-li soud z podstatných důvodů za to, že odsouzený povede pořádný život a že tudíž výkonu trestu není zapotřebí.⁶¹ Zkušební doba byla stanovena odlišně pro peněžitý trest a trest odnětí svobody do šesti měsíců, kde činila jeden až tři roky. Pro trest odnětí svobody ve vyšší výměře pak byla stanovena v rozpětí od dvou roků až do pěti let. Odklad se neomezoval pouze na trest, u kterého byl uložen, ale podmíněně se odkládaly též vedlejší tresty, opatření zabezpečovací i právní následky spojené s odsouzením. Soud mohl stanovit podmíněně odsouzenému ochranný dohled vykonávaný důvěrníkem soudu (tzv. ochranným dozorcem), kterým mohla být jen důvěryhodná osoba s bezúhonnou pověstí.⁶² Ochranný dozorce podával soudu zprávy o průběhu dozoru a zároveň ho informoval o nedostacích v chování podmíněně odsouzeného. Obsah ochranného dozoru nebyl nikde blížeji upřesněn. Účel ochranného dozoru se podobal účelu dohledu stanovenému v současném trestním zákoníku, kdy kromě sledování a kontroly podmíněně odsouzeného měl poskytovat i pomoc odsouzenému vést řádný život

⁵⁹ REPÍK, B. 1978. op. cit. s. 54

⁶⁰ KALVODOVÁ, V. 2002. op. cit. s. 25

⁶¹ ustanovení § 1 odst. 1 zákona č. 562/1919 Sb.

⁶² REPÍK, B. 1978. op. cit. s. 53-54

a chránit ho před páčáním další trestné činnosti. Ochranný dozorce též mohl podmíněně odsouzenému dávat závazné pokyny. U mladistvých pachatelů byli za ochranného dozorce často pověřováni rodiče, i když ne vždy představovali to nejvhodnější řešení. V soudní praxi byl ochranný dozor ukládán jen velmi zřídka a nevhodným způsobem, často totiž plnil jen funkci morální podpory a rady a kontroly chování odsouzeného, avšak neposkytoval řešení na sociální problémy odsouzeného.

Soud mohl dále podmíněně odsouzenému uložit omezení co do místa pobytu a způsobu života. Zákon neopomněl ani možnost požadovat po odsouzeném, aby nahradil podle svých sil škodu, kterou způsobil, a dal zadostiučinění. K zamezení nadužívání podmíněného odsouzení se vylučovalo uložit ho viníkovi, jenž byl již dříve odsouzen pro zločin na dobu delší než tři měsíce nebo vůbec pro čin spáchaný z pohnutky nízké a nečestné⁶³ (zejména se jednalo o majetkové trestné činy). Toto omezení neplatilo, pokud již uplynula od předchozího trestného činu dostatečně dlouhá doba. Dle mého názoru by obdobná úprava mohla najít své uplatnění i v současné době. Hranice využití podmíněného odsouzení byly vymezeny značně kazuistickým způsobem, protože některé zákony výslovně vylučovaly použití podmíněného odsouzení za některé trestné činy, např. zákon č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky nebo zákon 568/1919 Sb., o trestání válečné lichvy.⁶⁴

I přes některé své nedostatky byla úprava podmíněného odsouzení v Československu považována za jednu z nejpokrokovějších evropských úprav své doby.⁶⁵ Institut podmíněného odsouzení byl již od svého zavedení soudní praxí hojně využíván.⁶⁶

Mezi další inovativní právní předpisy z dob první republiky patřil i zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží. Na svou dobu se jednalo o velmi pokrokový zákon, který vycházel ze zásady, že prospěšnější je hledat způsoby, jak mladistvé delikventy napravit a převychovat, aby byli připraveni na řádný občanský život, než je trestat pro trest a odplatu.⁶⁷ Zákon rozlišoval dvě kategorie osob – nedospělé (osoby, které v době spáchaní činu nedovršily

⁶³ ustanovení § 2 odst. 2 zákona č. 562/1919 Sb.

⁶⁴ REPÍK, B. 1978. op. cit. s.52-53

⁶⁵ tamtéž s. 54

⁶⁶ ŠÁMAL, P. a kol. 2016. op. cit. s. 330-331

⁶⁷ STEJSKAL, C. *Rozvoj péče o mládež v Čechách za okupace*. Plzeň: Krajský pedagogický ústav, 1969, s. 44

čtrnáctý rok svého věku) a mladistvé (osoby, které v době činu dovršily čtrnáctý, ale nedokonalý osmnáctý rok svého věku). V případě podmíněného odsouzení zákon vyjmenovával pouze odchylky od úpravy uvedené v zákoně č. 562/1919 Sb., na kterou přímo odkazoval. Příkladem lze uvést vyšší výměru trestu, který bylo možno odložit, dodatečné vyslovení podmíněného odložení trestu, jehož výkon byl započat, možnost podmíněně odložit výkon trestu i v případě recidivy pachatele. Odkládali-li se výkon trestu, musel být nad mladistvým pachatelem stanoven ochranný dozor, pokud nebyla nařízena ochranná výchova nebo se nejednalo o čin nepatrného významu či byl náležitý dozor zajištěn jiným způsobem.

Příchod protektorátu znamenal likvidaci nejen československé zákonnosti, ale i základních zásad demokratického státu, ze kterých vychází i trestní právo.⁶⁸ Prolomena byla zásada *nulla crimen, nulla poena sine lege*, přestala platit zásada rovnosti před zákonem, a naopak začala být využívána pro trestní právo nepřípustná zásada analogie legis. Docházelo k výraznému zotřování trestů. Trestněprávní předpisy se rozšiřovaly o právní normy členů říšské vlády a říšského protektora. Po skončení druhé světové války proto bylo nezbytné navrátit právní řád do pořádku. Trestní právo se formálně navrátilo ke stavu, který fungoval za první republiky. Nadále chyběl komplexní trestní zákon, který by sjednotil úpravu trestního práva na celém území Československa.

Na základě usnesení vlády ze dne 14. července 1948 započaly práce na nových trestněprávních předpisech. K unifikaci trestního práva došlo během tzv. právnické dvouletky, jejímž výsledkem bylo vytvoření čtyř trestněprávních zákonů nahrazujících všechny dosavadní předpisy v oblasti trestního práva (včetně zákona 562/1919 Sb. a zákona o trestním soudnictví nad mládeží).⁶⁹ Mezi nimi byl vytvořen i trestní zákon č. 86/1950 Sb., který sjednotil trestní právo hmotné na území Československé republiky. Jako celek se trestní zákon z roku 1950 dá charakterizovat jako značně represivní trestněprávní předpis. I samotný účel trestu uvedený v ustanovení § 17 zákona č. 86/1950 Sb. se nesl v duchu represe. Generálně preventivní stránka účelu trestu byla postavena zcela na roveň jiným účelům trestu, zejména individuální prevenci.⁷⁰ Trestní sankce se rozlišovaly na tresty a ochranná opatření. Tresty se pak dále dělily na tresty hlavní a tresty vedlejší, které šlo uložit jen spolu s trestem hlavním. Podmíněné odsouzení zákon neuváděl jako samostatný

⁶⁸ VLČEK, E. 2006. op. cit. s.42-44

⁶⁹ KALVODOVÁ, V. 2002. op. cit. s. 28-30

⁷⁰ LATA, J. *Účel a smysl trestu*. Praha: LexisNexis CZ, 2007, s. 64

druh trestu. Na rozdíl od prvorepublikové úpravy podmíněného odsouzení se již neumožňoval podmíněný odklad výkonu peněžitého trestu, byl-li uložen jako trest hlavní. Podmíněně odložen mohl být výkon trestu odnětí svobody, nepřičilo-li se to obecnému zájmu a měl-li soud vzhledem k předchozímu životu pachatele důvodně za to, že pachatel i bez výkonu trestu povede život řádně pracujícího člověka. Podmíněný odklad výkonu trestu se vztahoval pouze na trest odnětí svobody nepřevyšující jeden rok, přesto soud mohl vyslovit, že se podmíněně odloží i výkon vedlejších trestů (trestu peněžitého, trestu zákazu činnosti, trestu vyhoštění a trestu zákazu pobytu) uložených spolu s trestem odnětí svobody.⁷¹ Soud též mohl rozhodnout, zda se odkládá výkon všech vedlejších trestů nebo jen některých. Ve zvláštní části zákona pak bylo výslovně vyloučeno uložení podmíněného odsouzení u jednotlivých trestných činů, jednalo se zejména o trestné činy proti republice a trestné činy hospodářské.⁷² U těchto trestných činů zpravidla nešlo uložit ani nápravné opatření nebo využít možnosti snížení trestu. Zkušební doba podmíněného odsouzení byla pro všechny tresty stejná, a to od jednoho roku do tří let. V zákoně byla upravena i přiměřená opatření, kterým ale chyběla bližší specifikace jejich obsahu, zákon uváděl pouze to, že mají směřovat k tomu, aby podmíněně odsouzený vedl řádný život pracujícího člověka. Soud měl zpravidla odsouzenému též uložit povinnost k náhradě škody způsobené trestným činem dle jeho sil. Ukončit podmíněné odsouzení bylo možné rozhodnutím soudu o tom, že se pachatel osvědčil, nebo nařízením výkonu trestu. Vyplnuly-li během jednoho roku od rozhodnutí o osvědčení pachatele najevo skutečnosti ospravedlňující nařízení výkonu trestu, mohl soud rozhodnout, že se trest vykoná. Taková úprava již v současném trestním zákoníku není možná. V případě nečinnosti soudu nastala po dvou letech od uplynutí zkušební doby fikce osvědčení. Velký nedostatek trestního zákona z roku 1950 spočíval v neexistenci možnosti stanovit nad podmíněně odsouzeným ochranný dohled.⁷³

Sankcionování mladistvých pachatelů bylo rovněž upraveno v zákoně č. 86/1950 Sb. v obecné části v ustanoveních § 56 až § 63 a představovalo odchylky od úpravy pro dospělé. V případě podmíněného odkladu výkonu trestu se rozdíl týkal možnosti odložit výkon trestu odnětí svobody ve výměře nepřevyšující tři roky a dále v možnosti uložit podmíněné odsouzení i v případech, kde to bylo pro dospělé pachatele vyloučeno. Ponechat podmíněné odsouzení v platnosti

⁷¹ ustanovení § 24 odst. 2 zákona č. 86/1950 Sb.

⁷² KALVODOVÁ, V. 2002. op. cit. s. 29-30

⁷³ SOLNAŘ, V. a kol. 2009. op. cit. s. 102

u mladistvého delikventa bylo možné i tehdy, pokud mladistvý zavinil příčinu k nařízení výkonu trestu nebo jeho zbytku v případě, že nedovršil dvacátý rok svého věku. Soud přitom mohl přiměřeně prodloužit zkušební dobu, nejdéle však o dvě léta.

Novelou č. 63/1956 Sb., kterou se změnil trestní zákon č. 86/1950 Sb. došlo od 1. ledna 1957 k většímu prohloubení individualizace trestů, a to s ohledem na osobu pachatele a okolnosti případu.⁷⁴ Zrušila se všechna ustanovení zvláštní části trestního zákona, která vylučovala uložení podmíněného odsouzení za daný trestný čin. Novela zrušila i ustanovení, které zakazovalo snížení trestu. Trestní zákon přesto zůstal jako celek značně represivní, neboť se zvýšil počet trestních sazeb, které převyšovaly 15 let, a u více jak 20 skutkových podstat zůstala možnost uložení trestu smrti. Značné změny dospěla i ustanovení o podmíněném odsouzení. Zvedla se výměra trestu odnětí svobody, který lze podmíněně odložit, a to na trest ve výměře nepřevyšující dvě léta. Soud při ukládání podmíněného odkladu trestu též přihlédl k předchozímu životu pachatele a k okolnostem případu. Byla stanovena dvě různá rozpětí zkušební doby podle výměry trestu, který se odkládal. Došlo-li k podmíněnému odložení výkonu trestu ve výměře nepřevyšující jeden rok, zůstala zkušební doba jeden rok až tři léta. Při vyšší výměře trestu odnětí svobody byla stanovena zkušební doba od dvou roků až do pět let. Podle ustanovení § 25 odst. 3 zákona č. 86/1950 Sb. doba, po kterou podmíněně odsouzený vedl ve zkušební době život pracujícího člověka a vyhověl uloženým podmínkám, se započítávala do zkušební doby nově stanovené při podmíněném odsouzení pro týž skutek nebo do zkušební doby stanovené podle § 26 zákona č. 86/1950 Sb. Úprava podmíněného odsouzení pro mladistvé pachatele nedoznala změn. Stejně tak novela neposílila výchovný účinek podmíněného odsouzení.⁷⁵

V reakci na přijetí nové Ústavy v roce 1960 vznikla i rekonstrukce trestního práva. Trestní zákon z roku 1950 byl nahrazen zákonem č. 140/1961 Sb., trestní zákon. Procesní část trestního práva nově upravoval zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), který v novelizovaném znění platí i v současnosti. Trestní zákon z roku 1961 odlišně definoval účel trestu, který byl obsažen v ustanovení § 23 a zněl: „*Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život pracujícího člověka, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.*“ Druhy

⁷⁴ KALVODOVÁ, V. 2002. op. cit. s. 30

⁷⁵ SOLNAŘ, V. a kol. 2009. op. cit. s. 102

trestů se již nerozlišovaly na tresty hlavní a vedlejší, ale na tresty tzv. pravidelné a výjimečný trest. Byl zdůrazněn výchovný aspekt trestu odnětí svobody. Podmíněné odsouzení bylo upraveno ve čtvrtém oddíle, konkrétně v § 58 až § 60 trestního zákona z roku 1961. Při ukládání podmíněného odsouzení byl důraz kladen zejména na individuální prevenci. Soud mohl podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody nepřevyšujícího dvě léta, jestliže vzhledem k osobě pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, v kterém žije a pracuje, měl důvodně za to, že účelu trestu bude dosaženo i bez jeho výkonu nebo jestliže přijal záruku nabídnutou společenskou organizací za nápravu pachatele a vzhledem k výchovné síle kolektivu měl důvodně za to, že účelu trestu bude dosaženo i bez jeho výkonu. Zákon z roku 1961 vyloučil podmíněný odklad vedlejší trestů. Od roku 1962 až do současnosti tak lze u dospělých pachatelů podmíněně odložit pouze výkon trestu odnětí svobody. Zkušební doba byla sjednocena a byla stanovena v rozpětí od jednoho roku až do pěti let. Dále byla stanovena možnost uložit odsouzenému přiměřená omezení směřující k tomu, aby vedl řádný život pracujícího člověka a zpravidla mu též bylo uloženo, aby dle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil. Lhůta na rozhodnutí soudu o tom, zda se podmíněně odsouzený osvědčil, či nikoli, byla zkrácena na jeden rok a postačovalo, že během této lhůty soud rozhodl o podmíněně odsouzeném, nebylo nezbytné, aby v této době nabylo rozhodnutí právní moci. Trestní zákon z roku 1961 nepřevzal ustanovení o možnosti změny rozhodnutí po tom, co již soud rozhodl o osvědčení. Odchyly od obecné úpravy představovalo sankcionování mladistvých nalézající se v hlavě sedmé trestního zákona. Odlišně byl stanoven účel trestu, jehož prioritou bylo vychovat z mladistvého řádně pracujícího člověka.

Novela trestního zákona č. 56/1965 Sb. znovuzavedla jako jedno z hodnotících hledisek při ukládání podmíněného odsouzení „okolnosti případu“ pro přesnější posuzování protiprávního jednání pachatelů při ukládání sankce.

Novela trestního zákona č. 23/1997 Sb. přinesla několik novinek týkajících se institutu podmíněného odsouzení. První z nich představoval demonstrativní výčet přiměřených omezení, jehož zavedením si zákonodárce sliboval jejich větší využitelnost ze strany soudů. Do té doby bylo totiž stanovení přiměřených omezení ponecháno čistě na soudní praxi, což bylo pro svou bezobsažnost častým terčem kritiky. Jak se zmiňuje Kalvodová ve svém článku: „*Přestože judikatura (...) vymezuje okruh přiměřených omezení v zásadě dostačujícím způsobem a v rámci*

*soudní individualizace může být tento okruh dále rozšiřován, demonstrativní výčet přiměřených omezení v trestním zákoně lze jen uvítat.*⁷⁶

Další významnou novotu zavedenou novelou č. 23/1997 Sb. představovaly instituty podmíněného odsouzení s dohledem a podmíněného upuštění od potrestání s dohledem. Novela v tomto směru vyslyšela dlouholeté volání po zakotvení prvků probace do českého trestního práva.⁷⁷ Podmíněný odklad výkonu trestu s dohledem rozšířil možnosti využití podmíněného odsouzení i u pachatelů, u kterých do té doby nepřipadalo v úvahu jednak s ohledem na výši trestu (oproti prostému podmíněnému odsouzení bylo možno odložit trest nepřevyšující tři roky), jednak s ohledem na potřebu jejich pravidelného dohledu. Zavedení prvku dohledu do trestního zákona vyvolalo značné otázky týkající se nejen obsahu dohledu, ale zejména subjektů, kteří mají být probačním dohledem pověřeni včetně jejich postavení a jejich oprávnění. Novela na takové otázky odpověď nepřinesla. Zakotvení Probační a mediační služby, jejíž úředníci vykonávají mimo jiné dohled nad odsouzenými, přinesl až opožděně zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2001.

Změny v oblasti trestního práva přinesla i novela č. 265/2001 Sb. označovaná jako velká novela trestního řádu, která podpořila příklon k alternativnímu trestání a k alternativním přístupům. V oblasti trestního práva hmotného ještě více zdůraznila postavení trestu odnětí svobody jako prostředku *ultima ratio*.⁷⁸ Novela též odpověděla na některé otázky týkající se podmíněného odsouzení s dohledem, když v § 26a a § 26b trestního zákona z roku 1961 nově vymezila obsah dohledu, kterým je pravidelný osobní kontakt pachatele s úředníkem Probační a mediační služby, spolupráce při vytváření a realizaci probačního programu a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli nebo vyplývajících přímo ze zákona.⁷⁹ Vedle definice dohledu byl nově v zákoně stanoven účel dohledu sestávající z prvků kontroly a pomoci pachateli a též povinnosti podmíněně odsouzeného i povinnosti probačního úředníka. Novela odstranila možnost poskytnutí společenské záruky jako jednu z podmínek uložení podmíněného odsouzení. Taková změna byla odbornou veřejností vítána, protože dlouhodobě neplnila svůj původní účel, a sice výchovné

⁷⁶ KALVODOVÁ, V. 1998. op. cit. s. 3

⁷⁷ tamtéž

⁷⁸ KALVODOVÁ, V. 2002. op. cit. s. 38

⁷⁹ ŠČERBA, F. *Podmíněné odsouzení po novele č. 265/2001 Sb.* Trestní právo. rok 2002, číslo 2, s. 3

působení ze strany zájmového sdružení občanů na pachatele. Poslední změna týkající se podmíněného odsouzení přinesla možnost výjimečného ponechání podmíněného odsouzení v platnosti, i když odsouzený zavinil příčinu k nařízení výkonu trestu za současného zostření podmínek, ať už stanovením dalších přiměřených omezení a povinností, vyslovením probačního dohledu nad odsouzeným či přiměřeným prodloužením zkušební doby. Zákon umožňoval uložení i více těchto podmínek vedle sebe. Ponechání podmíněného odsouzení v platnosti musely odůvodňovat nejen okolnosti případu, ale i osoba samotného pachatele.

Změny s účinností od 1. ledna 2004 doznala celá trestněprávní úprava sankcionování mladistvých pachatelů, která byla přesunuta do speciálního zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Po vydání nového trestního zákoníku v roce 2009 již nedošlo k jejímu zpětnému inkorporování do obecného trestního kodexu a do současnosti zůstává oddělena. ZSVM se neomezuje jen na zpracování dílčích otázek z trestního práva hmotného a procesního, které představují odchylky od trestních předpisů pro dospělé pachatele, ale snaží se problematiku upravit komplexněji. Zakotvuje základní zásady odpovědnosti mládeže za protiprávní činy, jednotlivé sankce, rozhodování ve věcech mládeže i výkon rozhodnutí.⁸⁰ Ve vztahu k jiným právním předpisům, ať už z oblasti trestního práva, např. trestní zákon, trestní řád, nebo z jiných právních oblastí, např. občanský soudní řád, má postavení speciálního zákona a ustanovení ZSVM se tak aplikují přednostně před obecnými právními předpisy. (blíže viz kapitola 9).

Trestní zákon z roku 1961 zaznamenal během doby své účinnosti více než 70 novelizací a též reflektoval výrazné změny v politickém myšlení, které v Československu a následně v České republice probíhaly. S účinností od 1. ledna 2010 ho nahradil současný trestní zákoník č. 40/2009 Sb. Tímto okamžikem začíná etapa současné platné a účinné právní úpravy.

⁸⁰ JELÍNEK, J. *Soudnictví ve věcech mládeže a změny trestního řízení (poznámky k orientačnímu studiu)*. Bulletin advokacie. 2003, č. 11-12, s. 34

4. Předpoklady pro uložení podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody

Zákonné předpoklady pro podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody upravuje ustanovení § 81 odst. 1 TZ. V něm se uvádí, že soud může podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody, jehož výměra nepřevyšuje tři léta (první předpoklad) a zároveň si vzhledem k osobě a poměrům pachatele, kdy přihlíží zejména k dosavadnímu životu pachatele a prostředí, ve kterém žije a pracuje, jakož i k okolnostem případu, vytvořil odůvodněný úsudek, že k nápravě pachatele, aby vedl řádný život, není potřebné nařídit výkon trestu odnětí svobody (druhý předpoklad).⁸¹ Pro rozhodnutí soudu o podmíněném odkladu výkonu trestu je nezbytné kumulativní splnění obou předpokladů. Soud při svém uvážení, zda podmíněně odloží výkon trestu odnětí svobody, a tedy ponechá pachatele na svobodě, je též vázán obecnými zásadami pro ukládání trestů stanovenými v § 39 a násl. TZ.⁸²

Až do konce roku 2001 byl zakotven v ustanovení § 58 odst. 1 písm. b) trestního zákona z roku 1961 další předpoklad, na němž záviselo rozhodnutí soudu o podmíněném odkladu výkonu trestu odnětí svobody. Tím byla skutečnost, že soud přijal záruku za nápravu pachatele a zároveň měl vzhledem k výchovnému vlivu toho, kdo záruku nabídl, důvodně za to, že účelu trestu bude dosaženo i bez jeho výkonu. Záruku za nápravu pachatele mohla nabídnout zájmová sdružení občanů, zejména odborové a jiné společenské organizace, pracovní kolektivy a církve.⁸³ Byla-li soudem záruka za nápravu pachatele přijata, nebylo již nezbytné splnit předpoklad odůvodněného úsudku soudu, že vzhledem k osobě a poměrům pachatele, zejména s přihlédnutím k dosavadnímu životu pachatele a prostředí, ve kterém žije a pracuje, jakož i k okolnostem případu není potřebné výkon trestu nařídit.

Mezi důvody, které vedly zákonodárce ke zrušení tohoto předpokladu pro podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody, patřily zejména negativní zkušenosti z praxe, které poukazyvaly na

⁸¹ DRAŠTÍK, A. a kol. 2015. op. cit. s. 614

⁸² srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 26. 10. 1964, sp. zn. 3 Tz 41/64; Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 2. 1978, sp. zn. 7 Tz 2/77

⁸³ ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon*. 6. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2004, s. 514-515

jeho zjevnou formálnost a účelovost.⁸⁴ Častým motivem poskytování záruk za nápravu pachatele totiž nebylo výchovné působení na pachatele trestného činu, jak se původně očekávalo, ale snaha o dosažení pro pachatele mírnějšího trestu. V současné době se záruka za nápravu pachatele objevuje až v rámci výkonu rozhodnutí.⁸⁵ Zájmová sdružení občanů se mohou spolupodílet na převýchově podmíněně odsouzeného během zkušební doby.

Rozhodnutí o uložení podmíněného odsouzení by mělo plnit nejen funkci individuální prevence, ale též funkci prevence generální.⁸⁶ Nelze však odůvodnit uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody namísto podmíněného odsouzení jen poukazem na nutnost generální prevence (např. dopustil-li se pachatel trestného činu v době a místě, kde se takové trestné činy nebezpečně rozmáhají).⁸⁷ I podmíněné odsouzení je způsobilé výchovně působit na zbylé členy společnosti, je-li správně uloženo a odůvodněno a sleduje-li soud během zkušební doby chování podmíněně odsouzeného. Vždy proto bude důležité při rozhodování o uložení trestu posuzovat vedle hlediska generální prevence, které může svědčit pro uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody, též ostatní okolnosti případu, jakož i osobu a poměry pachatele.⁸⁸

Co se týká formy rozhodnutí o uložení podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody, soud rozhoduje zpravidla rozsudkem a podmíněný odklad výkonu trestu stanovuje ve výroku o trestu. V některých případech může soud rozhodnout o uložení podmíněného odsouzení i trestním příkazem dle § 314e odst. 2 písm. a) TŘ. Zde je soud limitován výší uloženého trestu odnětí svobody, který nesmí nepřevyšovat jeden rok.⁸⁹ Ničemu nebrání, aby byl podmíněně odložen výkon společného trestu za pokračování v trestném činu nebo trestu úhrnného či souhrnného.⁹⁰

⁸⁴SOLNAŘ, V. a kol. 2009. op. cit. s. 109

⁸⁵ Důvodová zpráva k novele trestního zákona č. 265/2001; PŮRY, F. *Zamyšlení nad novelizací trestního zákona*. Trestněprávní revue. 2002, č. 1, s. 1 a násl.

⁸⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. 6. 1957, sp. zn. 1 Tz 103/57

⁸⁷ SOTOLÁŘ, A., PŮRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 279; Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 9. 2. 1961, sp. zn. 6 Tz 19/60

⁸⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 25. 6. 1970, sp. zn. 2 Tz 8/70

⁸⁹ ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s. 1012

⁹⁰ DRAŠTÍK, A. a kol. 2015. op. cit. s. 614

U souhrnného trestu je nezbytné, aby ukládaný trest byl přísnější než dříve uložený trest, jak vyplývá z ustanovení § 43 odst. 2 TZ.

4.1. Výměra trestu odnětí svobody nepřevyšující tři roky

První ze zákonných předpokladů, na jehož splnění je vázána možnost uložení podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody, spočívá v soudem uložené výši trestu odnětí svobody, která nepřevyšuje tři roky.⁹¹ To znamená, že rozhodující pro odklad výkonu trestu není trestní sazba stanovená za daný trestný čin ve zvláštní části trestního zákoníku, jako je tomu u jiných druhů trestů, ale konkrétní výměra trestu uvedená v samotném odsuzujícím rozsudku.⁹² Podmíněně odložit tak lze výkon trestu odnětí svobody, i když horní hranice trestní sazby za tento trestný čin převyšuje tři roky. Zároveň tato podmínka výměry trestu nepřevyšujícího tři roky nepřímo vymezuje okruh trestných činů, u kterých je aplikace podmíněného odsouzení vyloučena. Podmíněně nelze odložit výkon trestu u trestných činů, za které trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož dolní hranice činí alespoň dvanáct let, neboť ani mimořádným snížení trestu odnětí svobody podle § 58 odst. 3 písm. a) TZ u těchto trestných činů nelze snížit trest pod pět let.⁹³ Výjimečně při splnění zákonem požadovaných podmínkách (dle § 58 odst. 4, 5 a 6 TZ a dle § 40 odst. 2 TZ) to lze. Přesto by měl soud u nejzávažnějších trestných činů volit tento druh trestu spíše sporadicky, protože již uvedená výměra trestu, která nemá převyšovat tři roky, má směřovat k tomu, aby se podmíněného odsouzení uplatnilo primárně u méně závažných trestných činů.

Široce stanovené možnosti aplikace podmíněného odsouzení, které nabízí jeho využití u nejširšího okruhu trestných činů, mají vliv i na četnost jeho ukládání soudy. Po mnoho let totiž představuje nejčastěji ukládanou trestní sankci (blíže viz kapitola 10). K možnosti uložit podmíněné odsouzení v podstatě za jakýkoli trestný čin se vyjadřuje ve svém díle i Ščerba.⁹⁴ Ten uvádí, že se může jevit jako určitý paradox možnost uložit podmíněné odsouzení, které považuje za nejmírnější sankci, u závažných deliktů, u kterých nelze využít např. trestu domácího vězení či trestu obecně prospěšných prací. Odůvodnění pro tak široké využití podmíněného odsouzení pak shledává v jeho

⁹¹ ŠČERBA, F. 2014. op. cit. s. 228

⁹² DRAŠTÍK, A. a kol. 2015. op. cit. s. 612

⁹³ ŠÁMAL, P. a kol. 2016. op. cit. s. 324

⁹⁴ ŠČERBA, F. 2014. op. cit. s. 228

funkci univerzální výstrahy pro pachatele, že jeho další protiprávní jednání již bude mít daleko závažnější důsledky. Z tohoto důvodu by se mělo podmíněné odsouzení využívat zejména u tzv. prvopachatelů, kterým je tímto dávána "druhá šance". Podle Púryho naopak může být institut podmíněného odsouzení zejména s dohledem šikovným nástrojem i pro osoby, které již za sebou mají určitou trestní minulost, ale které potřebují usměrnění svého chování, jakož i podporu a pomoc.⁹⁵ Kalvodová v této spojitosti uvádí, že se sice může na první pohled zdát, že uložení podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody u typově závažnějších trestných činů je v rozporu s ochrannou funkcí trestního práva, nicméně i typově závažný trestný čin může v daném případě vykazovat nižší míru konkrétní závažnosti, a tím odůvodňovat, proč se soud rozhodl právě pro jeho podmíněný odklad, samozřejmě za kumulativního splnění i druhého předpokladu pro uložení podmíněného odsouzení, tedy odůvodněného úsudku soudu, že vzhledem k osobě a poměrům pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu není výkonu potřeba.⁹⁶

Konkrétní výměra trestu odnětí svobody, který lze podmíněně odložit, prodělala během let změny. Tyto změny se týkaly postupného zvyšování výměry trestu odnětí svobody, jehož výkon je možno podmíněně odložit. Poslední změnu v tomto směru přinesl trestní zákoník, který sjednotil výměru trestu odnětí svobody u obou variant podmíněného odsouzení. Do té doby bylo možno u prostého podmíněného odsouzení odložit pouze výkon trestu odnětí svobody ve výměře nepřevyšující dva roky. Dle důvodové zprávy k trestnímu zákoníku vedly zákonodárce k tomuto kroku poznatky z praxe, které dokládaly časté ukládání podmíněného odsouzení s dohledem u pachatelů, kteří s ohledem na svou nízkou „rizikovost“ výkon dohledu nevyžadovali, avšak prosté podmíněné odsouzení jim s ohledem na maximální výši výměry trestu nemohlo být uloženo.⁹⁷ Dohled byl v těchto případech často pouze formální a zatěžoval Probační a mediační službu. Sjednocení výměry trestu u obou alternativ podmíněného odsouzení našlo mezi trestněprávními odborníky své zastánce i odpůrce. Podle Púryho se sjednocením výměry trestu alespoň zabránilo poněkud účelovému ukládání dohledu u pachatelů, kteří ho nevyžadují.⁹⁸ Naopak Ščerba je toho názoru, že pokud soud rozhodl, vzhledem ke všem okolnostem případu, uložit trest převyšující dva roky, lze

⁹⁵ PÚRY, F. § 81 Podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody. In: ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s. 1011-1012

⁹⁶ KALVODOVÁ, V. 2016. op. cit. s. 53

⁹⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb.

⁹⁸ PÚRY, F. § 81 Podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody. In: ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s. 1013

to považovat za signál, že pachatel potřebuje intenzivní působení, které mu zajistí právě dohled probačního úředníka.⁹⁹

4.2. Speciální hlediska pro uložení podmíněného odsouzení

Důležitý předpoklad pro uložení podmíněného odkladu výkonu trestu představuje odůvodněný úsudek soudu o tom, že účelu trestu bude dosaženo, aniž se nařídí jeho výkon. Před vyslovením podmíněného odsouzení není možné se obejít bez zevrubného zkoumání pachatelova života, jeho nynějšího vztahu ke spáchanému trestnému činu, jakož i možností jeho převýchovy.¹⁰⁰ Soud proto musí zhodnotit všechny podstatné skutečnosti týkající se spáchaného trestného činu a osoby, která tento čin spáchala, a provést prognózu dalšího vývoje chování pachatele. Pro vytvoření takového pravděpodobnostního úsudku soudu neboli legální kriminální prognózy stanovuje zákon určitá kritéria.¹⁰¹ Přednostně nikoli ovšem výlučně soud hodnotí speciální hlediska uvedená v § 81 odst. 1 TZ.¹⁰² Tato neopominutelná hlediska stanovují, že soud musí při své úvaze, zda bude účelu trestu dosaženo i bez jeho výkonu, pečlivě zkoumat jednak osobu a poměry pachatele, kdy zejména přihlíží k jeho dosavadnímu životu a k prostředí, ve kterém žije a pracuje, jednak okolnosti vztahující se ke spáchanému trestnému činu.

Zákon na prvním místě ukládá hodnotit osobu pachatele.¹⁰³ Ta je spolu s přihlédnutím k poměrům pachatele a k okolnostem trestného činu základní při uvážení soud o odkladu výkonu trestu. Osobu pachatele musí soud hodnotit komplexně, tedy vzít v potaz celý osobnostní profil pachatele, mezi který spadá např. jeho povaha, charakterové rysy, záliby i skony k určitému jednání. Soud přitom musí hodnotit jak pozitivní, tak i negativní stránky jeho osobnosti. Žádné z nich, zejména negativní vlastnosti pachatele, nesmí přeceňovat. V rámci hodnocení osoby pachatele přihlíží soud též ke vztahu, jaký má pachatel s ostatními členy společnosti, ať už se jedná o rodinné příslušníky nebo spolupracovníky. Důležité je hodnotit vlastnosti pachatele tak, jak se projevily v jeho chování při páchaní trestného činu. Rozbor osobnosti pachatele musí probíhat ve vztahu ke spáchanému

⁹⁹ ŠČERBA, F. 2014. op. cit. s. 230

¹⁰⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 21. 10. 1971, sp. zn. 2 Tz 108/71

¹⁰¹ SOLNAŘ, P. a kol. 2009. op. cit. s. 106

¹⁰² ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s. 1014

¹⁰³ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. 2000. op. cit. s. 279-280

trestnému činu, např. jaká pohnutka vedla pachatele k činu, jaká byla míra zavinění.¹⁰⁴ Důležitým ukazatel je i psychický stav pachatele, např. se může jednat o osobu se zmenšenou přičetností, a jeho věk při spáchání činu, např. půjde o pachatele ve věku blízkém věku mladistvých.¹⁰⁵ Významná je i skutečnost, která motivovala pachatele ke spáchání daného protiprávního jednání, stejně tak jeho chování během činu a po něm, tedy zda při trestném stíhání spolupracoval s orgány činnými v trestním řízení, či nikoli. Soud vezme v potaz i skutečnost, že pachatel převzal za své jednání odpovědnost a vyvinul snahu k odčinění škody, kterou svým jednáním způsobil. Pro posuzování bude velmi významná též otázka, zda se jedná o pachatele recidivistu. Ovšem nelze bez dalšího vyloučit u takových pachatelů uložení podmíněného odsouzení, i když by se nemělo jednat o pravidelné nebo časté případy. Soud musí řádně odůvodnit, co ho vedlo k úsudku o pozitivní prognóze budoucího chování recidivního pachatele.¹⁰⁶ Soud při hodnocení recidivního pachatele tak s ohledem na možnost jeho nápravy musí přihlížet zejména k celkovému způsobu jeho života, k povaze předchozí trestné činnosti, k pohnutce, která ho vedla ke spáchání jeho dalšího trestného činu, a k době, která uplynula od posledního trestného činu.¹⁰⁷ Soud porovná trestný čin, kterého se pachatel dopustil dříve, a trestný čin spáchaný v současnosti, stupeň nebezpečnosti těchto činů pro společnost a též, zda se jedná o speciální, druhovou nebo obecnou recidivu. Není ovšem vyloučena ani možnost uložení podmíněného odsouzení za obdobný trestný čin, za který byl odsouzený před krátkou dobou propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody,¹⁰⁸ i když, jak podotýká Ščerba, měl by v daném případě soud volit spíše jiné alternativy.¹⁰⁹ Velmi problematickou otázkou pak představuje posuzování pachatele několikrát souzeného pro obdobné trestné činy. Judikatura dochází k závěru, že i když bylo na odsouzeného soudem již několikrát výchovně působeno uložení podmíněného odkladu trestu odnětí svobody, jsou v něm negativní rysy jeho osobnosti natolik zakořeněny, že účel trestu u něho může splnit jen výkon trestu.¹¹⁰

¹⁰⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 25. 11. 1964, sp. zn. 4 Tz 49/64

¹⁰⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 2. 9. 1970, sp. zn. 2 Tz 11/70

¹⁰⁶ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. 2000. op. cit. s. 279-281

¹⁰⁷ Rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 30. 4. 1965, sp. zn. 1 To 96/65; Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 13.10.1966, sp. zn. Tzv 32/66

¹⁰⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 14.10.1988, sp. zn. 8 Tz 79/88

¹⁰⁹ ŠČERBA, F. 2014. op. cit. s. 231

¹¹⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 25. 6. 1970, sp. zn. 2 Tz 8/70

Od osoby pachatele se odlišují poměry pachatele, které představují další důležité hledisko při rozhodování o druhu, typu a výměře trestu. Poměry pachatele charakterizují jeho osobu coby objekt trestu.¹¹¹ Poměry pachatele lze specifikovat jako osobní, rodinné, majetkové a jiné poměry pachatele, které tu jsou v době rozhodování soudu o uložení podmíněného odsouzení. Jde o okolnosti, které přímo nesouvisí se samotným protiprávním jednáním, ale významně ovlivňují soud při úvahách o uložení podmíněného odsouzení. Soud musí např. přihlídnout ke zdravotnímu stavu pachatele, k jeho finanční situaci, k těhotenství pachatelky. Poměry pachatele ovlivňují jeho život během zkušební doby, a tím i účinnost a výchovné působení podmíněného odsouzení.

Prostředí, ve kterém pachatel žije a pracuje, mohlo, ale nemuselo mít vliv na spáchání trestného činu pachatelem, každopádně bude na pachatele působit v průběhu zkušební doby.¹¹² Podmíněně odsouzený není vytrhován ze svého všedního života, dále se může stýkat s blízkými osobami a docházet do zaměstnání, je proto na místě zkoumat, zda ho jeho nejbližší okolí bude pozitivně motivovat k tomu, aby vedl řádný život, či nikoli.

Jednou z vypovídajících skutečností o pachateli představuje jeho dosavadní život. Soud zkoumá předchozí život pachatele v přiměřeně dlouhé době před spáchaným trestným činem, přitom vezme v potaz i dobu mezi spáchaním protiprávního jednání a rozhodnutím soudu o něm, tedy včetně postojů ke spáchané trestné činnosti, např. zda se snažil nahradit škodu, kterou způsobil.¹¹³ Otázkou, kterou by se soud měl zabývat, je, zda pachatel žil před spáchaním trestného činu v souladu s obecně přijímanými pravidly společnosti, či nikoli, a též jaká je pravděpodobnost, že bude trestnou činností opakovat i v budoucnu. Přitom musí soud zjišťovat zejména ty skutečnosti ze života pachatele, které souvisí s jeho trestnou činností, a z nich vyvozovat, zda je zde riziko, že se takového jednání dopustí i v budoucnu. Též je potřeba zjistit skutečnosti, které by naopak mohly pomoci s odstraněním těchto rizik, např. pomoc a podpora od blízkého okolí. Soud často pověří zjišťováním takových skutečností probačního úředníka.

¹¹¹ ŠÁMAL, P. a kol. 2016. op. cit. s. 157

¹¹² SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. 2000. op. cit. s. 281

¹¹³ ŠČERBA, F. 2014. op. cit. s. 231

Soud musí hodnotit dosavadní život pachatele jako celek, a proto nelze rozhodnout o podmíněném odkladu výkonu jeho trestu jen na základě skutečnosti, že je osobou trestně bezúhonnou.¹¹⁴ Může se jednat např. o osobu, která dlouhodobě neplní své povinnosti vůči rodině a spáchání trestného činu je jen vyvrcholením jejího dosavadního chování. Na druhou stranu ani předchozí odsouzení pachatele za trestný čin, nemusí automaticky znamenat rozhodnutí o nepodmíněném trestu odnětí svobody, protože recidiva nemůže představovat jediné hodnotící kritérium pachatele.¹¹⁵

Okolnosti případu jsou takové skutečnosti, které se nevztahují k samotné osobě pachatele a k jejím poměrům, ale charakterizují protiprávní jednání, kterého se osoba dopustila, včetně jeho závažnosti.¹¹⁶ Řádíme mezi ně způsob, jakým byl čin proveden, povahu a závažnost činu, zda se jednalo o organizovaný čin, jakož i dopad činu na společnost.¹¹⁷ V odůvodnění rozsudku, kterým soud rozhodl o podmíněném odsouzení, by měl tyto okolnosti případu, které jsou též předmětem dokazování, uvést a zhodnotit s ohledem na ukládanou sankci. Soud by neměl, jak někdy ukazuje praxe, brát v potaz pouze skutečnosti charakterizující osobnost pachatele. Proto nebude na místě uložit podmíněné odsouzení např. u závažných dopravních nehod, které způsobil podnapilý řidič, kde došlo k těžké újmě na zdraví ostatních osob nebo u zneužití pravomoci veřejného činitele a způsobení škody většímu počtu osob.¹¹⁸

Při rozhodování o uložení podmíněného odsouzení by se jednotlivá hlediska pro ukládání podmíněného odsouzení i hlediska pro ukládání trestů obecně neměla hodnotit na sobě nezávisle, izolovaně od ostatních, ale v souvislostech, neboť jedině tak je možné poskytnout celkový obraz o osobě pachatele a o jeho poměrech a též o okolnostech vztahujících se k případu.¹¹⁹ Pouze takto ucelená charakteristika osoby pachatele a spáchaného skutku opírající se o náležité a všestranné zhodnocení všech skutečností může poskytnout správný podklad pro rozhodnutí o uložení podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody.

¹¹⁴ ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s. 1016

¹¹⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 14. 10. 1988, sp. zn. 8 Tz 79/88

¹¹⁶ DRAŠTÍK, A. a kol. 2015. op. cit. s. 615

¹¹⁷ Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 5. 9. 1966, sp. zn. Pls 7/66

¹¹⁸ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. 2000. op. cit. s. 283

¹¹⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 21. 10. 1971, sp. zn. 2 Tz 108/71

4.3. Vztah podmíněného odsouzení k jiným druhům trestů ukládaných vedle něho

Otázka podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody a dalších trestů uložených vedle něho je vyřešena v ustanovení § 81 odst. 2 TZ. To stanovuje, že podmíněný odklad výkonu trestu se týká jen a pouze trestu odnětí svobody. Jsou-li pachateli uloženy vedle trestu odnětí svobody i další druhy trestů nebo ochranná opatření, nemá na ně podmíněný odklad žádný vliv a podmíněně odsouzený je tak musí vykonat, stejně tak i další výroky rozsudku, např. povinnost k náhradě škody podle § 228 odst. 1 TŘ.¹²⁰ V dřívějších trestněprávních předpisech byla tato otázka upravena rozdílně. Dle prvorepublikového zákona o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění se odkládal výkon všech trestů uložených pachateli vedle podmíněného odsouzení. Trestní zákon z roku 1950 pak dával soudu možnost odložit výkon i vedlejších trestů uložených společně s podmíněným odsouzením (blíže viz podkapitola 3.2).

V případě ukládání dalších trestů vedle trestu odnětí svobody, jehož výkon se podmíněně odkládá, je důležité se zmínit o pravidlech neslučitelnosti ukládání některých druhů trestů vedle sebe. Tato pravidla jsou zakotvena v § 53 odst. 1 věta druhá TZ.¹²¹ Důvodem pro jejich stanovení bylo zamezit kumulaci shodných účinků, které tyto druhy trestů vyvolávají. Soud tak nemůže současně uložit vedle sebe trest odnětí svobody včetně jeho podmíněného odkladu výkonu a trest domácího vězení nebo trest obecně prospěšných prací. Nabízí se otázka, zda by nebylo vhodnější stanovit tuto neslučitelnost (zejména pro trest obecně prospěšných prací) pouze v případě ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody, s poukazem na již zmíněnou skutečnost, že nedochází k omezení osobní svobody pachatele. Domnívám se, že uložení obecně prospěšných prací uložených vedle podmíněné odsouzení by mohlo přispět ke zvýšení nápravného účinku na odsouzeného. Tento názor lze podpořit i možností uložit nad odsouzeným vykonávajících obecně prospěšné práce za určitých okolností dohled, který též směřuje k resocializaci odsouzeného a který je nedílnou součástí podmíněného odsouzení s dohledem. Výkladem z opaku pak lze dovodit, že vedle podmíněného odsouzení nepůjde uložit trest ztráty čestných titulů a vyznamenání a trest ztráty vojenské hodnosti.¹²² Naproti tomu některé druhy trestů, např. podmíněné odsouzení a trest vyhoštění, u kterých by se na první pohled mohlo zdát, že je nelze

¹²⁰ DRAŠTÍK, A. a kol. 2015 op. cit. s. 615-616

¹²¹ PÚRY, F. *Některé změny v ukládání trestů podle nového trestního zákoníku*. Trestněprávní revue. 2010, č. 1, s. 1-10

¹²² ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s.729-730

vedle sebe uložit, zejména pro vzbuzující pochybnosti o smyslu a účelu jejich kumulativního uložení, tak učinit lze, jestliže „*bude možné odsouzeného ve státě, v němž má trvalý pobyt, podrobit dohledu nad jeho chováním, kontrolovat a sledovat jeho způsob života ve zkušební době, pak není důvodu k pochybnostem o smyslu a účelu uložení trestu vyhoštění vedle podmíněného trestu odnětí svobody*”¹²³ na základě Evropské úmluvy o dohledu nad podmíněně odsouzenými a podmíněně propuštěnými pachateli.¹²⁴

¹²³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 3. 2009, sp. zn. 8 Tdo 135/2009

¹²⁴ Úmluva vyhlášená ve Sb. m. s. pod č. 75/2002

5. Zkušební doba

Zkušební doba představuje dobu, během níž má podmíněně odsouzený soudu dostatečným způsobem prokázat, že je schopen vést řádný život a že lze nápravy jeho chování dosáhnout i bez uložení výkonu trestu odnětí svobody, tedy že nastal předvídaný výchovný účinek alternativního trestu.¹²⁵ Stanovení zkušební doby vychází již ze samotné podstaty podmíněně odloženého výkonu trestu. Podmíněně odsouzení ovšem není jediným institutem, kde se lze se zkušební dobou v rámci trestního práva setkat. Doba, během níž se má pachatel osvědčit, se nalézá i u dalších alternativních opatření, jako je např. podmíněně upuštění od potrestání. Během zkušební doby soud sleduje chování pachatele a dodržování podmínek, které mu byly stanoveny v rozhodnutí. Kontrolou dodržování podmínek a dohledem nad pachatelem může soud pověřit i probačního úředníka.¹²⁶

Podle § 82 odst. 1 TZ činí zkušební doba u podmíněného odsouzení 1 rok až 5 let. Tuto výměru zkušební doby nelze překročit ani z jedné strany, tedy nelze uložit zkušební dobu kratší než jeden rok nebo delší než pět let, a to ani v případě, že soud rozhodne o přiměřeném prodloužení zkušební doby při výjimečném ponechání podmíněného odsouzení v platnosti.

Přesné vymezení zkušební doby tvoří dle §122 odst. 1 TŘ obligatorní součást výroku o trestu v rozsudku nebo v trestním příkazu.¹²⁷ Pokud soud ukládá podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody příkazem, je sice limitován výší výměry trestu odnětí svobody, která nesmí převyšovat jeden rok dle § 314 odst. 2 písm. a) TŘ, nicméně samotná délka zkušební doby může být i maximální pětiletá, pokud soud uzná za vhodné sledovat po takovou dobu chování pachatele.

Zkušební dobu lze vyměřit nejen na celé roky, ale i na jiné časové úseky, např. 1 rok a 6 měsíců, jak dokládá uvedený rozsudek: *„trestnom zákone nemožno najst' oporu pre záver, žeby sa stanovenie skušobného času ináč než v celých rokoch priečilo zákonu. Zákon iba vyžaduje, aby trvanie skušobného času bolo stanovené určite a tak, aby nebolo pochybnosti o tom, ktorým dňom táto lehota končí. Súd však nemôže trvanie skušobného času určit' snád' tým, žeby stanovil deň, v ktorom skušobný čas má skončiť, lebo súd ani nemôže vedieť, kedy táto lehota začne bežať (kedy*

¹²⁵ ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s. 1022

¹²⁶ DRAŠTÍK, A. a kol. 2015. op. cit. s. 619

¹²⁷ ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s. 1022-1023

*bude rozsudok právoplatný). Avšak ináč súd nie je obmedzený a stanovenie akéhokoľvek skušobného času v trvaní od jedného do troch rokov treba označiť za zákonu odpovedajúce.*¹²⁸

Kritéria pro stanovení délky zkušební doby pachateli jsou shodná jako zásady pro stanovení druhu a výměry trestu dle ustanovení § 39 odst. 1 TZ.¹²⁹ Soud musí v odůvodnění rozhodnutí uvést všechny skutečnosti, které ho vedly k uložení právě tak dlouhé výměry zkušební doby.¹³⁰ Kromě obecných kritérií pro ukládání jednotlivých trestů vychází též z povahy a obsahu přiměřených omezení a přiměřených povinností ukládaných pachateli, jakož i ze samotné výměry trestu odnětí svobody, který odkládá. Délka zkušební doby by se měla pohybovat v podobné výměře jako podmíněně odkládaný trest odnětí svobody.¹³¹ Situace, kdy soud podmíněně odkládá krátkodobý trest, např. ve výměře 6 měsíců, a stanoví zkušební dobu na samé maximální hranici nebo opačně, by měla nastat pouze výjimečně. V takových případech soud musí své počínání řádně odůvodnit.

Zkušební doba začíná běžet nabytím právní moci rozhodnutí, resp. výroku o trestu.¹³² Začátek běhu zkušební doby nelze spojit s jinou skutečností než právě s právní mocí rozhodnutí o uložení podmíněného odsouzení. Zkušební dobu nelze přerušit nebo stavět. Vyměřenou délku zkušební doby nelze dodatečně v jejím průběhu zkrátit a vyslovit tak před jejím uplynutím, že se pachatel osvědčil, a to ani tehdy, dospěje-li soud k závěru, že nápravy pachatele již bylo dosaženo.¹³³ Rozhodnutí o osvědčení lze učinit až po uplynutí celé zkušební doby. V průběhu zkušební doby může soud pouze vyslovit, že se trest odnětí svobody vykoná, popř. že podmíněné odsouzení zůstává v platnosti, i když odsouzený zavinil příčinu k nařízení výkonu trestu, a zkušební doba se dodatečně prodlužuje.¹³⁴ Předčasně ukončena může být zkušební doba, i pokud soud ukládá souhrnný trest nebo společný trest za pokračování v trestném činu, neboť v těchto případech soud

¹²⁸ Rozhodnutí Krajského soudu v Bratislavě ze dne 10. 9. 1951, sp. zn. 6 Tk 402/51

¹²⁹ KALVODOVÁ, V. 2016. op. cit. s. 54

¹³⁰ ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s. 1023

¹³¹ ŠČERBA, F. 2014. op. cit. s. 232

¹³² DRAŠTÍK, A. a kol. 2015. op. cit. s. 619

¹³³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 3. 1964, sp. zn. 7 Tz 20/64

¹³⁴ SOLNAŘ, V. a kol. 2009. op. cit. s. 107

zruší výrok o trestu¹³⁵ a rozhodne o skutku znovu.¹³⁶ Posledním důvodem pro předčasné ukončení zkušební doby je zrušení rozhodnutí soudu v rámci mimořádných opravných prostředků.

Během zkušební doby je nezbytné sledovat a kontrolovat chování podmíněně odsouzeného, protože ponechání podmíněně odsouzeného bez kontroly by mohlo vést k libovůli v jeho chování a nedodržování soudem uložených podmínek. Odsouzený by totiž mohl nabýt dojmu, že vyvázl příliš snadno trestu. Podmíněně odsouzení by ztrácelo svůj výchovný charakter a soud by rovněž neměl podklady pro rozhodnutí o tom, zda se podmíněně odsouzený během zkušební doby osvědčil, či nikoli.

Úprava kontroly podmíněně odsouzeného se nalézá v ustanovení § 329 TŘ, které navazuje na hmotněprávní úpravu prostého podmíněného odsouzení. Ke kontrole nad podmíněně odsouzeným je dle § 315 odst. 2 TŘ příslušný soud, který rozhodoval v prvním stupni.¹³⁷ Soud může kontrolu nad podmíněně odsouzeným vykonávat sám nebo za pomoci úředníka Probační a mediační služby.¹³⁸ Této možnosti soud využije zejména, ukládá-li přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti, které vyžadují četnější setkávání s odsouzeným nebo s osobami podílejícími se na nápravě pachatele. Probační úředník pak soud informuje o chování odsouzeného a dodržování podmínek, které mu byly soudem stanoveny, jakož i o krocích, které probační úředník podnikl, v určitých intervalech, nejméně jednou za šest měsíců. Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu: „*Při určování lhůt pro vyžadování zpráv by měly soudy postupovat diferencovaně a u jednotlivých podmíněně odsouzených vždy zvažovat nejen délku zkušební doby, ale přihlížet i k povaze spáchané trestné činnosti, charakteru a stupni narušení pachatele se zřetelem na možnost jeho nápravy a zejména i k tomu, jaká konkrétní omezení byla stanovena (včetně náhrady škody).*“¹³⁹ Zjistí-li probační úředník, že podmíněně odsouzený zavinil příčinu pro nařízení výkonu trestu odnětí svobody, musí na to upozornit příslušný soud co nejdříve, nikoli až po uplynutí stanoveného intervalu.¹⁴⁰

¹³⁵ při ukládání společného trestu za pokračování v trestném činu zruší soud i dřívější výrok o vině dle § 45 odst. 1 TZ

¹³⁶ DRAŠTÍK, A. a kol. 2015. op. cit. s. 619

¹³⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3783-3784

¹³⁸ DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní řád: komentář. II. díl*. Praha: Wolters Kluwers, 2017. 2. svazky. s. 876-878

¹³⁹ Stanovisko Nejvyššího soudu ČSR ze dne 27. 9. 1988, sp. zn. Tpj 52/88

¹⁴⁰ DRAŠTÍK, A. a kol. 2017. op. cit. s. 876-878

Probační úředník kontrolující dodržování podmínek, které jsou stanoveny odsouzenému při prostém podmíněném odsouzení, by měl dohlížet pouze na jejich výkon na rozdíl od podmíněného odsouzení s dohledem, kdy může i sám vyvíjet aktivitu při plnění probačního plánu. Kontrola probačního úředníka by se neměla odlišovat od kontroly soudu, pokud ji sám vykonává. Kontrolu nemusí provádět jen probační úředník, který je činný v obvodu soudu příslušného pro vykonávací řízení, ale pro větší efektivitu se může soud obrátit na jiný soud (soud v místě, kde podmíněně odsouzený bydlí, pracuje nebo se zdržuje), aby kontrolu prováděl probační úředník v tomto místě.

Vykonává-li kontrolu sám soud pomocí pracovníka soudu (justiční čekatel, vyšší soudní úředník), stanoví předseda senátu lhůtu, ve které si vždy vyžádá a prověří dokumenty vypovídající o tom, zda podmíněně odsouzený vede řádný život a plní stanovená přiměřená omezení a přiměřené povinnosti. Mezi takové dokumenty patří zejména opis z evidence Rejstříku trestů a zprávy z obecního úřadu, kde podmíněně odsouzený bydlí, podle uložených povinností též zprávy od zaměstnavatele, z ústavu, kam dochází na léčení, nebo od osoby, jíž platí výživné. Zákon nepodává přesný výčet dokumentů, které musí soud během zkušební doby shromáždit, aby představovaly dostatečné podklady pro rozhodnutí o tom, že se podmíněně odsouzený osvědčil.¹⁴¹

V rámci kontroly nad podmíněně odsouzeným může soud požádat o výchovné spolupůsobení zájmové sdružení občanů, které je činné na pracovišti odsouzeného nebo v jeho bydlišti a které nabídlo záruku za převýchovu odsouzeného.

5.1. Zápočet zkušební doby

Podle ustanovení § 82 odst. 4 TZ lze dobu, během které podmíněně odsouzený vedl ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, započítat do nově stanovené zkušební doby při podmíněném odsouzení pro týž skutek nebo do zkušební doby stanovené při uložení úhrnného trestu, souhrnného trestu či společného trestu za pokračování v trestném činu. Zápočet zkušební doby spadá mezi zvláštní případy započítání trestu podle § 92 odst. 2 TZ.¹⁴² Jsou-li splněny podmínky pro započítání zkušební doby, musí být již proběhlá zkušební doba povinně započítána do nově stanovené zkušební doby.

¹⁴¹ ŠÁMAL, P. a kol. 2013. op. cit. s. 3785

¹⁴² ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s. 1030-1031

Započítání již proběhlé zkušební doby dřívějšího podmíněného odsouzení lze pouze, pokud došlo k uložení nového podmíněného odsouzení za ten samý skutek, tedy že pachatel byl i na podruhé za daný skutek odsouzen k trestu odnětí svobody s podmíněným odkladem jeho výkonu. V trestním právu existuje několik alternativ, jak k takové situaci může dojít.¹⁴³

Za prvé je to situace, kdy rozhodnutí o podmíněném odsouzení nabylo právní moci, načež bylo toto rozhodnutí zcela nebo zčásti zrušeno v řízení o mimořádném opravném prostředku nebo v řízení o ústavní stížnosti a následně bylo o tomto skutku znovu rozhodnuto a byl za něj znovu uložen podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody. Započítat lze pouze dobu uběhlou od právní moci původního rozhodnutí o uložení podmíněného odsouzení do právní moci, již došlo ke zrušení tohoto rozhodnutí, pokud v té době podmíněně odsouzený vedl řádný život a dodržoval stanovené podmínky.¹⁴⁴ Doba od právní moci rozhodnutí o mimořádném opravném prostředku, jímž bylo dřívější podmíněné odsouzení zrušeno, do nového rozhodnutí o skutku, jímž je opět uložen podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody, se nezapočítává, protože v tomto čase zkušební doba neběžela.¹⁴⁵

Další situaci, kdy dochází k započítání zkušební doby, představuje uložení souhrnného trestu pachateli dle § 43 odst. 2 TZ, kdy se původní výrok o trestu, kterým bylo uloženo podmíněné odsouzení, zrušuje a pachateli se v rozhodnutí o uložení souhrnném trestu znovu ukládá podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody. Pro uložení souhrnného trestu je nezbytné, aby dřívější odsouzení nebylo takové povahy, že se na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen.

Soud musí započítat zkušební dobu i v případě, ukládá-li společný trest za pokračování v trestném činu, kdy již pachatel byl za některý z dílčích útoků podmíněně odsouzen. Uložit společný trest za pokračování v trestném činu lze, i když se na pachatele pro některý z dílčích útoků hledí, jako by nebyl odsouzen, neboť pokračování v trestném činu se z hlediska trestního práva hmotného považuje za jeden skutek.

¹⁴³ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. 2000. op. cit. s. 289-290

¹⁴⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 20. 7. 1979, sp. zn. 6 Tz 31/79

¹⁴⁵ DRAŠTÍK, A. a kol. 2015. op. cit. s. 622-623

O započítání zkušební doby rozhoduje předseda senátu, který rozhodoval v prvním stupni, po právní moci nového podmíněného odsouzení usnesením, proti kterému je přípustná stížnost dle § 334 odst. 2 TŘ.¹⁴⁶

Na zápočet zkušební doby nemá vliv, zda v novém rozhodnutí o podmíněném odsouzení došlo ke změně nebo rozšíření přiměřených omezení a přiměřených povinností nebo zda byl při ukládání nového podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody stanoven dohled probačního úředníka. Bylo-li původní podmíněné odsouzení s dohledem, lze do nového podmíněného odsouzení (prostého) započítat uplynulou zkušební dobu pouze v případě, že se podmíněně odsouzený podrobil dohledu probačního úředníka, aniž by ho mařil.

Je-li u nově uloženého podmíněného odsouzení stanovena stejně dlouhá nebo kratší zkušební doba, než byla při původním podmíněném odsouzení, jsou ihned po právní moci nového rozhodnutí o uložení podmíněného odsouzení splněny podmínky pro to, aby soud rozhodl o osvědčení odsouzeného.¹⁴⁷ V případě delší nově stanovené zkušební doby dochází k jejímu zkrácení o dobu původní zkušební doby, která se započítává. K započítání zkušební doby se přihlíží i při zjišťování, kdy uplynul jeden rok od skončení zkušební doby, tedy kdy mohlo dojít k zákonné fikci osvědčení.¹⁴⁸

Započítat již proběhlou část zkušební doby lze i v případě, kdy mladistvý delikvent dospěje během původní zkušební doby trestního opatření odnětí svobody podmíněně odloženého na zkušební dobu a kdy je mu již jako dospělému pachateli znovu uloženo podmíněné odsouzení.

Zápočet zkušební doby se proto dá považovat za známku zjevné vstřícnosti zákonodárců vůči podmíněně odsouzeným, kteří již znovu nemusí prokazovat svou nápravu v podobě vedení řádného života po celou nově stanovenou zkušební dobu, ale jen po její zbývající část.¹⁴⁹

¹⁴⁶ ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s. 1031

¹⁴⁷ tamtéž

¹⁴⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 15. 5.1978, sp. zn. 7 Tz 23/78

¹⁴⁹ KALVODOVÁ, V. 2016. op. cit. s. 56

5.2. Vedení řádného života ve zkušební době

Základní povinností, kterou musí každý podmíněně odsouzený dodržovat během celé zkušební doby, je vedení řádného života. Tato povinnost představuje minimum, které je nutné po odsouzeném požadovat, a to jak s ohledem na ochranu společnosti, tak i ve snaze vychovat z něj řádného občana. Vedení řádného života během celé zkušební doby představuje pro soud důkaz, že podmíněně odsouzený je schopen i nadále žít ve společnosti a dodržovat společenské normy, tedy že spáchaný protiprávní čin byl pouhým excesem z jeho jinak slušného života.

Otázkou ovšem zůstává, jak charakterizovat samotné vedení řádného života? O její vyřešení se pokusím v následujících odstavcích za pomoci judikatury týkající se této oblasti, protože právní předpisy žádné upřesnění, co se skrývá pod pojmem vedení řádného života, nenabízejí.

Primárně by se mohlo nabízet, že vést řádný život znamená nepáchat další trestné činy. Je zřejmé, že spáchá-li podmíněně odsouzený během zkušební doby další trestný čin, zejména úmyslný trestný čin, bude požadavek řádného života naplňovat jen stěží.¹⁵⁰ Ovšem vycházet při hodnocení vedení řádného života pachatelem pouze z opisu z evidence Rejstříku trestů je dosti krátkozraké a nedostatečně vypovídající o jeho životě. Jak uvádí senát Nejvyššího soudu ve svém rozsudku z 11. prosince 2002: „*Při úvaze, zda podmíněně odsouzený vedl řádný život, se ovšem nelze omezit jen na zjišťování, zda odsouzený nespáchal ve zkušební době další trestný čin. Recidiva sice bude zpravidla rozhodujícím způsobem svědčit o tom, že účelu podmíněného odsouzení nebylo dosaženo, ale je třeba zkoumat celý život podmíněně odsouzeného ve zkušební době.*“¹⁵¹ I další rozhodnutí soudů potvrzují skutečnost, že řádný život nelze ztotožňovat pouze s trestní bezúhonností pachatele.¹⁵² Jedním z důvodů pro nařízení výkonu podmíněného odsouzení totiž může být i skutečnost, že pachatel ve zkušební době spáchal přestupek stejného druhu jako trestný čin, jehož výkon byl podmíněně odložen.¹⁵³ Pachatel se tak musí zdržet dalšího protiprávního jednání, ať již v podobě trestného činu nebo přestupku.

¹⁵⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 8. 1. 1975, sp. zn. 2 To 51/74

¹⁵¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 12. 2002, sp. zn. 4 Tz 90/2002

¹⁵² srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 9. 8. 1972, sp. zn. 2 Tz 69/72

¹⁵³ ŠČERBA, F. 2014. op. cit. s. 234

Jak vyplývá z předchozího, vedení života bez páchaní protiprávní činnosti představuje sice stěžejní, avšak pouze jeden z prvků, z nichž se sestává obsah řádného života.¹⁵⁴ Přihlížet se bude též ke vzornému plnění pracovních povinností odsouzeným, jakož i k jeho jednání a chování mimo pracoviště, zvláště ve vztahu k ostatním rodinným příslušníkům.¹⁵⁵ Hodnocení pachatelova života se tak nezaměřuje jen na plnění povinností vůči společnosti, nýbrž i na jeho soukromý život. Pachatel by se proto měl snažit vytvářet zdravý rodinný život s cílem upevňovat vztahy s ostatními členy rodiny.¹⁵⁶ Mezi součásti řádného života samozřejmě spadá i povinnost starat se o výchovu svých dětí či plnění zákonné vyživovací povinnosti, i když odsouzenému nebyla výslovně uložena přiměřená povinnost spočívající v uhrazení dlužného výživného.¹⁵⁷ Důležitou součástí vedení řádného života je také snaha o odstranění všech kriminogenních faktorů, které vedly k páchaní trestné činnosti daného pachatele. K tomu směřují i pachateli uložená přiměřená omezení a přiměřené povinnosti.¹⁵⁸

Vedení řádného života si tak lze představit jako skládanku, kde jednotlivé dílky této skládanky zobrazují složky řádného života. Mezi takové složky patří dodržování právního řádu a dalších základních norem společnosti, jakož i plnění povinností jak vůči státu a společnosti, tak i vůči zaměstnavateli a členům domácnosti. Sestavit takovou skládanku ovšem nebude snadné vzhledem k rozdílnosti jednotlivých pachatelů a k jejich spáchaným činům, ale pouze kompletní skládanka zaručuje přesný obraz o životě pachatele a představuje ten nejlepší podklad pro soud při rozhodování se o dalším osudu pachatele.

Na druhou stranu ne každé porušení vedení řádného života bude automaticky znamenat, že se podmíněně odsouzený neosvědčil a soud přistoupí k nařízení výkonu trestu. S ohledem na intenzitu porušení vedení řádného života podmíněně odsouzeným může soud rozhodnout o jeho výjimečném ponechání na svobodě za současného uložení dalších přiměřených omezení a přiměřených povinností nebo stanovení dohledu nad podmíněně odsouzeným, který bude ještě

¹⁵⁴ tamtéž s. 233

¹⁵⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 15. 6. 1967, sp. zn. 8 Tz 45/67

¹⁵⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 9. 8. 1972, sp. zn. 2 Tz 69/72

¹⁵⁷ srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 1956, sp. zn. 2 Tz 219/55; Stanovisko Nejvyššího soudu ČSR ze dne 8. 7. 1971, sp. zn. 1 Tz 16/71

¹⁵⁸ ŠČERBA, F. 2014. op. cit. s. 233-234

více korigovat vedení jeho života, případně při drobnějším zakolísání odsouzeného ho může soud jen napomenout, aby takové jednání již neopakoval.¹⁵⁹

Na úplný závěr pak lze podotknout, že povinnost vedení řádného života se neobjevuje jen ve spojení s podmíněným odkladem výkonu trestu odnětí svobody, ale je spojena i s jinými alternativními opatřeními, jako je trest obecně prospěšných prací nebo podmíněné zastavení trestního stíhání či podmíněné upuštění od potrestání s dohledem.

¹⁵⁹ tamtéž s. 234-235

6. Přiměřená omezení a přiměřené povinnosti

Přiměřená omezení a přiměřené povinnosti představují významný institut zajišťující individualizaci a diferenciaci podmíněného odsouzení.¹⁶⁰ Zákon přímo nedefinuje samotný termín přiměřeného omezení, popř. přiměřené povinnosti. Lze je ovšem chápat jako zásahy do sféry svobody chování a jednání podmíněně odsouzeného, které musí odpovídat povaze a závažnosti spáchaného trestného činu i poměrům a osobě pachatele.¹⁶¹ Podstatou přiměřených omezení a povinností je za pomoci příkazů a zákazů cíleně usměrňovat chování odsouzeného během zkušební doby tak, aby vedl řádný život a soud mohl rozhodnout o jeho osvědčení. Přiměřená omezení a povinnosti jsou koncipována tak, aby odstraňovala kriminogenní faktory, jež vedly k páčání trestné činnosti nebo k ní přispěly či ji umožnily.¹⁶² Jejich podstatnou funkcí je tedy speciální preventivní působení na odsouzeného.¹⁶³ Přiměřená omezení a přiměřené povinnosti též přispívají ke zvýšení punitivity uloženého trestu tím, že výkon některých z nich může být spojen s újmou podobnou trestu, kupř. povinnost poskytnout přiměřené zadostiučinění. Represivní složka by však neměla zastínit výchovný charakter těchto soudem stanovených podmínek.

Jednotlivá přiměřená omezení a povinnosti, které jsou pachateli uloženy, tak v podstatě konkretizují obsah zkušební doby¹⁶⁴ a tvoří spolu s povinností vést řádný život obsahovou náplň podmíněného odsouzení.¹⁶⁵ Jak uvádí Kalvodová, na přiměřená omezení a přiměřené povinnosti je nutno pohlížet jako na nedílnou součást podmíněného odsouzení, resp. trestu.¹⁶⁶ Lze si pokládat otázku, zda na ně takto pohlíží i soudy, vzhledem k jejich nedostatečnému využívání v praxi.

Přiměřenost jednotlivých omezení a povinností se váže k jejich zákonnému účelu, kterým je výchovné působení na osobu pachatele a též jeho usměrnění.¹⁶⁷ Omezení a povinnosti musí být

¹⁶⁰ Stanovisko Nejvyšší soudu ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. Ts 43/2012

¹⁶¹ KALVODOVÁ, V. 2002. op. cit. s. 121; DRAŠTÍK, A. a kol. 2015. op. cit. s. 620

¹⁶² ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s. 663

¹⁶³ VANDUCHOVÁ, M. K *některým otázkám individualizace trestů*, Acta Universitatis Carolinae. Iuridica, 2007, č. 2, s. 93; Stanovisko Nejvyšší soudu ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. Ts 43/2012

¹⁶⁴ ŠČERBA, F. 2014. op. cit. s. 208

¹⁶⁵ ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s. 650-675

¹⁶⁶ KALVODOVÁ, V. 1998. op. cit. s. 4

¹⁶⁷ ŠČERBA, F. 2014. op. cit. s. 208

přiměřené povaze ukládaného podmíněného odsouzení.¹⁶⁸ Nesmí přesáhnout rámec podmíněného odsouzení nebo být v rozporu s podstatou režimu podmíněného odsouzení, tedy s převýchovou pachatele v podmínkách života na svobodě bez izolace od společnosti. Omezení a povinnosti musí být též adekvátní povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a musí s tímto protiprávním jednáním přímo souviset.¹⁶⁹ Přiměřená omezení a přiměřené povinnosti mají trest doplňovat, nikoli ho nahrazovat.¹⁷⁰ Uložení přiměřených omezení a povinností by nemělo sledovat jiný cíl než snahu, aby pachatel díky nim vedl řádný život. Cílem by tak nemělo být např. výchovné působení na jiné občany nebo jejich zastrašení, popř. vliv na rodinné příslušníky. Zároveň jsou nepřijatelná taková omezení či povinnosti, která by představovala nepřijatelný zásah do osobnostních práv nebo způsobu života pachatele.¹⁷¹

V rámci přiměřených omezení a přiměřených povinností lze uložit nejen zdržení se konání něčeho, co je právním řádem reprobované, ale i činnosti právem povolené (např. zdržet se požívání alkoholických nápojů). Stejně tak může být jako přiměřená povinnost soudem přikázáno činit něco, co má podmíněně odsouzený již přikázáno jinou právní normou nebo na základě rozhodnutí státního orgánu (např. uhradit dlužnou částku), nebo mu může soud stanovit nové povinnosti, které podmíněně odsouzenému dosud uloženy nebyly.

Výčet jednotlivých přiměřených omezení a přiměřených povinností je upraven v ustanovení § 48 odst. 4 TZ v souvislosti s institutem podmíněného upuštění od uložení trestu. Přiměřená omezení a přiměřená povinnosti se totiž uplatní nejen v rámci podmíněného odsouzení, ale i při ukládání dalších alternativních opatření. Vzhledem k velké variabilitě jednotlivých příkazů a zákazů, kterými lze korigovat chování odsouzeného, je výčet přiměřených omezení a přiměřených povinností v zákoně pouze demonstrativní. Soudu je tak ponechán prostor, aby mohl nejen pružně reagovat na specifické příčiny, které vedly pachatele k trestné činnosti, ale i na samotnou osobu pachatele. Na základě toho soud stanoví přiměřená omezení a přiměřené povinnosti odsouzenému přesně na míru, tak aby došlo k eliminaci těchto příčin a nedocházelo k recidivnímu chování

¹⁶⁸ PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Nad jedním rozhodnutím o probaci*. Právní rozhledy. 1997, č. 6, s. 308-313

¹⁶⁹ ŠČERBA, F. 2014. op. cit. s. 210; SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. 2000. op. cit. 285-286; Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. 1.1968, sp. zn. Prz 3/68

¹⁷⁰ GOLEMA, A. *Primerané obmedzenie jako súčasť uloženého trestu*. Socialistické súdnictvo. 1985, č. 11, s. 29

¹⁷¹ KALVODOVÁ, V. 2002. op. cit. s. 121

odsouzeného.¹⁷² Soud se přitom opírá o poznatky orgánů činných v trestním řízení, jejichž povinností je dle § 89 odst. 1 písm. f) TŘ v trestním řízení dokazovat v nezbytném rozsahu okolnosti, které vedly k trestné činnosti nebo umožnily její spáchání. Soud může uložit i více přiměřených omezení a přiměřených povinností vedle sebe nebo je různě kombinovat. Uložená přiměřená omezení a přiměřené povinnosti musí být jasně formulovaná, přiměřená svému účelu, splnitelná a kontrolovatelná,¹⁷³ aby z jejich porušení mohl soud vyvodit důsledky pro odsouzeného.¹⁷⁴

Výčet jednotlivých přiměřených omezení a přiměřených povinností uvedených v zákoně zavedla až novela č. 253/1997 Sb. Důvod zavedení tohoto příkladného výčtu přiměřených omezení byl motivován snahou o zvýšení jejich využívání v aplikační praxi. Kalvodová tuto změnu ve svém článku komentuje tak, že, i když byl okruh přiměřených omezení postupně vymezen judikaturou, lze takový počín zákonodárce jedinečně uvítat, protože vede k posílení zásady zákonnosti, k prohlubování právní jistoty a ke sjednocení soudní praxe.¹⁷⁵ Do té doby totiž bylo trestním zákonem z roku 1961 v ustanovení § 59 odst. 2 pouze stanoveno, že „*podmíněně odsouzenému může soud uložit přiměřená omezení směřující k tomu, aby vedl řádný život...*“. Nedostatečná určitost tohoto ustanovení byla častým terčem kritiky, např. Rozum uváděl, že „*stávající zákonná úprava přiměřených omezení je neurčitá a bezobsažná, kdy neobsahuje seznam jednotlivých přiměřených omezení a pravidla pro jejich dodržování během zkušební doby.*“¹⁷⁶ Následně byl výčet přiměřených omezení a přiměřených povinností rozšířen trestním zákoníkem. Novinku představovalo zejména zavedení přiměřeného omezení spočívajícího ve zdržení se neoprávněných zásahů do práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob.¹⁷⁷

¹⁷² ŠČERBA, F. 2014. op. cit. s. 208

¹⁷³ Okresní soud stanovil v rozhodnutí odsouzenému zákaz požívat jakékoli alkoholické nápoje jako podmínku osvědčení se ve zkušební době. Nejvyšší soud předmětný výrok rozsudku zrušil, neboť absolutní omezení v té formě, jak je stanovil okresní soud, je běžnými prostředky velmi těžko kontrolovatelné. Takové omezení by mohlo být i nesplnitelné (podmíněný by nemohl uhasit žízeň ani sklenkou piva) nebo by vedlo v některých případech k absurdnosti. viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 3. 1964, sp. zn. 7 Tz 20/64

¹⁷⁴ GOLEMA, A. 1985. op. cit. s. 29-30

¹⁷⁵ KALVODOVÁ, V. 1998. op. cit. s. 4

¹⁷⁶ OSMANČÍK, O. a kol. *Několik poznámek k problematice alternativních trestů a kontrole jejich výkonu*. In: OSMANČÍK, O. a kol. 1996. op. cit. s. 15-16

¹⁷⁷ VANDUCHOVÁ, M. 2007. op. cit. s. 93

Podle současné právní úpravy uvedené v ustanovení § 48 odst. 4 TZ může soud podmíněně odsouzenému uložit jako přiměřené omezení nebo přiměřenou povinnost „...zejména:

- a) *podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace,*
- b) *podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy,*
- c) *podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle tohoto zákona,*
- d) *podrobit se vhodným programům psychologického poradenství,*
- e) *zdržet se návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami,*
- f) *zdržet se neoprávněných zásahů do práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob,*
- g) *zdržet se hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek,*
- h) *zdržet se požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek,*
- i) *uhradit dlužné výživné nebo jinou dlužnou částku,*
- j) *veřejně se osobně omluvit poškozenému, nebo*
- k) *poskytnout poškozenému přiměřené zadostiučinění.“*

Uvedená přiměřená omezení a přiměřené povinnosti jsou koncipována tak, aby se soustředila na zamezení či odstranění jednotlivých kriminogenních faktorů (např. zneužívání návykových látek, nedostatek pracovní kvalifikace pachatele či nevhodné prostředí, v němž pachatel žije), které obecně mohou vést k deliktnímu jednání.¹⁷⁸ Přiměřená omezení a přiměřené povinnosti tak v tomto směru plní preventivní roli. Jejich uložením se soud snaží vytvořit pro pachatele takové podmínky, aby se vyvaroval dalšímu protiprávnímu jednání. Soudu nic nebrání v uložení i jiných vhodných přiměřených omezení a přiměřených povinností místo či vedle těchto zákonem vyjmenovaných. Inspirovat se přitom může např. slovenskou právní úpravou, která nabízí i možnost uložení přiměřené povinnosti nepřibližovat se k poškozenému na vzdálenost menší než pět metrů a nezdržovat se v blízkosti obydlí poškozeného [§ 51 odst. 4 písm. a) slov. TZ], povinnost vystěhovat se z bytu nebo z domu, ve kterém se odsouzený neoprávněně zdržuje nebo který neoprávněně obsadil [§ 51 odst. 4 písm. b) slov. TZ] anebo povinnost zaměstnat se ve zkušební době nebo se prokazatelně o zaměstnání ucházet [§ 51 odst. 4 písm. j) slov. TZ]. Na

¹⁷⁸ ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s. 663

Slovensku je navíc při ukládání podmíněného odsouzení s dohledem přímo stanovena obligatorní povinnost uložení některého z přiměřených omezení nebo povinností.¹⁷⁹

Jednotlivá v zákoně zakotvená přiměřená omezení a přiměřené povinnosti lze rozdělit podle toho, zda pachatel musí něco aktivně vykonat nebo se něčeho zdržet.¹⁸⁰ Povinnosti k aktivnímu konání pachatele jsou zakotveny v § 48 odst. 4 písm. a) až d) a písm. i) až k) TZ. Z praxe vyplývá, že povinnost něco vykonat je pro pachatele obecně výchovnější než pasivní zdržení se nějaké činnosti.¹⁸¹

Přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 písm. a) až d) TZ představují snahu o posílení terapeutické složky trestu.¹⁸² Pro naplnění této složky předpokládají součinnost pachatele s odbornou institucí nebo kvalifikovaným pracovníkem, nicméně jejich úspěšnost primárně závisí na kladném postoji podmíněně odsouzeného a na zájmu se jich účastnit.¹⁸³ K výše uvedenému výčtu jednotlivých přiměřených povinností je však třeba konstatovat, že v případě povinnosti podle § 48 odst. 4 písm. c) TZ, tj. podrobení se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle trestního zákoníku, nelze takto stanovenou přiměřenou povinností nahrazovat ochranné léčení jen z důvodu, že pachatel nesplňuje všechny zákonné podmínky pro uložení tohoto ochranného opatření.¹⁸⁴ Nejenže při uložení této přiměřené povinnosti se pachateli naskýtá možnost si sám zvolit léčebné zařízení dle svého uvážení, ale i na rozdíl od obligatorního ochranného léčení je na podmíněně odsouzeném, zda se povinnosti podrobí a soud (pokud splní i ostatní podmínky) rozhodne o jeho osvědčení, nebo se naopak vystaví situaci, která povede k nařízení výkonu trestu odnětí svobody.¹⁸⁵ Přiměřená povinnost totiž na rozdíl od ochranného léčení není vynutitelná pod pohrůzkou trestního stíhání.

¹⁷⁹ ustanovení § 51 odst. 2 poslední věta slov. TZ; Důvodem je chybějící definice probačního dohledu včetně povinností z něj pro pachatele vyplývajících. viz ŠČERBA, F. 2014. op. cit. s. 246-247

¹⁸⁰ ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s. 663

¹⁸¹ OSMANČÍK, O. a kol. *Několik poznámek k problematice alternativních trestů a kontrole jejich výkonu*. In: OSMANČÍK, O. a kol. 1996. op. cit. s. 16

¹⁸² KALVODOVÁ, V. 1998. op. cit. s. 4

¹⁸³ ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s. 664

¹⁸⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 10. 2012, sp. zn. 8 Tdo 1094/2012

¹⁸⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 5. 2016, sp. zn. 6 Tdo 520/2016

Další povinnosti ve formě příkazů k aktivnímu jednání se nalézají v § 48 odst. 4 písm. i), j) a k) TZ. Na rozdíl od předchozích přiměřených povinností, které počítají se spoluprací dalších osob při nápravě pachatele, tyto přiměřené povinnosti cílí na vlastní iniciativu podmíněně odsouzeného a směřují ho k vyvinutí určité činnosti ve vztahu k poškozenému nebo k jiné osobě, jako je např. povinnost uhradit dlužné výživné nebo jinou dlužnou částku, která nalezne své uplatnění nejen u trestného činu zanedbání povinné výživy dle § 196 TZ, ale i u majetkových a hospodářských trestných činů. Povinnosti stanovené pod písmeny j) a k) se do jisté míry odlišují od jiných přiměřených omezení a přiměřených povinností stanovených v předmětném ustanovení § 48 odst. 4 TZ.¹⁸⁶ Tyto satisfakční povinnosti svou povahou představují pro podmíněně odsouzeného další újmu podobnou trestu, a tak zvyšují punitivitu uloženého trestu. Vanduchová navrhuje jako logičtější a přehlednější řešení oddělit tyto dvě povinnosti od jiných přiměřených omezení a povinností usměrňujících odsouzeného k vedení řádného života a zařadit je k povinnosti pachatele nahradit dle svých sil škodu způsobenou trestným činem (§ 82 odst. 2 věta za středníkem TZ).¹⁸⁷

Přiměřená omezení jako zákazy určitého jednání jsou stanovena v § 48 odst. 4 písm. e), f), g) a h) TZ. V těchto případech se má odsouzený naopak určitého jednání zdržet, např. hraní hazardních her nebo požívání alkoholických nápojů. Zde chci upozornit na přiměřené omezení stanovené v § 48 odst. 4 písm. e) TZ spočívající ve zdržení se návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami, které je svou podstatou velmi podobné obsahu trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce zakotveném v ustanovení § 76 TZ.¹⁸⁸ Naráží totiž na duplicitu obsahu trestů a přiměřených omezení a přiměřených povinností, kterou trestněprávní nauka i judikatura považuje za nežádoucí.¹⁸⁹ Nejvyšší soud opakovaně judikoval, že přiměřená omezení a přiměřené povinnosti

¹⁸⁶ VANDUCHOVÁ, M. 2007. op. cit. s. 91

¹⁸⁷ tamtéž

¹⁸⁸ Příčinu takové situace lze hledat v tom, že trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce byl včleněn do současného trestního zákona až v pozdějších fázích legislativního procesu, kdy se nejspíš přehlédl obsah přiměřeného omezení. viz ŠČERBA, F. 2014. op. cit. s. 209

¹⁸⁹ ŠČERBA, F. 2014. op. cit. s. 209; ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s. 665; DRAŠTÍK, A. a kol. 2015. op. cit. s.

nesmí mít takovou povahu, aby se jimi v podstatě nahrazoval trest.¹⁹⁰ Též se poukazuje na situace, kdy by se obcházel ukládání některých druhů trestů (zejména trestu zákazu činnosti nebo trestu obecně prospěšných prací), např. z důvodu, že pro ně nejsou splněny zákonné podmínky.¹⁹¹ Repík si v návaznosti na předchozí pokládá otázku, zda by se v rámci podmíněného odsouzení nedala aplikovat i taková omezení, která by představovala mírnější modalitu obsahu jiných trestů, pokud by byla zaručena přiměřenost takových omezení a povinností.¹⁹² Podobný názor zastává i Vanduchová s poukazem na zahraniční úpravy, kde se lze v rámci podmíněného odsouzení setkat s možností uložit jako přiměřenou povinnost vykonat obecně prospěšnou práci.¹⁹³ Podobná úprava, tj. zavedení jako formu satisfakce za spáchaný trestný čin výkon obecně prospěšné práce, by v českém právu mohla vést k větší individualizaci trestu, už jen s ohledem na skutečnost, že nelze vedle sebe tyto dvě sankce uložit.

Vrátím-li se k ustanovení § 48 odst. 4 písm. e) TZ, Ščerba poukazuje na skutečnost, že, má-li být důsledně respektován zákaz nahrazování určitého druhu trestu přiměřeným omezením či přiměřenou povinností, soudy by neměly toto přiměřené omezení ukládat a měly by zvolit přímo trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.¹⁹⁴ Zároveň navrhuje upravení formulace tohoto přiměřeného omezení v tom směru, aby došlo k vypuštění částí, které jsou společné s trestem zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.

K otázce zákazu ukládání přiměřených omezení, která jsou svým obsahem shodná s některým druhem trestu, je nutné zmínit i celkem nové a velmi diskutabilní ustanovení trestního zákoníku – § 196a. Toto ustanovení rozšiřuje zákonný výčet přiměřených omezení a přiměřených povinností o možnost uložit pachateli trestného činu zanedbání povinné výživy za splnění zákonem daných podmínek¹⁹⁵ přiměřené omezení spočívající v povinnosti zdržet se řízení motorových vozidel. Dle

¹⁹⁰ srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 3. 1964, sp. zn. 7 Tz 20/64; Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 8. 4. 1957, sp. zn. 1 Tz 9/57; DRAŠTÍK, A. a kol. 2015. op. cit. s. 620

¹⁹¹ ŠČERBA, F. 2014. op. cit. s. 209

¹⁹² REPÍK, B. 1978. op. cit. s. 87

¹⁹³ VANDUCHOVÁ, M. 2007. op. cit. 91-96

¹⁹⁴ ŠČERBA, F. *Právní úprava nových alternativních trestů*. Bulletin advokacie, 2009, č. 10, s. 86-89

¹⁹⁵ ustanovení § 196a TZ „...zejména tehdy, je-li důvodná obava, že povinnost uhradit dlužné výživné bude mařena nebo ztěžována“

Hrušínské a Rabinské jde v podstatě o zákaz činnosti *sui generis*, kdy se zakazuje činnost, která nemá souvislost se spáchaným trestným činem.¹⁹⁶ Domnívám se, že takové přiměřené omezení nejenže nesplňuje požadavek na již zmiňovaný zákaz ukládat přiměřená omezení obsahově shodná s některým z druhů trestů, ale též nenaplnuje účel, pro který jsou přiměřená omezení ukládána, tedy k odstranění základních kriminogenních faktorů, jenž vedly k páčání trestné činnosti. To podporuje i tvrzení Sotoláře: „*Omezení, které nemá žádný vztah ke spáchanému trestnému činu, nelze uložit, ani kdyby mělo přispět k převýchově odsouzeného.*“¹⁹⁷

V případě uložení povinnosti v občanskoprávním řízení nevzniká překážka, aby stejná povinnost byla uložena podmíněně odsouzenému i jako přiměřené omezení nebo přiměřená povinnost.¹⁹⁸ Takové zdvojení odůvodňuje jiný účel, pro který jsou tyto povinnosti ukládány. U přiměřeného omezení jde o zesílení výchovného působení na odsouzeného, naopak v civilním procesu jde o jednoznačné stanovení povinnosti dle občanskoprávních předpisů. Rozdílné jsou i právní následky nesplnění těchto povinností, kterými jsou v trestním právu možnost nařízení výkonu trestu odnětí svobody, v civilním procesu vynutitelnost pomocí soudního výkonu rozhodnutí nebo exekuce.

Přiměřená omezení a přiměřené povinnosti musí být ve výroku rozhodnutí přesně specifikována. Chce-li soud stanovit přiměřené omezení jen na určitou dobu během zkušební doby, musí být tato doba v rozsudku přesně časově ohraničená, jinak se omezení či povinnost vztahuje na celou zkušební dobu.¹⁹⁹ Zároveň takto stanovená doba nesmí být delší, než je zkušební doba podmíněného odsouzení. U jednorázové povinnosti může být bližší termín plnění stanoven i ve vykonávacím řízení, nestalo-li se tak v rozsudku o podmíněném odsouzení. Ukládá-li soud přiměřené omezení či povinnosti, nestačí, aby pouze mechanicky přepsal zákon, ale musí odkázat i na konkrétní ustanovení, jakož i jednotlivé povinnosti a omezení blíže specifikovat. Konkretizace přiměřeného omezení nebo přiměřené povinnosti musí být již ve výrokové části rozhodnutí,

¹⁹⁶ HRUŠÁKOVÁ, M., RABINSKÁ, I. *Trestné činy proti rodině a dětem*. In: JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 631

¹⁹⁷ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. 2000. op. cit. s. 285

¹⁹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 7. 2003, sp. zn. 4 Tz 112/2003

¹⁹⁹ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. 2000. op. cit. s. 285

protože jen ta je po právní moci rozhodnutí vykonatelná.²⁰⁰ V případě nedostatečné formulace přiměřeného omezení či přiměřené povinnosti se soud vystavuje riziku, že jeho rozhodnutí nebude v rámci řízení o opravných prostředcích přezkoumatelné.²⁰¹

Trestněprávní předpisy až do novely trestního zákona č. 253/1997 Sb. neobsahovaly žádné ustanovení, které by upravovalo kontrolu dodržování uložených přiměřených omezení a povinností ve zkušební době.²⁰² Diskuzi mezi odborníky proto vyvolal rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 30. května 1996, který ve výroku rozsudku uložil mladistvému pachateli jako přiměřenou povinnost podrobit se probačnímu dohledu.²⁰³ Zde je nutné uvést, že v době rozhodování soudu nebyl v zákoně nijak upraven probační dohled. Názory odborníků se ve většině shodovaly, že lze považovat takový postup za možný, nicméně poukázaly na nutnost příště tuto povinnost podrobit se probačnímu dohledu mnohem více v rozsudku konkretizovat.²⁰⁴ V současné době již podrobení se probačnímu dohledu nelze uložit jako přiměřené omezení, protože je již upraveno jako samostatný institut v TZ.

Soud by měl vždy ukládat pouze taková přiměřená omezení a povinnosti, která jsou kontrolovatelná prostředky, jenž má k dispozici. Pouze náležitá kontrola může zaručit, že budou přiměřená omezení ze strany podmíněně odsouzeného dodržována. Kontrola dodržování přiměřených omezení a povinností se bude odvíjet od povahy uloženého přiměřeného omezení či povinnosti, tedy od otázky, zda se jedná o jednorázovou činnost, jako je např. povinnost se osobně veřejně omluvit poškozenému, nebo zda bude mít dlouhodobější trvání, např. povinnost podrobit se vhodnému programu sociální výchovy a převýchovy. Soud kontrolou nejčastěji pověří probačního úředníka, ale může požádat o součinnost i Policii ČR nebo nestátní instituci či zájmové spolky. Zjistí-li se pochybení při dodržování stanovených podmínek, může z toho soud vyvodit následky v podobě stanovení dalších přiměřených omezení či přiměřených povinností, nebo nařízení výkonu trestu odnětí svobody.

²⁰⁰ Stanovisko Nejvyšší soudu ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. Ts 43/2012

²⁰¹ ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s. 650

²⁰² KALVODOVÁ, V. 1998. op. cit. s. 3

²⁰³ Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 30. 5. 1996, sp. zn. 7 To 169/96

²⁰⁴ PÚRY, F., ŠÁMAL, P. 1997. op. cit. s. 308-313

Velkým nedostatkem přiměřených omezení a přiměřených povinností je nízká míra jejich využívání ze strany soudů. Takový stav trvá již delší dobu. V roce 1966 Nejvyšší soud konstatoval, že přiměřená omezení se využívají jen výjimečně, a pokud je jich užito, ukládá se nejčastěji a většinou až mechanicky omezení v podobě zákazu nadměrného požívání alkoholických nápojů.²⁰⁵ Ani závěry trestního kolegia Nejvyššího soudu při zhodnocení praxe soudů v ukládání a výkonu trestních sankcí v letech 2010 a 2011 nejsou příliš pozitivní.²⁰⁶ Soudy většinou nedostatečně využívají možnosti uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti odsouzeným. Lepší situace byla zjištěna např. u Obvodního soudu pro Prahu 3, kde byla ve zkoumaném období uložena přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti ve 109 případech při celkovém počtu 490 podmíněných odsouzení a 60 podmíněných odsouzení s dohledem. Dále ze zjištění u jednotlivých soudů vyplývá, že nejčastěji ukládanou přiměřenou povinností je povinnost hradit po dobu výkonu trestu běžné výživné a také uhradit dlužné výživné a dále zákaz návštěvy heren, zákaz konzumace alkoholických nápojů a povinnost podrobit se testu prováděného probačním úředníkem na přítomnost návykových látek. U mladistvých delikventů je pak často ukládána povinnost zdržet se užívání návykových látek či povinnost dodržovat školní docházku. Nejvyšší soud pak ve snaze o zlepšení praxe soudů především zdůraznil, že podstatou přiměřených omezení a přiměřených povinností, která mohou být pachateli uloženy, je jejich výchovný potenciál pro vedení řádného života, který má význam zvláště u podmíněného odsouzení.

Návrhem *de lege ferenda* by mohlo být zavedení možnosti uložená přiměřená omezení a přiměřené povinnosti měnit, rušit nebo stanovovat nová v průběhu zkušební doby podmíněného odsouzení.²⁰⁷ Některé zahraniční úpravy, mezi nimi např. rakouský trestní zákon, již takovou možnost nabízejí.²⁰⁸ České trestní právo umožňuje ukládání nových přiměřených omezení a přiměřených povinností pouze v případě, že podmíněně odsouzený zavinil příčinu k nařízení výkonu trestu. Taková reakce však bude v mnoha případech již opožděná. Přikláním se proto k názoru, že by bylo vhodnější ukládat nová přiměřená omezení a přiměřené povinnosti nebo měnit stávající či je rušit již během zkušební doby, aniž by podmíněně odsouzený zavinil příčinu

²⁰⁵ Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 5. 9. 1966, sp. zn. Pls 7/66

²⁰⁶ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. Ts 43/2012

²⁰⁷ OSMANČÍK, O. a kol. *K problematice alternativ v trestním právu*. In: OSMANČÍK, O. a kol. 1996. op. cit. s. 53-54

²⁰⁸ ŠČERBA, F. *Rakouská právní úprava podmíněného prominutí trestu: inspirace pro české trestní právo, se zaměřením na sankcionování mladistvých*. Trestní právo. 2016, číslo 1, s. 17 a násl.

k nařízení výkonu trestu, tedy nikoli až poté, co došlo k jejich porušení. Soud by tak mohl pružněji reagovat na současnou situaci. Zejména by taková úprava našla své uplatnění v případě, kdy podmíněně odsouzenému byla stanovena delší zkušební doba. Domnívám se, že takto stanovená přiměřená omezení by měla mnohem efektivnější působení na pachatele, neboť by byla tzv. „šitá pachateli na míru“. Inspirací v tomto směru může být úprava výchovných opatření v ustanovení § 15 odst. 5 ZSVM, podle kterého lze měnit nebo zrušit výchovné opatření, jestliže se ukáže, že jeho úplné nebo včasné plnění je pro mladistvého nemožné nebo že jej nelze na něm spravedlivě požadovat.

6.1. Povinnost k náhradě škody, odčinění nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení dle sil podmíněně odsouzeného

Ustanovení § 82 odst. 2 TZ ve své části za středníkem zdůrazňuje další povinnost, která může být podmíněně odsouzenému soudem uložena. Jedná se o povinnost k náhradě škody, odčinění nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení dle sil podmíněně odsouzeného, a to v případě, že způsobil svým trestným činem takovou majetkovou škodu, nemajetkovou újmu nebo se na úkor jiného bezdůvodně obohatil.²⁰⁹ Nastane-li taková situace, měl by soud odsouzenému zpravidla takovou povinnost uložit, v opačném případě by měl tento svůj postoj řádně odůvodnit, např. tím, že poškozený se výslovně vzdal nároku na náhradu škody nebo odsouzený škodu již uhradil.²¹⁰

Až do konce roku 2011 bylo možno pachateli uložit pouze náhradu majetkové škody. Ke změně došlo novelou č. 181/2011 Sb., která u podmíněného odsouzení stejně jako v dalších ustanoveních trestního zákoníku rozšířila tuto povinnost též o odčinění nemajetkové újmy a o vydání bezdůvodného obohacení, které odsouzený trestným činem získal.

Trestní zákoník ani jiné trestněprávní předpisy samy nedefinují pojem škody, nemajetkové újmy či bezdůvodného obohacení pro účely trestní odpovědnosti a trestního řízení, ale chápou je shodně jako soukromoprávní odvětví práva.²¹¹ Na tomto místě je ovšem nutné poukázat na novelu

²⁰⁹ DRAŠTÍK, A. a kol. 2015. op. cit. s. 620-621

²¹⁰ ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s. 1025-1026; Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. 1. 1968, sp. zn. Prz 3/68

²¹¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 2009, sp. zn. 5 Tdo 923/2009

restního řádu 59/2017 Sb., která doplnila s účinností ode dne 1. ledna 2018 ustanovení § 43 odst. 1 TŘ o skutečnost, že „jde-li o trestný čin zanedbání povinné výživy, rozumí se pro účely tohoto zákona majetkovou škodou, jež byla poškozenému způsobena trestným činem, i dlužné výživné.“ Nově, oproti stávající judikatuře, je tak dlužné výživné považováno za majetkovou škodu, jež byla poškozenému trestným činem způsobena, avšak pouze v případě, jde-li o trestný čin zanedbání povinné výživy dle ustanovení § 196 TZ.²¹² S ohledem na formulaci „pro účely tohoto zákona“ se domnívám, že dlužné výživné bude představovat majetkovou škodu, kterou lze uplatnit jako nárok na náhradu majetkové škody v rámci adhézního řízení, nikoli však pro účely § 82 odst. 2 věty za středníkem TZ. Soud ovšem může podmíněně odsouzenému uložit povinnost nahradit dlužné výživné jako přiměřenou povinnost dle § 48 odst. 4 písm. i) TZ.

Pachateli je soudem uložena povinnost, aby nahradil škodu, odčinil nemajetkovou újmu nebo vydal bezdůvodné obohacení „podle svých sil“. Tento slovní obrat znamená, že podmíněně odsouzený je povinen k náhradě škody ve výši a v době, v jaké mu to dovolí jeho osobní, majetkové, zdravotní a výdělkové poměry.²¹³ Soud při rozhodování o osvědčení musí zkoumat schopnosti a možnosti podmíněně odsouzeného tuto povinnost splnit s ohledem na jeho osobní a majetkové poměry a dále s ohledem na skutečnost, zda byl či nebyl zaměstnán. V negativním případě musí soud zkoumat, proč nepracoval, zda se o zaměstnání ucházel, zda pobíral sociální dávky a v jaké výši, zda měl vyživovací povinnost, zda měl jiné pohledávky, tedy zda mohl objektivně škodu uhradit a zda nesplnění této povinnosti je závislé na vůli pachatele.²¹⁴ Vždy je potřebné zjistit, zda ze strany odsouzeného došlo k nesplnění povinnosti k náhradě škody dle jeho sil zaviněně nebo v důsledku okolností nezávislých na jeho vůli, protože soud musí učinit vše potřebné k tomu, aby byl zjištěn skutkový stav, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro rozhodnutí.²¹⁵ Nelze též rozhodnout o nesplnění povinnosti nahradit škodu dle sil odsouzeného ještě před skončením zkušební doby jen proto, že podmíněně

²¹² GRIVNA, T., VÁLKOVÁ, H. *Postavení a práva obětí trestných činů po novele č. 56/2017 Sb. s účinností k l. 4. 2017*. Trestněprávní revue. 2017, č. 9, s. 195-201; Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 21. 2. 1996, sp. zn. 3 To 108/96

²¹³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 3. 2009, sp. zn. 4 Tz 6/2009

²¹⁴ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 24. 8. 2006, sp. zn. 3To 668/2006

²¹⁵ ustanovení § 2 odst. 5 TŘ; srov. Nález Ústavního soudu ze dne 14. 6. 2001, sp. zn. IV. ÚS 130/01

odsouzený zatím nezapočal s jejím plněním, pokud není tato povinnost jinak časově ohraničena než skončením zkušební doby podmíněného odsouzení.²¹⁶

Povinnost k náhradě škody, odčinění nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení dle sil podmíněně odsouzeného podle § 82 odst. 2 TZ je nutné odlišit od jiného právního institutu, a to povinnosti nahradit škodu poškozenému v adhezním řízení dle § 228 TŘ.²¹⁷ Na první pohled se může zdát, že se jedná o velmi podobné, ne-li totožné právní instrumenty, ale již samotný účel jejich zakotvení v právní úpravě je odlišný. Povinnost podle § 82 odst. 2 věty za středníkem TZ představuje důležitý prvek nápravy a resocializace podmíněně odsouzeného.²¹⁸ Má obdobný výchovný charakter jako přiměřená omezení a přiměřené povinnosti. Pachatel je veden k aktivnímu přístupu při nápravě škodlivých následků, které svým protiprávním jednáním způsobil. Přitom není důležité formulovat ve výroku o trestu přesnou výši náhrady škody ani přesné označení poškozeného.²¹⁹ Proto také v době rozhodování o uložení podmíněného odkladu trestu odnětí svobody nemusí být výše nároku na náhradu škody známá, je postačující, dojde-li k jejímu zjištění během zkušební doby.²²⁰

Naproti tomu smyslem povinnosti k náhradě škody poškozenému v adhezním řízení podle § 228 TŘ je v první řadě nutné jednoznačně formulovat obsah a rozsah nároku poškozeného v penězích.²²¹ Podmínkou proto je, aby poškozený řádně a včas uplatnil svůj nárok u soudu. Rozhodnutí o náhradě škody v adhezním řízení se stává, pokud ji pachatel včas nesplní, vymahatelné. Naproti tomu povinnost odsouzeného nahradit dle svých sil škodu podle § 82 odst. 2 TZ není vymahatelná, nemůže být exekučním titulem, což vyplývá už z předpokladu, že nemusí být přesně určena její výše a odsouzený ji má nahradit „dle svých sil“. I když má povinnost k náhradě škody dle sil odsouzeného ve své podstatě dobrovolný charakter, vystavuje se odsouzený v případě jejího nesplnění situaci, že soud nařídí výkon podmíněně odloženého trestu.

²¹⁶ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 24. 8. 2006, sp. zn. 3To 668/2006

²¹⁷ SOLNAŘ, V. a kol. 2009. op. cit. s. 108-109

²¹⁸ DRAŠTÍK, A. a kol. 2015. op. cit. s. 621

²¹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2010, sp. zn. 8 Tdo 417/2010

²²⁰ Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. 1. 1968, sp. zn. Prz 3/68

²²¹ ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s. 1026

Povinnost odsouzeného nahradit podle svých sil škodu, kterou trestným činem způsobil podle § 82 odst. 2 TZ a povinnost k náhradě škody poškozenému v adhézním řízení dle § 228 TŘ jsou na sobě navzájem nezávislé.²²² To znamená, že uložením jedné nevzniká překážka uložení té druhé. Soud může ve výroku o trestu uložit podmíněně odsouzenému povinnost nahradit dle jeho sil škodu, kterou způsobil trestným činem, a zároveň rozhodnout v adhézním řízení o nároku poškozeného na náhradu škody. Na druhou stranu může soud rozhodnout o povinnosti odsouzeného nahradit škodu podle jeho sil, i když nerozhodl o nároku poškozeného na náhradu škody v adhézním řízení, ale dle § 229 TŘ ho odkázal na občanskoprávní řízení, nebo za situace, kdy nebyl poškozený usnesením soudu připuštěn k hlavnímu líčení dle § 206 odst. 3 a odst. 4 TŘ, s výjimkou toho, kdy se tak stalo proto, že mu toto právo na náhradu škody zřejmě nepříslušelo.²²³

Závěrem lze uvést, že na povinnost odsouzeného nahradit dle svých sil škody způsobenou trestným činem podle § 82 odst. 2 věty za středníkem TZ lze pohlížet jako na jeden z nejvýznamnějších prvků restorativní justice, který se v trestním zákoníku nalézá, protože jejím splněním dochází k odstranění následků trestného činu, uspokojení zájmů poškozeného a též k převzetí odpovědnosti pachatelem.²²⁴

6.2. Výchovná opatření ukládaná pachatelům ve věku blízkém věku mladistvých

Pro aplikaci tohoto ustanovení trestního zákoníku je v prvé řadě nezbytné vymezit pojem „pachatel ve věku blízkém věku mladistvých“. Zákon okruh těchto pachatelů *expressis verbis* nevymezuje²²⁵ a ponechává ho na soudní praxi, a to zejména s poukazem na skutečnost, že dospívání je věc značně individuální. Vždy proto bude záviset na posouzení konkrétního případu a konkrétního pachatele, u kterého se bude posuzovat jeho fyzická, duševní a mravní vyspělost, na stupni jeho socializace ve vztahu ke spáchanému trestnému činu. Zpravidla půjde o osoby ve věku 19 až 20 let, výjimečně až do 21 let. Ustanovení § 82 odst. 3 TZ přesně neurčuje, kdy má být pachatel v tomto věku, ale s odkazem na § 25 TZ a § 41 písm. f) TZ lze dovodit, že se bude jednat o věk pachatele v době spáchání trestného činu.

²²² SOLNAŘ, V. a kol. 2009. op. cit. s. 108-109; SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. 2000. op. cit. s. 286-287

²²³ ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s. 1029

²²⁴ ŠČERBA, F. 2014. op. cit. s. 236

²²⁵ KOUŘIL, I. *Kdy aplikovat § 40 odst. 5 TrZ?*. Trestněprávní revue. 2004, č. 5, s. 147-149

Na pachatele ve věku blízkém věku mladistvých (tzv. mladý dospělý²²⁶) se budou primárně uplatňovat ustanovení trestního zákoníku a jen tam, kde TZ přímo odkazuje na úpravu v ZSVM, se využije úprava pro mladistvé pachatele. Původně měli být mladí dospělí upraveni jako další kategorie pachatelů vedle mladistvých a dětí mladších patnácti let v ZSVM, ale nakonec byla jejich úprava z návrhu zákona vypuštěna. Ke skutečnosti, že pachatel je ve věku blízkém věku mladistvých, soud přihlíží jako k obecně polehčující okolnosti při ukládání trestů dle § 41 písm. f) TZ.

Možnost uložení některého z výchovných opatření podle ZSVM při ukládání podmíněného odsouzení pachateli ve věku blízkém věku mladistvých přináší až TZ. Před nabytím jeho účinnosti bylo možno uložit výchovná opatření mladým dospělým pouze u podmíněného upuštění od potrestání s dohledem.²²⁷

Výchovná opatření jsou taxativně vypočtena v § 15 odst. 2 ZSVM. Sestávají z dohledu probačního úředníka, probačního programu, výchovných povinností, výchovných omezení a napomenutí s výstrahou. Soud může uložit mladému dospělému i více takových opatření vedle sebe.²²⁸ Jejich nesplnění má stejné následky jako nesplnění přiměřených omezení a přiměřených povinností. Podle zhodnocení praxe soudů v oblasti ukládání a výkonu vybraných trestních sankcí v letech 2010 a 2011 trestním kolegiem Nejvyšším soudu lze konstatovat, že výchovná opatření nejsou soudy v praxi skoro vůbec využívána.²²⁹

²²⁶ ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s. 666

²²⁷ SOTOLÁŘ, A. *Výchovné povinnosti a výchovná omezení v systému soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue. 2007, č. 12, s. 341-352; Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 9. 9. 2009, sp. zn. 12 To 289/2009

²²⁸ ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s. 667

²²⁹ Stanovisko Nejvyšší soudu ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. Ts 43/2012

7. Rozhodnutí o podmíněném odsouzení dle § 83 TZ

Ustanovení § 83 odst. 1 TZ upravuje způsoby rozhodnutí o podmíněném odsouzení, které se vztahují k jeho ukončení či ke změně jeho režimu. V následujících odstavcích předmětného ustanovení trestního zákoníku jsou pak upraveny fikce osvědčení a fikce neodsouzení. Rozlišuje se několik variant ukončení podmíněného odsouzení v závislosti na různých skutečnostech, které mohou nastat.²³⁰ Z pohledu podmíněně odsouzeného bude jistě žádoucí rozhodnutí soudu o jeho osvědčení se ve zkušební době, tedy prominutí výkonu trestu odnětí svobody. Ovšem ne všechny podmíněně odsouzené motivuje pohružka výkonu trestu odnětí svobody k vedení řádného života. V tom případě by soud neměl váhat s nařízením výkonu trestu odnětí svobody, zvláště jedná-li se o závažné opakující se porušování stanovených podmínek. U méně závažného porušení podmínek může soud výjimečně ponechat podmíněné odsouzení v platnosti za současného zostření režimu, např. stanovením dohledu nad podmíněně odsouzeným. Na rozdíl od předchozích rozhodnutí nepředstavuje rozhodnutí o ponechání podmíněného odsouzení v platnosti definitivní způsob řešení, protože v budoucnu bude muset soud rozhodnout o tom, zda se podmíněně odsouzený osvědčil, či nikoli. K ukončení podmíněného odsouzení nemusí být vždy nutné rozhodnutí soudu, i když je žádoucí. Skutečnost, že se podmíněně odsouzený osvědčil, může nastat již samotným uplynutím času a vznikem fikce osvědčení.

Jednotlivé výše uvedené způsoby rozhodnutí o podmíněném odsouzení včetně fikce osvědčení, jakož i zánik právních následků odsouzení budou podrobněji rozebrány v následujících podkapitolách.

Ještě předtím je nutné se zmínit o tom, že rozhodování o podmíněném odsouzení podle § 83 odst. 1 TZ není ve všech případech vázáno na skončení zkušební doby, ale může k němu dojít i dříve. Avšak rozhoduje-li soud o podmíněném odsouzení již během zkušební doby, bude to mít vždy negativní důsledky pro podmíněně odsouzené. Takové následky mohou v závislosti na situaci představovat prodloužení zkušební doby, stanovení dohledu, uložení dalších přiměřených omezení a přiměřených povinností nebo dokonce nařízení výkonu trestu odnětí svobody. O tom, že se podmíněně odsouzený osvědčil, lze rozhodnout výhradně až po skončení zkušební doby.²³¹

²³⁰ ŠÁMAL, P. a kol. 2016. op. cit. s. 328-329

²³¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 3. 1964, sp. zn. 7 Tz 20/64

7.1. Rozhodnutí o osvědčení

Splněním podmínek, které byly stanoveny v rozsudku (v trestním příkazu) o podmíněném odkladu výkonu trestu odnětí svobody, zaniká trestněprávní vztah mezi pachatelem a státem, který vznikl spácháním trestného činu.²³² Zaniká tedy právo státu na potrestání pachatele a tomu odpovídající povinnost pachatele podrobit se výkonu stanoveného trestu.²³³ Pro pachatele z toho vyplývá skutečnost, že výstraha výkonu trestu odnětí svobody, která nad ním po celou zkušební dobu visela, odpadá.

Pro rozhodnutí o tom, že se podmíněně odsouzený osvědčil, musí být kumulativně splněny následující podmínky: uběhla stanovená zkušební doba a zároveň v jejím průběhu podmíněně odsouzený vedl řádný život, dodržel stanovená přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, případně nahradil škodu způsobenou trestným činem dle svých sil. K rozhodnutí o osvědčení je nutné uplynutí celé stanovené zkušební doby.²³⁴ Nelze předčasně v průběhu zkušební doby rozhodnout o tom, že se podmíněně odsouzený osvědčil, i když by soud nabyl dojmu, že odsouzený vede řádný život a již déle není potřeba výstrahy podmíněně odloženým výkonem trestu.

Soud v rámci rozhodování o tom, zda se podmíněně odsouzený osvědčil, musí zkoumat vedení řádného života po celou dobu zkušební doby²³⁵ včetně splnění uložených podmínek.²³⁶ Povinností soudu je postupovat tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a i bez návrhu stran stejně pečlivě objasňovat okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch odsouzeného.²³⁷ V případě nesplnění některého z uložených přiměřených omezení, musí soud též

²³² V případě uložení více trestů vedle sebe dochází pouze k modifikaci trestněprávního vztahu.

²³³ REPÍK, B. 1978. op. cit. s. 82

²³⁴ Stanovisko Nejvyššího soudu ČSR ze dne 6. 11. 1972, sp. zn. 4 Tz 62/72

²³⁵ V trestním věci vedené u Okresního soudu v Teplicích pod sp. zn. 5 Ta 13/70 soud zkoumal vedení řádného života podmíněně odsouzeného pouze v prvním roce zkušební doby, nikoli i v druhém roce, kdy se pachatel dopustil úmyslného trestného činu, a rozhodl usnesením o tom, že se podmíněně odsouzený osvědčil ve zkušební době. viz Stanovisko Nejvyššího soudu ČSR ze dne 6. 11. 1972, sp. zn. 4 Tz 62/72

²³⁶ srov. ustanovení §330 TŘ

²³⁷ ustanovení § 2 odst. 5 TŘ; Nález Ústavního soudu ze dne 14. 6. 2001, sp. zn. IV. ÚS 130/01

zkoumat, zda jejich nesplnění bylo závislé na vůli podmíněně odsouzeného.²³⁸ Soud při rozhodování o tom, zda se podmíněně odsouzený osvědčil, nesmí přihlížet ke skutečnostem, které nastaly před začátkem zkušební doby, tj. před právní mocí rozhodnutí o uložení podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody,²³⁹ nebo až po skončení zkušební doby, ale pouze k těm, které se staly v průběhu stanovené zkušební doby podmíněného odsouzení.

Rozhodnutí o tom, že se podmíněně odsouzený ve zkušební době osvědčil, brání skutečnost, že s podmíněně odsouzeným probíhá další trestní řízení o skutku, který spáchal v průběhu zkušební doby. Soud v tomto případě musí vyčkat na výsledek trestního řízení, protože samotná skutečnost, že bylo zahájeno trestního řízení s podmíněně odsouzeným, není důvodem pro rozhodnutí o neosvědčení se podmíněně odsouzeného.²⁴⁰

O tom, že se podmíněně odsouzený ve zkušební době osvědčil, soud rozhoduje usnesením. Tímto usnesením zaniká trest určený *in concreto* rozsudkem a nastává fikce neodsouzení.²⁴¹ Zákonná fikce neodsouzení znamená, že se na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen, tedy že zanikají všechny právní důsledky spojené s odsouzením. Výjimku z tohoto pravidla představují situace uvedené v ustanoveních § 105 odst. 5, 6, 7 TZ, pak je nutné vyčkat na ukončení výkonu všech dalších trestů nebo ochranných opatření uložených spolu s podmíněným odsouzením (blíže viz podkapitola 7.5.).²⁴² Rozhodnutí o osvědčení podmíněně odsouzený ve zkušební době se nedotýká výkonu dalších trestů a ochranných opatření uložených vedle podmíněného odsouzení nebo jiných výroků rozsudku, kterým bylo rozhodnuto o podmíněném odsouzení.²⁴³

Rozhodnutí o tom, že se podmíněně odsouzený ve zkušební době osvědčil, již nelze následně zrušit a nařídit výkon trestu odnětí svobody, a to ani prostřednictvím obnovy řízení, pokud by bylo

²³⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 3. 2009, sp. zn. 4 Tz 6/2009

²³⁹ srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 23. 10. 1968, sp. zn. 7 Tz 50/68; Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 30. 6. 1971, sp. zn. 2 Tz 41/71

²⁴⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 2. 1986, sp. zn. 4 Tz 2/86; Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 2. 2001, sp. zn. 4 Tz 4/2001

²⁴¹ REPÍK, B. 1980. op. cit. s. 1149

²⁴² ŠČERBA, F. 2014. op. cit. s. 237

²⁴³ DRAŠTÍK, A. a kol. 2015. op. cit. s. 628

zjištěno, že se podmíněně odsouzený během zkušební doby dopustil dalšího protiprávního jednání, tedy, že jsou zde dány takové skutečnosti, o kterých kdyby soud při rozhodování o osvědčení věděl, tak by nerozhodl tak, jak rozhodl, ale nařídil by výkon trestu.²⁴⁴

7.2. Rozhodnutí o nařízení výkonu trestu

Nežije-li podmíněně odsouzený řádným životem, nerespektuje-li uložená přiměřená omezení a přiměřené povinnosti nebo nenahradil-li dle svých sil zaviněně škodu způsobenou trestným činem, neodčinil-li nemajetkovou újmu, nevydal-li bezdůvodné obohacení získané trestným činem či spáchal-li nový trestný čin, a je tedy zřejmé, že podmíněně odložený výkon trestu odnětí svobody nebyl pro pachatele dostatečně působivou výstrahou, která by ho od podobných činů v budoucnu odvrátila a přiměla ho k vedení řádného života, má soud zásadně rozhodnout o tom, že se trest odnětí svobody vykoná.²⁴⁵ Současně s nařízením výkonu trestu odnětí svobody soud rozhodne i o způsobu výkonu tohoto trestu dle § 83 odst. 5 TZ, tedy do jakého ze dvou typů věznic stanovených v ustanovení § 56 TZ bude odsouzený zařazen. Úprava o způsobu výkonu rozhodnutí se netýká mladistvého, který v době rozhodování o výkonu trestu nepřekročil 19. rok svého věku, protože bude zařazen dle § 31 odst. 4 ZSVM do věznice nebo zvláštního oddělení pro mladistvé. V rozhodnutí o nařízení výkonu trestu nesmí soud jakkoli měnit výměru trestu odnětí svobody stanovenou v rozhodnutí, kterým se ukládalo podmíněně odsouzení, např. ji zkrátit s poukazem na již proběhlou dobu zkušební doby.²⁴⁶

Ovšem ne každé porušení stanovených podmínek během zkušební doby bude automaticky znamenat nařízení výkonu trestu odnětí svobody. Jedná-li se o ojedinělé méně závažné vybočení z vedení jinak řádného života, může soud nebo probační úředník takovou situaci řešit domluvou.²⁴⁷ Soud může využít i institutu výjimečného ponechání podmíněně odsouzení v platnosti za

²⁴⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 13. 8. 1968, sp. zn. 1 Tz 34/68; Podle ustanovení § 27 odst. 2 zákona č. 86/1950 Sb. bylo možné rozhodnout o tom, že se trest odnětí svobody vykoná do jednoho roku poté, co bylo rozhodnuto o osvědčení podmíněně odsouzeného.

²⁴⁵ ŠÁMAL, P. a kol. 2016. op. cit. s. 328-329; Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 9. 7. 1951, sp. zn. 1 Tk 116/51

²⁴⁶ ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s. 1042

²⁴⁷ ŠÁMAL, P. a kol. 2016. op. cit. s. 328-329

současného přiměřeného prodloužení zkušební doby, uložení dalších přiměřených omezení a přiměřených povinností či vyslovení dohledu nad podmíněně odsouzeným, pokud v konkrétním případě usoudí s ohledem k okolnostem případu, k osobě pachatele a též k intenzitě porušení podmínek, že není nutné nařídit výkon trestu odnětí svobody.

Soud s nařízením výkonu trestu odnětí svobody nemusí vyčkávat, až uplyne celá zkušební doba, jako v případě rozhodnutí o osvědčení, ale může ho učinit již kdykoli v jejím průběhu.²⁴⁸ Skutečnost, že zkušební doba ještě neskončila, totiž není překážkou pro nařízení výkonu trestu odnětí svobody.²⁴⁹ Sankce v podobě nařízení výkonu trestu odnětí trestu by měla následovat co nejdříve po porušení stanovených podmínek, resp. co nejdříve po tom, kdy se o porušení podmínek dozvěděl soud, protože jen tak může být zajištěna dostatečná efektivita trestání pachatele. Povinnost vykonat trest odnětí svobody lze nařídit i po skončení zkušební doby, avšak nejdéle do jednoho roku od skončení zkušební doby, poté nastává fikce osvědčení, nebrání-li tomu jiné skutečnosti, jak bude dále vysvětleno.²⁵⁰ Nařídit výkon trestu odnětí svobody nelze dodatečně poté, co již soud rozhodl o tom, že se podmíněně odsouzený osvědčil, i když by vyšly najevo nové skutečnosti, které by dokazovaly, že podmíněně odsouzený nevedl během zkušební doby řádný život.²⁵¹ Při rozhodování o dalším osudu podmíněně odsouzeného smí soud přihlížet pouze k chování podmíněně odsouzeného během zkušební doby, a to i když rozhoduje již po skončení zkušební doby. Soud rozhodne o nařízení výkonu trestu také v případě, kdy již předtím ponechal podmíněně odsouzení v platnosti, i když podmíněně odsouzený zavedl příčinu pro nařízení výkonu trestu, a podmíněně odsouzený znovu nevedl řádný život.²⁵²

Je-li stanovena (zejména delší) zkušební doba, může v jejím průběhu dojít ke změně platné právní úpravy a tím k dekriminalizaci jednání, za něž byl odsouzenému stanoven podmíněný odklad

²⁴⁸ ŠČERBA, F. a kol. 2014. op. cit. s. 238; Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 9. 7.1951, sp. zn. 1 Tk 116/51

²⁴⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 1.1956, sp. zn. 2 Tz 219/55

²⁵⁰ ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s. 1039

²⁵¹ takovou možnost připouštěla úprava v ustanovení §27 odst. 2 zákona č. 86/1950 Sb. „*Jestliže do jednoho roku po tom, co soud pravomocně vyslovil, že se podmíněně odsouzený osvědčil, vyjde najevo, že se měl trest vykonat, rozhodne soud dodatečně, že se trest vykoná.*“

²⁵² ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s. 1038

výkonu trestu. V takovém případě nepřichází v úvahu rozhodnutí o výkonu trestu, protože opačný výklad by vedl k rozhodnutí v neprospěch pachatele.²⁵³

7.3. Rozhodnutí o výjimečném ponechání podmíněného odsouzení v platnosti

Předně je nutno říci, že v případě rozhodnutí o výjimečném ponechání podmíněného odsouzení v platnosti za současného zostření dosavadního režimu se nejedná o samotné ukončení podmíněného odsouzení, ale pouze o modifikaci podmíněného odsouzení z důvodu nevhodného způsobu chování pachatele. Možnost výjimečného ponechání podmíněného odsouzení v platnosti, i když podmíněně odsouzený zavinil příčinu k nařízení výkonu trestu odnětí svobody za současného zostření podmínek, přinesla novela trestního zákona č. 265/2001 Sb.²⁵⁴ Již předtím byl tento institut uplatňován při sankcionování mladistvých pachatelů. Výjimečné ponechání podmíněného odsouzení v platnosti představuje jeden z projevů zásady ekonomie trestní represe.²⁵⁵ Smyslem tohoto institutu je zmírnění trestní represe tak, aby se předešlo poněkud formalistickému ukládání výkonu trestu odnětí svobody i při sebemenším porušení stanovených podmínek, kdy by nařízení výkonu trestu odnětí svobody mohlo být nepřiměřeně tvrdé.²⁵⁶ Pro podmíněně odsouzeného tak představuje výjimečné ponechání podmíněného odsouzení v platnosti „poslední varování“ před tím, než bude přikročeno k samotnému nařízení výkonu trestu odnětí svobody.²⁵⁷ Rozhodnutí soudu o výjimečném ponechání podmíněného odsouzení v platnosti za současného zprůsnění podmínek musí mít ovšem své opodstatnění vzhledem k okolnostem případu a k osobě pachatele s přihlédnutím k povaze porušení podmínek podmíněného odsouzení, protože jeho neuvážené ukládání by mohlo znevažovat autoritu samotného institutu podmíněného odsouzení. Podmíněně odsouzený by totiž nabyl dojmu, že i když poruší některou z podmínek podmíněného odsouzení, nebude „potrestán“. Z tohoto důvodu, ponechává-li soud podmíněně odsouzeného na svobodě, musí mu obligatorně zpřísnit režim podmíněného odsouzení uložením alespoň jedné ze tří podmínek stanovených v § 83 odst. 1 písm. a), b) a c) TZ. Těmito alternativně vypočtenými možnostmi jsou: přiměřené prodloužení zkušební doby, ne však o více než dvě léta při současném nepřekročení maximální pětileté výměry; uložení dalších přiměřených omezení

²⁵³Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 28. 6.1994, sp. zn. 4 To 481/94

²⁵⁴ ŠČERBA, F. 2002. op. cit. č. 2, s. 2

²⁵⁵ KALVODOVÁ, V. 2016. op. cit. s. 57

²⁵⁶ ŠČERBA, F. 2014. op. cit. s. 238-239; ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s. 1043-1044

²⁵⁷ ŠČERBA, F. 2014 op. cit. s. 239

nebo přiměřených povinností nebo stanovení dohledu nad podmíněně odsouzeným. Soud může uložit i všechny tyto podmínky současně.

Při stanovení dohledu se obdobně užijí podmínky stanovené v § 49 až § 51 TZ s ohledem na jejich obecnou povahu. Bylo-li pachateli ve věku blízkém věku mladistvých uloženo jako výchovné opatření dohled probačního úředníka, je použití ustanovení § 83 odst. 1 písm. a) TZ vyloučeno.

Rozhodne-li soud o prodloužení zkušební doby, musí respektovat dvě kumulativně stanovené podmínky: nesmí prodloužit zkušební dobu o více než dva roky a zároveň takto prodloužená zkušební doba nesmí přesáhnout maximální pětiletou výměru. Prodloužení zkušební doby musí být vždy přiměřené jak s ohledem na obecné zásady pro ukládání trestů stanovené v § 39 TZ, tak s ohledem na důvody, které zavadaly příčinu k tomu, že soud rozhoduje o ponechání podmíněného odsouzení v platnosti.²⁵⁸ Doba, o kterou se zkušební doba prodlužuje, musí být přesně specifikována v rozhodnutí o výjimečném ponechání podmíněného odsouzení v platnosti.

Se zavedením institutu výjimečného ponechání podmíněného odsouzení v platnosti do trestního práva pro dospělé pachatele²⁵⁹ se začaly objevovat nejasnosti okolo otázky, zda je možné o něm rozhodnout i po uplynutí stanovené zkušební doby, tedy v jednoleté lhůtě od skončení zkušební doby. Starší judikatura týkající se stejného institutu ale pro mladistvé odsouzené uváděla, že takové rozhodnutí lze učinit jen před uplynutím zkušební doby původně stanovené, protože případné prodloužení zkušební doby musí na původní zkušební dobu navázat bez jakéhokoli mezidobí mezi nimi, aby nemohlo dojít k přesahu maximální možné délky zkušební doby.²⁶⁰ Díky tomu docházelo při rozhodování soudů ohledně ponechání podmíněného odsouzení v platnosti u dospělých pachatelů k určité schizofrenní situaci,²⁶¹ kterou vyřešilo až v roce 2004 trestní

²⁵⁸ ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s. 1045-1046

²⁵⁹ Výjimečné ponechání podmíněného odsouzení u mladistvého v platnosti, i když zavadal příčinu k nařízení výkonu trestu, bylo možné již před novelou č. 265/2001 Sb.

²⁶⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 11. 6. 1979, sp. zn. 5 Tz 20/79

²⁶¹ Krajský soud v Českých Budějovicích ve svém usnesení sp. zn. 3 To 104/2002 usnesení ze dne 27. 2. 2002 zastával názor, že po uplynutí zkušební doby je možné rozhodnout pouze o tom, že se podmíněně odsouzený osvědčil, nebo že se výkon trestu vykoná, naopak Krajský soud v Ostravě ve svém usnesení sp. zn. 6 To 569/2002 ze dne 31. 10. 2002 vyslovil právní názor, podle něhož lze ponechat podmíněné odsouzení v platnosti a přiměřeně prodloužit zkušební dobu i poté, co původní doba podmíněného odsouzení již uplynula

kolegium Nejvyššího soudu. Ve svém stanovisku Nejvyšší soud dospěl k závěru, že soud může o výjimečném ponechání podmíněného odsouzení v platnosti za současného stanovení dalších podmínek rozhodnout i po skončení původně stanovené zkušební doby podmíněného odsouzení, a to až do jednoho roku od skončení této zkušební doby.²⁶² Objevovaly se i nesouhlasné názory, které uváděly, že lze prodloužit jen to, co trvá, tedy dobu, která ještě neskončila, a též poukazovaly na gramatický výklad daného ustanovení § 83 odst. 1 TZ i na princip právní jistoty. Nejvyšší soud pak své rozhodnutí opíral zejména o argumenty, že by šlo „...o neodůvodněné znevýhodnění těch odsouzených, u nichž by soud přistoupil k rozhodnutí o osvědčení se, resp. o neosvědčení se až po jejím skončení...“, nebo též o situaci, „...kdy se soud o skutečnosti, že odsouzený zavedl v průběhu zkušební doby příčinu k nařízení výkonu trestu, dozví se zpožděním až po skončení zkušební doby, tj. v rámci rozhodování o osvědčení se či neosvědčení se odsouzeného...“.²⁶³ Na prodlouženou zkušební dobu a na původně stanovenou zkušební dobu je nutno pohlížet jako na jeden celek, tedy jako na dobu původní, která končí k určitému datu, ale která se může stát i delší právě s ohledem na rozhodnutí dle § 83 odst. 1 písm. b) TZ.²⁶⁴ Z toho vyplývá, že zkušební doba běží i v období mezi skončením původní zkušební doby a právní moci usnesení dle § 330 odst. 1 TŘ o výjimečném ponechání podmíněného odsouzení v platnosti.²⁶⁵

Uplynula-li již původně stanovená zkušební doba, je dodatečné rozhodnutí o uložení některého ze zpřísnujících opatření vázáno na prodloužení zkušební doby dle § 83 odst. 1 písm. b) TZ. V této souvislosti si Kalvodová pokládá otázku, zda je i u výjimečného ponechání podmíněného odsouzení v platnosti vhodná nepřekročitelná horní hranice zkušební doby, zejména v případě, kdy již při ukládání podmíněného odsouzení byla stanovena zkušební doba v maximální výměře a ta byla vyčerpána, pak logicky nelze stanovit ani jinou z nabízených zpřísnujících podmínek a soud by musel jedinečně rozhodnout o nařízení výkonu trestu, což by se mohlo jevit jako nepřiměřeně tvrdé.²⁶⁶ Kalvodová jako možné řešení této situace navrhuje prodloužení zkušební doby nad maximální horní hranici, např. až o jeden rok.²⁶⁷

²⁶² Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 5. 2. 2004, sp. zn. Tpjn 300/2003

²⁶³ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 5. 2. 2004, sp. zn. Tpjn 300/2003

²⁶⁴ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 5. 2. 2004, sp. zn. Tpjn 300/2003

²⁶⁵ ŠČERBA, F. 2014. op. cit. s. 235-236

²⁶⁶ KALVODOVÁ, V. 2016. op. cit. s. 58

²⁶⁷ tamtéž

7.4. Fikce osvědčení

Při vyslovení podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody se primárně počítá s tím, že soud po skončení zkušební doby (případně v jejím průběhu) autoritativně rozhodne o dalším osudu podmíněně odsouzeného, a to nejdéle do jednoho roku od konce zkušební doby. Pokud soud v této době žádné rozhodnutí neučiní a podmíněně odsouzený na tom nenese vinu, nastává zákonná fikce stanovená v ustanovení § 83 odst. 3 TZ o tom, že se podmíněně odsouzený osvědčil. Fikce má stejné právní následky jako rozhodnutí soudu o tom, že se podmíněně odsouzený ve zkušební době osvědčil, tedy zánik práva státu nařídít výkon podmíněně odloženého trestu odnětí svobody a současně vznik fikce neodsouzení dle § 83 odst. 4 TZ, tedy že na podmíněně odsouzeného se hledí, jako by nebyl odsouzen.

Kumulativní předpoklady proto, aby fikce osvědčení nastala, jsou následující: uplynutí jednorozční lhůty od skončení běhu zkušební doby, absence jakéhokoli rozhodnutí soudu dle § 83 odst. 1 TZ (vzniku fikce brání i nepravomocné rozhodnutí²⁶⁸), na čemž nemá podmíněně odsouzený vinu.²⁶⁹ Mezi zaviněné jednání pachatele, které znemožňuje soudu rozhodnout o podmíněném odsouzení, patří situace, kdy se podmíněně odsouzený záměrně stane pro soud nedostupným, skrývá se nebo uprchne do ciziny.²⁷⁰ Soudu ovšem nebrání v rozhodnutí o podmíněném odsouzení sama skutečnost, že se podmíněně odsouzený neoprávněně zdržuje v cizině²⁷¹ nebo že podmíněně odsouzený je ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody pro jiný trestný čin.²⁷²

Fikce osvědčení nemůže nastat v případě, probíhá-li trestní stíhání pro trestný čin, kterého se podmíněně odsouzený dopustil během zkušební doby, protože podmíněně odsouzený tím, že spáchal ve zkušební době další trestný čin, o němž je nutné rozhodnout, zavinil, že soud nemůže

²⁶⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 3. 3. 1965, sp. zn. 10 Tz 15/65

²⁶⁹ ŠČERBA., F. 2014. op. cit. s. 240

²⁷⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 4. 2009, sp. zn. 11 Tz 117/2008

²⁷¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 11. 4. 1986, sp. zn. 3 Tz 3/86

²⁷² Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 20. 1. 1988, sp. zn. 6 Tz 87/87

rozhodnout dle § 83 odst. 1 TZ.²⁷³ Naopak fikce osvědčení nastane, bylo-li díky oprávněmu prostředku zrušeno nepravomocné rozhodnutí soudu o podmíněném odsouzení a nerozhodl-li soud první instance po vrácení věci zpět v jednoroční lhůtě od skočení zkušební doby.²⁷⁴

Dle mého názoru by se ukončení podmíněného odsouzení ve své podstatě závislé (jen) na uplynutí určité lhůty mělo v praxi vyskytovat co nejméně, už jen s ohledem na skutečnost, že podmíněně odsouzený se osvědčil vlastně jen díky nečinnosti soudu, aniž by došlo ke zhodnocení jeho schopnosti vést řádný život po stanovenou zkušební dobu. Na druhou stranu je zřejmý požadavek společnosti na tom, aby po uplynutí určité doby bylo najisto postaveno, zda je určitá osoba i nadále považována za odsouzeného, či nikoli, tedy zda trvají nepříznivé následky odsouzení.

7.5. Zahlazení odsouzení

Samotným ukončením výkonu trestní sankce nemusí vždy docházet též k zániku všech trestněprávních následků, které jsou spojeny s odsouzením.²⁷⁵ V případě trestní sankce v podobě podmíněného odsouzení se jedná o případy, kdy byl nařízen výkon trestu odnětí svobody. Nepříznivé důsledky odsouzení totiž přetrvávají i po jeho výkonu. To má za následek, že se na osobu pachatele i nadále pohlíží jako na odsouzeného a ve výpisech z evidence Rejstříku trestů je vykazováno jeho podmíněné odsouzení.

K odstranění nepříznivých následků odsouzení slouží právní institut zahlazení odsouzení, který má pomocí omezení přístupu k informacím o odsouzení pachatele umožnit jeho začlenění do společnosti.²⁷⁶ Zahlazení odsouzení vychází z myšlenky, že časově neomezené trvání právních následků odsouzení by nepřiměřeně ztěžovalo návrat odsouzeného do společnosti, např. by mu znemožňovalo vykonávat některé činnosti, u nichž je požadována trestní bezúhonnost osoby.

²⁷³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 14. 2. 1986, sp. zn. 4 Tz 2/86; Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 2. 2001, sp. zn. 4 Tz 4/2001

²⁷⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 6. 5. 1976, sp. zn. 4 Tz 81/76; Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 24. 5. 1977, sp. zn. 3 Tz 11/77

²⁷⁵ ŠÁMAL, P. a kol. 2016. op. cit. s. 407-408

²⁷⁶ GRIVNA, T., VANDUCHOVÁ, M. *K problematice zahlazení odsouzení*. Trestněprávní revue, 2009, č. 9, s. 263

K zániku právních následků odsouzení neboli k zahlazení odsouzení dochází několika způsoby, a sice ze zákona, rozhodnutím soudu o zahlazení, nebo rehabilitačním rozhodnutím prezidenta republiky. Konkrétně u podmíněného odsouzení bude záležet na způsobu jeho ukončení.

Přímo ze zákona se zahlazuje podmíněné odsouzení, pokud soud rozhodl o osvědčení podmíněně odsouzeného. Právní mocí usnesení soudu o tom, že se podmíněně odsouzený ve zkušební době osvědčil, nastává fikce neodsouzení pachatele dle § 83 odst. 3 TZ a na pachatele se hledí, jako by nebyl vůbec odsouzen. Ze zákona se zahlazuje i podmíněné odsouzení, u něhož nastala fikce osvědčení.

Zahlazení odsouzení rozhodnutím soudu se uplatní v případě, že si odsouzený musel svůj trest odpykat ve vězení. Rozhodnout o zahlazení odsouzení pak lze jen při splnění podmínek stanovených v § 105 odst. 1 TZ, které spočívají ve vykonání celého trestu, popř. prominutí jeho výkonu či jeho promlčení a vedení řádného života po stanovenou dobu dle druhu a délky uloženého trestu.

Odsouzení se zahlazuje jako celek. Byla-li odsouzenému uložena vedle podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody i jiná trestní sankce, kterou je nutné vykonat, lze s poukazem na § 105 odst. 5, 6, 7 TZ zahladit odsouzení až po uplynutí nejdelší ze lhůt, které zákon stanoví pro zahlazení uložených trestů a ochranných opatření.

Účinkem zahlazení odsouzení je dle § 106 TZ fikce neodsouzení, která znamená, že na pachatele se hledí, jako by nebyl odsouzen.

8. Podmíněné odsouzení s dohledem

Další významnou alternativu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody představuje podmíněné odsouzení s dohledem zavedené do českého trestního práva novelou trestního zákona z roku 1961 č. 253/1997 Sb.²⁷⁷ Trestní zákoník podmíněné odsouzení s dohledem řadí mezi formy trestu odnětí svobody, z pohledu trestněprávní teorie je však často považováno za samostatný druh trestu. Podstata podmíněného odsouzení s dohledem spočívá v tom, že výkon uloženého trestu odnětí svobody je podmíněně odložen na zkušební dobu, v jejímž průběhu je pachatel navíc podroben dohledu probačního úředníka.²⁷⁸ Tímto svým obligatorně stanoveným prvkem dohledu se odlišuje od prostého podmíněného odsouzení. Díky povinně stanovenému probačnímu dohledu a s ním spojenými povinnostmi, které musí pachatel dodržovat, představuje podmíněné odsouzení s dohledem přísnější institut, než je samotné prosté podmíněné odsouzení.

Zákonná úprava podmíněného odsouzení s dohledem ve své podstatě kopíruje úpravu prostého podmíněného odsouzení, která byla rozebrána v předchozích kapitolách, a proto se v dalším pojednání o podmíněném odsouzení s dohledem zaměřím zejména na to, čím se tyto dva instituty od sebe odlišují.

Zakotvení podmíněného odsouzení s dohledem a podmíněného upuštění od potrestání s dohledem do trestního zákona z roku 1961 přineslo do českého trestního práva dlouho očekávané prvky probace. Před zavedením těchto institutů se však uvažovalo, zda nebude probace upravena jako samostatná sankce. Nakonec se jako lepší řešení zdálo být právě zakomponování prvků probace do jednotlivých již existujících institutů, což se odůvodňovalo i tím, že pak bude pružnější přechod mezi instituty bez dohledu a s dohledem.²⁷⁹ I když by se to mohlo zdát, zavedení prvků probace do českého trestního práva nelze považovat za zmírnění trestní politiky. Naopak od zavedení probačních prvků si zákonodárci (a nejen oni) slibovali lepší diferenciaci při zacházení s pachateli.²⁸⁰ Podle zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, se probací rozumí

²⁷⁷ předtím byl probační dohled ukládán v rámci přiměřených omezení a přiměřených povinností

²⁷⁸ ŠČERBA, F. 2014. op. cit. s. 241

²⁷⁹ OSMANČÍK, O. a kol. *K problematice alternativ v trestním právu*. In: OSMANČÍK, O. a kol. 1996. op. cit. s. 51-54

²⁸⁰ KARABEC, Z. *Zavedení institutu probace do právního řádu České republiky*. Bulletin advokacie. 1997, č. 4, s. 34-37

soubor odborných činností a služeb zaměřených na zajištění výkonu určitých rozhodnutí soudu a státního zástupce, do kterých mimo jiné spadá i dohled nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným.²⁸¹ Dle Karabce představuje probace jeden ze základních způsobů zacházení s pachatelem, ve kterém se spojuje penologický aspekt (trest, omezení) a sociální aspekt (dohled, poradenství, pomoc).²⁸² Probaci je též možno rozlišit na probaci v širším smyslu, kterou se rozumí celý systém služeb a funkcí zajišťovaných probační službou, a probaci v užším (právním) smyslu jakožto specifický typ soudního opatření spočívajícího v ponechání pachatele na svobodě za současného podrobení se dohledu probačního úředníka a dodržování určitých podmínek.²⁸³ Podmíněné odsouzení s dohledem tedy spadá do užšího pojetí probace.

Podmíněné odsouzení s dohledem je spojeno s intenzivnějším výchovným působením na pachatele směřujícím k jeho resocializaci. Nejčastěji se proto uplatní u pachatelů, kteří vykazují vyšší míru narušenosti svojí osobnosti, např. u těch, kteří se již v minulosti dopustili protiprávního jednání, a proto potřebují být důsledněji sledováni a kontrolováni a zároveň potřebují být určitým způsobem usměrňováni k tomu, aby vedli řádný život.²⁸⁴ Podmíněné odsouzení s dohledem lze využít i u prvopachatelů, u nichž by prosté podmíněné odsouzení nedostačovalo svému účelu. Soud má podmíněné odsouzení s dohledem uložit zejména v případě, kdy kromě pasivní kontroly chování pachatele je nutné i jeho aktivního ovlivňování ze strany probačního úředníka.²⁸⁵ Podmíněné odsouzení s dohledem tak najde uplatnění např. u pachatele, který se dopustil trestného činu v souvislosti se zneužíváním návykových látek nebo v důsledku negativního působení okolí nebo z okolností případu je zřejmé, že se jedná o osobu zjevně narušenou.²⁸⁶

²⁸¹ TOMÁŠEK, J., DIBLIKOVÁ, S., SCHEINOST, M. 2016. op. cit. s. 19

²⁸² KARABEC, Z. 1997. op. cit. s. 34

²⁸³ NEZKUSIL, J. *K některým otázkám institutu probace*. In: *Sborník prací z trestního práva: k sedmdesátým narozeninám prof. dr. Vladimíra Solnaře*. Praha: Univerzita Karlova, 1969, s. 44; SUCHÝ, O. 1995. op. cit. s. 270-274

²⁸⁴ ŠÁMAL, P. a kol. 2016. op. cit. s. 331

²⁸⁵ ŠČERBA, F. 2014. op. cit. s. 242

²⁸⁶ tamtéž

Dohledem²⁸⁷ se podle § 49 odst. 1 TZ rozumí „*pravidelný osobní kontakt pachatele s úředníkem Probační a mediační služby, spolupráce při vytváření a realizaci probačního plánu dohledu ve zkušební době a kontrola dodržování podmínek uložených soudem nebo vyplývajících ze zákona*“. Dohled v sobě spojuje prvek kontrolní (sledování a kontrola chování pachatele s cílem zajistit ochranu společnosti a snížit možnost opakování trestné činnosti) a prvek pomoci pachateli (odborné vedení a pomoc odsouzenému s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život).²⁸⁸

Povinnosti stanovené podmíněně odsouzenému, kterému byl stanoven dohled probačního úředníka, jsou upraveny v § 50 TZ. Jejich zakotvení v zákoně bylo nutné z důvodu naplnění ústavních zásad, že nikdo nesmí být nucen činit to, co zákon neukládá, a že povinnosti mohou být stanoveny jen na základě zákona a v jeho mezích.²⁸⁹ Jednotlivé povinnosti tvoří ve svém souhrnu obsah dohledu. Konkretizace povinností je nezbytná nejen z důvodu jejich vykonatelnosti a kontrolovatelnosti, ale též z důvodu stanovení jasných mezí zásahů do chování a jednání odsouzeného. Pro pachatele představují vodítko, co musí dodržovat, aby nebyl nařízen výkon trestu odnětí svobody.

Naopak povinnosti a oprávnění probačního úředníka jsou stanoveny v ustanovení § 51 TZ.²⁹⁰ Jednou z povinností probačního úředníka dle § 51 odst. 2 TZ představuje podat bez zbytečného odkladu informaci soudu, který dohled uložil, že pachatel závažným způsobem nebo opakovaně porušil podmínky dohledu, probačního plánu nebo přiměřených omezení a povinností. V případě, že se jedná jen o nepatrné porušení podmínek, probační úředník na tuto skutečnost upozorní odsouzeného a zároveň ho upozorní, že dojde-li k opakovanému nebo závažnějšímu porušení podmínek, bude o tom informovat soud.

Úředník Probační a mediační služby je zaměstnancem státu v pracovním poměru. Samotná instituce Probační a mediační služby byla zřízena zákonem o Probační a mediační službě a je organizační složkou Ministerstva spravedlnosti ČR. Probační a mediační služba při své činnosti vychází ze zásad restorativní justice, mezi které patří napomáhání předcházení kriminalitě,

²⁸⁷ zákon používá pojem dohled, nikoli probační dohled nebo probace

²⁸⁸ ŠČERBA, F., COUFALOVÁ, B. 2016. op. cit. s. 85

²⁸⁹ ŠÁMAL, P. a kol. 2012. op. cit. s. 696-697

²⁹⁰ ŠÁMAL, P. a kol. 2016. op. cit. s. 332-333

omezování rizik opakování trestné činnosti, motivování pachatele k nápravě škod, kterou trestným činem způsobil, vedení pachatele k odpovědnosti za jeho chování, podporování pachatele ve vedení života v souladu s právním řádem a též zohledňování potřeb a zájmů obětí trestných činů.²⁹¹ V činnosti Probační a mediační služby se spojuje oblast sociální práce a trestního práva. Nejvyšší nápad její práce tvoří kontrola uložených sankcí dospělým pachatelům. V roce 2017 v rámci kontroly výkonu sankcí evidovala Probační a mediační služba 17 316 případů dospělých odsouzených, z toho podmíněné odsouzení s dohledem tvořilo 6 638 případů, tedy 38,3 % ze všech případů týkajících se vykonávacího řízení. U mladistvých tvořilo podmíněné odsouzení s dohledem přibližně 16 % ze všech případů ve vykonávacím řízení, nad nimiž je stanoven dohled probačních úředníků.²⁹²

Komunikace mezi probačním úředníkem a odsouzeným by měla probíhat zejména formou profesionálně vedeného rozhovoru. Prosté předávání informací od odsouzeného probačnímu úředníkovi se jeví jako nedostatečné. Probační plán dohledu vytvořený probačním úředníkem, do jehož tvorby by se měl zapojit i odsouzený, by měl reflektovat zvláštnosti pachatele a s ohledem na ně by měl blíže specifikovat jednotlivé povinnosti uložené odsouzenému buď ze zákona, nebo v rozhodnutí o podmíněném odkladu výkonu trestu odnětí svobody. Probační úředník nesmí okruh takto stanovených povinností dále rozšiřovat nebo jinak modifikovat. Probační plán dohledu představuje souhrn léčebných a výchovných postupů orientovaných jednak na odstraňování kriminogenních faktorů v životě odsouzeného, jednak na změnu jeho životních postojů směrem k vedení řádného života.²⁹³ Probační plán dohledu se skládá z cíle, kterého je potřebné dosáhnout, jakož i z postupu, který má k němu vést, a při tom respektuje osobu odsouzeného, jeho poměry, i okolí, ve kterém odsouzený žije a pracuje. Probační plán dohledu by se neměl skládat jen z jakýchsi obecných pravidel, ale měl by být vytvořený pachateli na míru.

²⁹¹ ROZUM, J. *Činnost Probační a mediační služby z pohledu restorativní justice*, In: KARABEC, Z. (ed.). *Restorativní justice: sborník příspěvků a dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 41

²⁹² Probační a mediační služba. *Statistiky*. Dostupné z www.pmscr.cz/statistiky-2/. [online, cit. 11. 4. 2018] Statistika pro všechny věkové kategorie ČR za rok 2017

²⁹³ JELÍNEK, J. a kol. 2014. op. cit. s. 413, ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. 2010. op. cit. s. 78

Kontrolu dodržování podmínek stanovených jednak soudem, jednak vyplývajících přímo ze zákona (půjde zejména o povinnost dodržovat řádný život a též o povinnosti upravené v § 50 TZ) provádí probační úředník, v jehož obvodu má podmíněně odsouzený bydliště nebo pracoviště. Soud může požádat o spolupůsobení i jiné osoby, organizace, zájmová sdružení občanů.²⁹⁴ Probační úředník následně v určitých intervalech (nejméně jednou za 6 měsíců) informuje prostřednictvím zprávy předsedu senátu soudu, který rozhodl o uložení podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody, o tom, jak podmíněně odsouzený plní probační plán, jak dodržuje stanovené podmínky, přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, jakož i o poměrech pachatele. V případě závažnějšího nebo opakovaného porušení podmínek upozorní probační úředník soud bez zbytečného odkladu, nevyčkává, až uplyne stanovený interval. Soud pak rozhodne stejně jako u prostého podmíněného odsouzení, zda podmíněně odsouzení s dohledem výjimečně ponechá v platnosti, nebo rozhodne o nařízení výkonu trestu odnětí svobody.

²⁹⁴ ŠČERBA, F. 2014. op. cit. s. 242

9. Specifika podmíněného odsouzení u mladistvým pachatelům

Sankcionování mladistvých má mnohem mírnější povahu než trestání dospělých pachatelů, už jen s ohledem na osobu mladistvého pachatele, který nemusí být úplně schopen vyhodnotit škodlivost následků svého jednání nebo může být snadněji ovlivnitelný svým okolím.²⁹⁵ Snížení trestní odpovědnosti u mladistvých delikventů se projevuje v několika ohledech, konkrétně lze uvést relativní trestní odpovědnost mladistvých, snížení trestních sazeb, diferenciaci sankcí, možnost využití zvláštních institutů určených jen pro mladistvé, nahrazení pojmu trestný čin pojmem provinění, jakož i dalšími pojmovými znaky.²⁹⁶ Mimořádný důraz je kladen na výchovný, resp. individuálně preventivní účel sankcí.²⁹⁷

U mladistvých pachatelů lze podmíněně odložit nejen trestní opatření odnětí svobody, ale i peněžité opatření. V taxativním výčtu trestních opatření jsou jako samostatné druhy trestních opatření zakotveny odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu a odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem. Úprava těchto dvou institutů je shrnuta do jediného ustanovení v ZSVM a ve své podstatě přebírá úpravu uvedenou v trestním zákoníku včetně zákonných předpokladů pro jejich uložení, proto i v následujícím textu se zaměřím pouze na jednotlivé rozdíly mezi těmito úpravami.

Takovým rozdílem je jinak stanovené rozpětí zkušební doby, a to od jednoho roku do tří let. Na rozdíl od úpravy obsažené v trestním zákoníku je horní hranice zkušební doby překročitelná až o dva roky, ale nikdy nesmí přesáhnout celkovou dobu pěti let. Ščerba a Coufalová navrhuje možnost prodloužení zkušební doby podmíněného odsouzení (zejména je-li uložen probační dohled) u pachatelů odsouzených za závažnější trestnou činnost nebo u pachatelů, u kterých existuje vyšší riziko recidivního chování.²⁹⁸ Poukazují přitom na skutečnost, že podíl mladistvých odsouzených, kteří se dopustili nového protiprávního jednání během zkušební doby, byl menší než těch, kteří protiprávní činnost opakovali po skončení zkušební doby, tedy že hrozba nařízení výkonu trestu odnětí svobody, která nad nimi během zkušební doby visela, je odrazovala od

²⁹⁵ ŠČERBA, F., COUFALOVÁ, B. 2016. op. cit. s. 30-36

²⁹⁶ LATA, J. 2007. op. cit. s. 85-86

²⁹⁷ ŠČERBA, F., COUFALOVÁ, B. 2016. op. cit. s. 30-36

²⁹⁸ tamtéž s. 159-160

páchání další trestné činnosti účinněji než případná hrozba nového postihu v budoucnu po skončení zkušební doby. Prodloužením zkušební doby by též došlo k prodloužení doby, po kterou musí mladistvý vést řádný život, čímž by si lépe osvojil pozitivní návyky. Tito autoři prodloužení zkušební doby odůvodňují také tím, že samotné vedení řádného života ve zkušební době nepředstavuje příliš velký zásah do života mladistvého.²⁹⁹ S tímto argumentem týkajícím se prodloužování zkušební doby u mladistvých pachatelů se neztotožňuji. Domnívám se, že již skutečnost, že mladistvý je po celou zkušební dobu veden v evidenci Rejstříku trestů jako odsouzený, může představovat velký zásah do jeho života a způsobovat mu značné komplikace při začleňování se do společnosti, zvláště při hledání (prvního) zaměstnání. Z hlediska pozitivní motivace na mladistvého pachatele považuji za vhodnější zavést po vzoru rakouského práva možnost rozhodnout o zkrácení zkušební doby v jejím průběhu s ohledem na zatímní chování mladistvého, ze kterého je zřejmá jeho náprava.³⁰⁰

Jak již bylo uvedeno výše, hlavním účelem opatření je výchovné působení na mladistvého pachatele, proto i v případě uložení trestního opatření, kterým je podmíněné odsouzení, je možnost soudu pro mladistvé současně s ním uložit některé z výchovných opatření. Výchovná opatření nahrazují přiměřená omezení a přiměřené povinnosti ukládaná dospělým pachatelům. Jejich výčet je uveden v § 15 odst. 2 ZSVM. Jejich uložením lze posílit výchovné působení na mladistvého během zkušební doby. V případě ukládání výchovného opatření v podobě povinnosti podrobit se probačnímu programu, je podmínkou jeho uložení vyslovení souhlasu mladistvého.³⁰¹ Důvodem pro takový souhlas je intenzivnější zásah do běžného života mladistvého a též zjištění, zda bude mít mladistvý aktivní přístup ke stanovenému programu.³⁰² Trvání povinnosti podrobit se probačnímu programu je vázáno na zkušební dobu podmíněného odkladu výkonu trestního opatření. Soud by se měl při ukládání výchovných opatření vyvarovat uložení takových výchovných opatření, která jsou svou podstatou neslučitelná s podmíněným odsouzením.³⁰³ Takový zákaz ukládání výchovného opatření svým obsahem shodného s některým z trestních opatření se může týkat zejména výchovné povinnosti vykonat bezplatně ve volném čase

²⁹⁹ tamtéž s. 159-160

³⁰⁰ ŠČERBA, F. 2016. op. cit. s. 17

³⁰¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 4. 2004, sp. zn. 14 To 130/2004

³⁰² SOTOLÁŘ, A. *Programy probačního typu ve smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue. 2006, č. 7, s. 189-199

³⁰³ ŠČERBA, F., COUFALOVÁ, B. 2016. op. cit. s. 97

společensky prospěšnou činnost určitého druhu. Trest obecně prospěšných prací totiž nelze s poukazem na ustanovení § 53 odst. 1 TZ uložit vedle podmíněného odsouzení. Zde se domnívám, že, bylo-li by dostatečně odůvodněno uložení takové povinnosti s poukazem na konkrétní skutečnosti daného případu, jakož i osobu pachatele, by mohla tato výchovná povinnost, která představuje pouze mírnější modalitu již zmiňovaného trestního opatření obecně prospěšných prací, být pro svůj výchovný charakter uložena i podmíněně odsouzenému mladistvému. Též by se na tuto výchovnou povinnost spočívající v bezplatném vykonání společensky prospěšné činnosti určitého druhu ve volném čase dalo pohlížet i jako na jednu z forem poskytnutí zadostiučinění.

Podle § 15 odst. 5 ZSVM je možné změnit nebo zrušit výchovné opatření v průběhu zkušební doby i mimo případy, kdy soud rozhoduje o ponechání podmíněného odsouzení v platnosti, tedy vyskytl-li se důvod pro nařízení výkonu trestu. Dle výše uvedeného ustanovení se bude jednat o důvody, kdy úplné nebo včasné plnění výchovného opatření je pro mladistvého nemožné nebo plnění výchovného opatření na mladistvém nelze spravedlivě požadovat.³⁰⁴ Taková úprava nabízí možnost lépe reagovat na změny, které se přihodí v průběhu zkušební doby. Mám za to, že zavedení takové možnosti změny nebo zrušení během zkušební doby by našlo své uplatnění i u dospělých pachatelů v rámci přiměřených omezení a přiměřených povinností.

Návrh *de lege ferenda*, který by mohl vést ke zvýšení efektivity podmíněného odsouzení zejména u mladistvých pachatelů a pachatelů ve věku blízkém věku mladistvých (ale nejen u nich), nabízí německé a rakouské trestní právo, které umožňuje kombinovat odklad výkonu trestu s tzv. šokovými tresty odnětí svobody.³⁰⁵ Tyto šokové tresty představují velmi časově omezené tresty odnětí svobody pohybující se v rádech několika dnů nebo týdnů. Jejich smyslem je ještě před začátkem vlastní zkušební doby podmíněného odsouzení zdůraznit mladistvým vážnost situace a dát jim důrazným způsobem najevo, že se od nich očekává skutečně zásadní změna jejich dosavadního chování. Myšlenka šokových trestů vychází z předpokladu, že mladiství si s ohledem na svoji duševní a mravní nevypěstlost neumí reálně představit intenzitu omezení vyplývající z trestního opatření odnětí svobody, a tedy nedokáží naplno docenit význam pobytu na svobodě. Vzhledem k velmi krátkému pobytu v zařízení omezujících svobodu nemusí dojít k rozvinutí

³⁰⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s.162

³⁰⁵ ŠČERBA, F. *K německé právní úpravě sankcionování mladistvých*. Trestní právo, 2015, č. 1, s. 12;

ŠČERBA, F. 2016. op. cit. s. 17 a násl.

negativních důsledků spojených s uvězněním, jako je zpřetrhání sociálních vazeb a adaptace na vězeňské prostředí. Dle německé úpravy je cílem šokových trestů duševně otrástit s mladistvými odsouzenými a dát jim jasně najevo, že se vydali špatnou cestou. Takové tresty by mohly nalézt uplatnění zejména u recidivní mládeže, kterou se v minulosti nepodařilo odradit od páchání další trestné činnosti jiným opatřením. Na druhou stranu by zavedení šokových trestů ještě více zatížilo vězeňskou službu a též by bylo spojeno s nemalými finančními náklady na zřízení a provoz takových zařízení pro krátkodobé trestní opatření odnětí svobody.³⁰⁶

ZSVM umožňuje podmíněný odklad i u dalšího trestního opatření, kterým je peněžitě opatření. Podmíněný odklad peněžitě opatření je staronovým institutem, který se v podobě podmíněného odkladu peněžitě opatření objevil již v zákoně z roku 1919, ovšem žádný z pozdějších trestních zákonů ho do své úpravy nepřejal a ani současný trestní zákoník ho nepřipouští.³⁰⁷ Jeho podstata je shodná s podmíněným odkladem trestního opatření odnětí svobody. Soud pro mládež vynese odsuzující rozsudek a uloží peněžitě opatření, avšak jeho výkon odloží (lépe řečeno promine) pod podmínkou, že mladistvý se bude ve stanovené zkušební době řádně chovat a vyhoví uloženým podmínkám. Zákonná úprava nabízí jako jeden ze zákonných předpokladů pro uložení tohoto trestního opatření přijetí záruky za nápravu mladistvého pachatele. Soud pro mládež nabízenou záruku přijme, má-li za to, že ten, kdo záruku nabídl, bude mít výchovný vliv na mladistvého. Podobnou úpravu znal do konce roku 2001 u podmíněného odsouzení i trestní zákon č. 140/1961 Sb., který záruky za nápravu pachatele pro jejich časté samoučelné nabízení za strany zájmových sdružení občanů bez motivace výchovně působit na pachatele zrušil.³⁰⁸ V tomto směru by proto měl soud pro mládež vždy vyhodnotit reálnou možnost výchovného působení osoby, která záruku nabízí.

³⁰⁶ *Věznice plní nevykonané podmínky*. In: nsoud.cz. [online] Lidové noviny, publikováno 23. 1. 2016 [cit. 24. 4. 2018] Dostupné z:

http://www.nsoud.cz/judikaturans_new/ns_web.nsf/f069f297c2422c1bc12576ac0045940f/036743d0a6ffd33ac12580d700368aee?OpenDocument

³⁰⁷ U dospělého pachatele je v souladu s ustanovením § 342 odst. 1 písm. a) TŘ možný z vážných důvodů na žádost odsouzeného odklad výkonu peněžitě opatření na dobu nejvýše tří měsíců od nabytí právní moci rozsudku, kterým se trest uložil, avšak jedná se pouze o modifikace výkonu trestu, nikoli trestní sankci jako takovou. Na rozdíl od podmíněného odkladu musí vždy dojít k výkonu tohoto trestu, i když byl odložen.

³⁰⁸ SOTOLÁŘ, A., VÁLKOVÁ, H. *Trestní opatření v trestních věcech mladistvých (2. část)*. Trestněprávní revue. 2005, č. 3, s. 62-74

U podmíněného odkladu peněžitého opatření zákon stanovuje pouze maximální výměru zkušební doby, která činí tři roky a nelze ji za žádných okolností překročit. Na rozdíl od jiných podmíněných trestních sankcí zákon neurčuje minimální výměru zkušební doby, nicméně uložení příliš krátké zkušební doby v trvání pouze několika dnů či týdnů by popíralo její smysl sloužící ke zjištění, zda je mladistvý schopen vést řádný život, příp. vykonat uložená výchovná opatření. Způsoby ukončení podmíněného odkladu výkonu peněžitého opatření se nalézají v ustanovení § 30 ZSVM. Jejich úprava je shodná s úpravou podmíněného odsouzení v zákoně č. 140/1961 Sb. před nabytím účinnosti novely č. 265/2001 Sb. včetně možnosti ponechání peněžitého opatření s podmíněným odkladem výkonu v platnosti při odvolání poskytnuté záruky. Vykoná-li se peněžité opatření, rozhodne zároveň soud o náhradním trestním opatření odnětí svobody. S odkazem na § 27 odst. 5 ZSVM lze výkon peněžitého opatření nahradit vykonáním obecně prospěšné činnosti v rámci probačního programu zřízeného pro tento účel nebo vykonáním společensky prospěšné činnosti v rámci výchovné povinnosti.

Peněžité opatření s podmíněným odkladem není soudní praxí téměř využíváno.³⁰⁹ Peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu trestu bylo v roce 2008 a 2009 uloženo čtyřikrát, v roce 2010 pouze jedenkrát, v letech 2011 až 2017 nebylo uloženo vůbec.³¹⁰ Lze se domnívat, že tento skoro nulový počet jeho uložení je nejspíše zapříčiněn častým nesplněním požadavku na výdělečnou činnost mladistvého či jeho nedostatečnými majetkovými poměry. Peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu (spolu s peněžitým opatřením) se tímto stává v praxi skoro nevyužitelným institutem, a jak podotkl Ščerba a Coufalová, peněžité opatření s podmíněným odkladem rozšiřuje nabídku alternativních sankcí „jen na papíře“.³¹¹

³⁰⁹ CHROMÝ, J. *K možnosti zakotvení podmíněného odkladu výkonu trestu zákazu činnosti*. Státní zastupitelství: profesní časopis státních zástupců a státního zastupitelství. 2017, č. 5, s. 57-60

³¹⁰ Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Přehledy statických listů [cit. 9. 4. 2018]. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>, Přehledy o uložených trestech/trestních opatření – hlavní sankce (trest-1) – pro rok 2008-2017

³¹¹ ŠČERBA, F., COUFALOVÁ, B. 2016. op. cit. s. 218

Na závěr je nutno říci, že kvalitní úprava v ZSVM nabízí četné možnosti v oblasti sankcionování mladistvých oproti dřívější úpravě v trestním zákoně z roku 1961, přesto v aplikační praxi nejsou tyto možnosti příliš využívány a jsou ukládány podobné sankce jako dospělým pachatelům, což vede k nedostatečné efektivitě v sankcionování mladistvých a k časté recidivě mladistvých pachatelů.³¹²

³¹² tamtéž s. 303-306

10. Statistika ukládání podmíněného odsouzení

Pro komplexní postihnutí problematiky podmíněného odsouzení je nezbytné vedle teoretických poznatků se též podívat i na jeho praktické využívání ze strany orgánů činných v trestním řízení, neboť i sebelepší úprava určitého institutu v právních normách ztrácí svůj význam, není-li v praxi využívána. Podmíněné odsouzení již od svého zakotvení do našeho právního řádu představovalo značně využívanou trestní sankci a v současnosti dokonce tu nejčastěji ukládanou.

Při svém rozboru četnosti ukládání podmíněného odsouzení v praxi jsem vycházela zejména ze statistických dat poskytnutých Ministerstvem spravedlnosti ČR³¹³ (Příloha č. 1 a Příloha č. 2). Nejprve se zaměřím na četnost ukládání podmíněného odsouzení v průběhu let ve vztahu k jiným trestním sankcím uloženým jako hlavní sankce, dále zhodnotím ukládání podmíněného odsouzení v jednotlivých částech ČR, a nakonec se budu věnovat ukládání podmíněného odsouzení u vybraných trestných činů. Vzhledem ke zvolenému desetiletému sledovanému období považuji za nutné na tomto místě upozornit, že v roce 2010 nabyla účinnosti rekodifikace trestního práva hmotného, která přinesla mnohé změny mající vliv na statistické údaje.

Podíváme-li se na ukládání podmíněného odsouzení v desetiletém období od roku 2008-2017 (viz Příloha č. 1), je více než patrné, že podmíněné odsouzení tvořilo po celou sledovanou dobu více jak polovinu všech trestních sankcí uložených odsouzeným pachatelům jako hlavní trestní sankce. Za účinnosti trestního zákona z roku 1961 v období let 2008 a 2009 představovalo podmíněné odsouzení přibližně 57 % všech trestních sankcí uložených dospělým odsouzeným jako hlavní sankce. U mladistvých delikventů se podíl na ukládaných opatřeních pohyboval okolo 45 %. V tomto období byl jen minimálně ukládán podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody

³¹³ Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Statistická ročenka kriminality* [online, cit. 24. 4. 2018]. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>. Ročenka třetí část – statistická ročenka kriminality 1. část – pro rok 2008-2016; Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Přehledy statistických listů* [online, cit. 24. 4. 2018]. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>. Přehled o pravomocně vyřízených fyzických osobách podle paragrafů (odsouzených + vyřízených jinak) – paragrafy dle trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.) – pro rok 2017; Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Přehledy statistických listů* [online, cit. 24. 4. 2018]. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>. Přehledy o pravomocně vyřízených osobách podle soudů (odsouzených + vyřízených jinak) – pro roky 2008-2017

s dohledem u dospělých pachatelů, který představoval pouhá 3 % mezi všemi trestními sankcemi uloženými jako hlavní sankce. Ani u mladistvých se příliš nepřistupovalo k jeho ukládání.

Po nabytí účinnosti trestního zákoníku lze sledovat postupný nárůst množství ukládaných podmíněných odsouzení u dospělých pachatelů. Již v roce 2010 došlo k navýšení o 5 % na 63,5% podíl ze všech uložených hlavních sankcí. Důvodem většího počtu ukládaných podmíněných odsouzení je nejspíše rozšíření možnosti aplikace prostého podmíněného odsouzení z původní výměry trestu nepřevyšující dva roky na tříleté tresty. Trestní opatření odnětí svobody s podmíněným odkladem jeho výkonu nezaznamenalo žádný větší nárůst ani jeho úprava nedoznala změn s účinností trestního zákoníku, neboť je obsažena ve speciálním zákoně – ZSVM. Rok 2013 představoval výrazné změny pro ukládání trestů, neboť nabyla účinnosti novela č. 390/2012 Sb., která s sebou přinesla zmírnění postihu za nejčastěji ukládané trestné činy zanedbání povinné výživy (dle § 196 TZ) a maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání (dle § 337 TZ). To mělo za následek výrazné snížení počtu ukládaných nepodmíněných trestů odnětí svobody oproti předchozím rokům (v roce 2013 poklesl počet odsouzených k nepodmíněnému výkonu trestu odnětí svobody oproti předchozímu roku z 11 602 osob na 8 579 osob). Naopak zřetelný nárůst zaznamenal počet ukládaných podmíněných odsouzení, a to přibližně o 10 %. Podmíněně odsouzení tvořili na celkové skladbě odsouzených přibližně 74 %. Podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody byl v tomto roce uložen 57 465 odsouzeným (dospělým i mladistvým) z celkového enormního počtu 77 976 odsouzených. Vliv na nárůst ukládání podmíněného odsouzení mělo zvýšení podílu rozhodování trestním příkazem, ale též amnestie prezidenta republiky, jejíž dozvuky jsou patrné i v následujícím roce.³¹⁴ Poté, co v roce 2013 dosáhlo podmíněného odsouzení svého vrcholu v procentuálním zastoupení mezi jednotlivými trestními sankcemi, dochází k jeho postupnému poklesu, který lze sledovat až do současné doby. V roce 2017 představovalo celkově podmíněné odsouzení 60 % ze všech sankcí uložených odsouzeným osobám jako hlavní trestní sankce a podobného procenta dosahovalo i u dospělých pachatelů. U mladistvých, kteří byli odsouzeni, činilo přesně polovinu všech opatření uložených jako hlavní sankce. V roce 2017 bylo odsouzeno celkem 55 705 osob a z toho v 33 379 případech byl uložen podmíněný odklad výkonu trestu nebo trestního opatření odnětí svobody, což je nejméně za celé desetileté období. V průběhu sledovaných let lze pozorovat trend postupného navyšování podmíněného odsouzení s dohledem z původních 3 % u dospělých pachatelů na

³¹⁴ DIBLÍKOVÁ, S. a kol. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2016*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2017, s. 36

přibližně 7 % a u mládeže z 5,6 % na 8 %. Tento vývoj může zřejmě souviset s příklonem soudů k využívání tohoto institutu a též s tzv. vývojem pachatele, kdy pachatelé, kteří začínali svoji kriminální kariéru méně závažnými trestnými činy se postupně, jak získávají nové zkušenosti a větší otrlost, uchylují k páchání závažnější trestné činnosti, a pro svoji větší narušenost tak vyžadují systematictější dohled.

Porovnávat frekvenci ukládání podmíněného odsouzení v jednotlivých obvodech krajských soudů nebo mezi nimi navzájem je pro své značné výkyvy v jednotlivých letech dosti nevypovídající informací, proto se zaměřím pouze na ty nejvýraznější rozdíly za poslední tři roky, a to 2015-2017 (viz Příloha č. 1). Prosté podmíněné odsouzení se u dospělých pachatelů ukládalo nejméně v Praze, a to přibližně o 5 % na rozdíl od jiných krajů, které byly v procentu ukládání této sankce srovnatelné. Výrazně méně oproti jiným krajům se ukládalo podmíněné odsouzení s dohledem v Jihomoravském a Severomoravském kraji, naopak nejvíce bylo ukládáno v Praze a ve Středočeském kraji. Prosté podmíněné odsouzení u mladistvých pachatelů bylo nejčastěji ukládáno v Severomoravském kraji. Pro velmi nízké počty ukládání podmíněného odsouzení s dohledem u mladistvým nelze hodnotit jeho procentuální ukládání soudy, protože např. v Jihočeském kraji bylo podmíněné odsouzení s dohledem uloženo v roce 2017 pouze dvěma pachatelům, avšak k tomu je nutné dodat, že v tomto kraji bylo za daný kalendářní rok odsouzeno celkem 88 mladistvých.

Dále se budu věnovat posuzování procentuálního zastoupení podmíněného odsouzení mezi ukládanými sankcemi za jednotlivé trestné činy (viz Příloha č. 2). Pro porovnávání byly vybrány nejen nejčastěji páchané trestné činy v ČR (trestný čin krádeže dle § 205 TZ, trestný čin zanedbání povinné výživy dle § 196 TZ a trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky dle § 274 TZ), které představují typové méně závažné trestné činy, ale též typově závažnější trestné činy jako jsou trestný čin loupež dle § 173 TZ a trestný čin těžké ublížení na zdraví dle § 145 TZ.

U typově méně závažných trestných činů, mezi které patří i posuzované trestné činy zanedbání povinné výživy a ohrožení pod vlivem návykové látky a většinou též trestný čin krádeže má podmíněné odsouzení velké procentuální zastoupení mezi ukládanými sankcemi. Zhodnotím-li ukládání podmíněného odsouzení u trestného činu krádeže coby nejčastějšího trestného činu v ČR, je zřejmé, že počet ukládaných podmíněných odsouzení u tohoto trestného činu postupně narůstal, až dosáhl svého vrcholu v roce 2013, kdy představoval více jak 60% podíl na uložených trestních sankcích u tohoto trestného činu. Následuje postupné snižování ukládání podmíněného odsouzení

a jeho nahrazování jinými tresty, zejména trestem obecně prospěšných prací a peněžitým trestem. V roce 2017 byl podíl podmíněného odsouzení na ukládaných sankcích za tento trestný čin 44,8 %. Vysoké procentuální zastoupení podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody (okolo 75 %) lze nalézt během sledovaného období i u trestných činů zanedbání povinné výživy a ohrožení pod vlivem návykové látky. V roce 2013 došlo ke kulminaci jeho ukládání, kdy u trestného činu zanedbání povinné výživy tvořilo dokonce 87,5 % ze všech trestních sankcí uložených za tento čin. V roce 2017 lze u trestného činu ohrožení pod vlivem návykové látky zaznamenat výrazný nárůst počtu ukládaných peněžitých trestů a pokles ukládání podmíněného odsouzení. Pro představu za trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky bylo v roce 2016 odsouzeno 10 417 osob, z toho 7 483 osobám bylo uloženo podmíněné odsouzení (tedy v 71,8 % případů) a 1 826 osobám peněžitý trest (tedy u 17,5 % případů). Naproti tomu v roce 2017 bylo odsouzeno za tento trestný čin celkem 9 099 osob, z toho u 5 219 osob bylo uloženo podmíněné odsouzení (tedy v 57,4 % případů), a u 2 878 osob peněžitý trest (tedy v 31,6 % případů), lze tedy pozorovat nárůst na skoro dvojnásobný počet případů, ve kterých byl uložen peněžitý trest. Takový vzrůstající trend využívání i jiné trestní sankce než podmíněného odsouzení lze u trestného činu ohrožení pod vlivem návykové látky jen uvítat. Ze zvyšujícího se počtu ukládání peněžitých trestů, nejen za tento konkrétní trestný čin, je zřejmé, že soudy v návaznosti na apel Nejvyššího soudu a Nejvyššího státního zastupitelství začínají konečně po dlouhé době více využívat tento institut, jak je běžnou praxí zejména v západních zemích Evropy, kde peněžitě tresty tvoří největší podíl na uložených sankcích.³¹⁵

Mám za to, že u méně závažných trestných činů by mělo dojít ke snížení počtu uložených trestů podmíněného odsouzení a k jejich nahrazení ve vhodných případech jiným alternativním řešením, které nabízí jak hmotněprávní, tak i procesněprávní trestní úprava. Dále chci poukázat na skutečnost, že nelze považovat podmíněné odsouzení za nejmírnější trestní sankci, kterou lze pachatelé za daný protiprávní čin uložit, protože při porušení podmínek vedení řádného života se může i pachatel, který se dopustil relativně méně závažného protiprávního jednání, které je sice trestným činem, ale nevykazuje v konkrétním případě vysokou míru společenské škodlivosti,

³¹⁵ Tisková zpráva – peněžitě tresty. In: nsoud.cz [online] publikováno 23. 11. 2016 [cit. 25. 4. 2018] Dostupné z: http://www.nsoud.cz/judikaturans_new/ns_web.nsf/f069f297c2422c1bc12576ac0045940f/d33596c9d638b1fac125807400307bb6?OpenDocument; REDAKCE. *NS a NSZ usilují o zvýšení podílu ukládaných peněžitých trestů a častější využívání tzv. odklonů v trestním řízení*. Právní rozhledy. [Beck online] 2018, č. 4, s. III-IV. Dostupné z: Beck online

dostat do vězení. I pro tyto případy by bylo vhodnější uložit jiný alternativní trest, který není přímo spojen s nařízením výkonu trestu odnětí svobody, ale umožňuje též možnost přeměny na jiný druh trestu [např. úprava u trestu obecně prospěšných prací podle § 65 odst. 2 písm. a) TZ].

Jiný problém se naskytá v případě ukládání trestů za typově závažnější trestné činy, např. u posuzovaného zločinu loupeže dle § 173 TZ a zločinu těžkého ublížení na zdraví dle § 145 TZ. I zde tvoří podmíněné odsouzení polovinu ukládaných sankcí. Důvod lze spatřovat v omezení ukládání jiných alternativních druhů trestů, které často naráží na zákonné podmínky, které limitují jejich ukládání (např. možnost uložení daného druhu trestu pouze za přečin). Za takové situace není s podivem, že podmíněné odsouzení se bude často, i přes pestrý výčet alternativních trestů, nabízet pro soud jako jediná varianta, pokud okolnosti případu a osoba pachatele neodůvodňují uložení přímo nepodmíněného trestu odnětí svobody.

Jak vyplývá ze všeho výše uvedené, podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody je jednoznačně nejvíce ukládanou trestní sankcí, a proto si lze klást otázku, či není až nadužíván. Lze proto přivítat v současnosti se rozšiřující trend ukládání peněžitých trestů, i když ani ty nemusí být např. u trestného činu krádeže s ohledem na majetkové poměry nevhodnější sankcí. Pro účely prevence nadužívání této sankce se lze inspirovat slovenským trestním právem. To vylučuje možnost uložení tzv. „podmínky v podmínce“, tedy uložení podmíněného odsouzení pachatelů, který se ve zkušební době dopustil nového úmyslného trestného činu. Taková myšlenka je založena na tom, že pokud podmíněně odsouzený nevedl řádný život během zkušební doby, je zřejmé, že jeho nápravy s vysokou mírou pravděpodobnosti nebude dosaženo ani uložení opakovaného podmíněného odsouzení. Zároveň je třeba zdůraznit, že spáchání úmyslného trestného činu představuje určitou kvalitativní změnu v chování pachatele, která nemůže zaručit, že se pachatel nedopustí dalších trestných činů někdy v budoucnu.

Závěr

Vznik institutu podmíněného odsouzení obohatil trestní právo o velmi pokrokovou myšlenku spočívající v upřednostnění nápravy konkrétního pachatele před jeho potrestáním. Odklon od retributivní funkce trestu s sebou přinesl poznání, že již samotná pohrůžka výkonem trestu může vést k jisté resocializaci odsouzeného. Pachatel, do té doby pouhý objekt trestní justice, se začíná aktivně spolupodílet na rozhodování, jakým směrem se bude ubírat jeho budoucí život. Podmíněné odsouzení totiž nepředstavuje při svém uložení pachateli definitivní řešení trestní věci, ale záleží jen na chování odsouzeného, zda se jím v budoucnu stane, nebo zda nastoupí represivní složka trestu v podobě jeho podmíněně odloženého výkonu.

Podmíněné odsouzení se zařazuje mezi již klasické alternativní tresty, tedy tresty stojící v opozici k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Promítají se do něho jak zásady humanity trestních sankcí, subsidiarity trestní represe a ekonomie trestání, tak i prvky restorativní justice např. v podobě povinnosti nahradit škodu způsobenou trestným činem dle sil pachatele. Podmíněné odsouzení nemusí být výlučně spjata jen s trestem odnětí svobody, ale může být podmíněně prominut i výkon jiného druhu trestu. Kupř. úprava sankcionování mladistvých pachatelů umožňuje podmíněný odklad výkonu i u peněžitého opatření.

Samotná právní povaha podmíněného odsouzení je v právní teorii podrobena diskuzi, protože podmíněné odsouzení absentuje v taxativním výčtu trestních sankcí v trestním zákoníku a je upraveno pouze jako forma trestu odnětí svobody. Přesto ho mnozí odborníci na trestněprávní problematiku považují za samostatný druh trestu, a to s poukazem na úpravu podmíněného odsouzení v ZSVM, kde je vymezeno jako samostatné trestní opatření, a též s ohledem na rozdílné právní důsledky oproti nepodmíněnému trestu odnětí svobody, co se zásahu do osobní svobody a vzniku práv a povinností pachatele týká. K těmto převažujícím právním názorům ve prospěch chápání podmíněného odsouzení jako samostatného druhu trestu se přikláním i já a v tomto duchu ho pojmám i ve své práci.

Podmíněné odsouzení představuje univerzální trest, který lze využít u nejširšího okruhu trestných činů od těch méně závažných až po typově závažnější a výjimečně při splnění určitých zákonných podmínek i u nejzávažnějších trestných činů, neboť na rozdíl od jiných druhů trestů není limitováno horní hranicí trestní sazby u trestného činu, za který je ukládáno, ale výměrou trestu stanoveného v konkrétním případě soudem. Vedle konkrétní výměry trestu je pro uložení

podmíněného odsouzení nezbytný i odůvodněný úsudek soudu, že vzhledem ke zhodnocení specifických hledisek není k nápravě pachatele potřebné nařídit výkon trestu. Tato specifická hlediska tvoří jednak osoba a poměry pachatele, přičemž se přihlíží zejména k dosavadnímu životu pachatele a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a jednak okolnosti vztahující se ke spáchanému trestnému činu. Soud na základě provedené prognózy dalšího vývoje chování pachatele musí být přesvědčen o tom, že odsouzený povede v budoucnu řádný život právě i bez nutnosti nařízení výkonu vyměřeného trestu.

Vedení řádného života během zkušební doby není jako v klasické úpravě sursis postaveno jen na požadavku bezúhonnosti osoby, ale, jak vyplývá z četné judikatury ohledně této problematiky, hodnotí se též vztah podmíněně odsouzeného k ostatním členům rodiny, jakož i plnění jeho pracovních povinností. Dojde-li ze strany podmíněně odsouzeného k porušení podmínek vedení řádného života, soud nemusí vždy nutně nařídit výkon trestu odnětí svobody, ale naskýtá se mu též možnost rozhodnout o výjimečném ponechání podmíněného odsouzení v platnosti za současného zostření režimu, např. uložením dalších přiměřených omezení a přiměřených povinností.

Přiměřená omezení a přiměřené povinnosti mající zejména výchovný a někdy též i represivní charakter představují významný institut zajišťující individualizaci a diferenciaci podmíněného odsouzeného. Jejich podstatou je zaměřit se na kriminogenní faktory, které vedly k páčání trestného činu, a eliminovat je. Přiměřená omezení a přiměřené povinnosti konkretizují obsah zkušební doby a, jsou-li soudem uložena, vytváří z podmíněného odsouzení velmi individualizovaný trest. V rámci změny právní úpravy lze uvažovat o možnosti měnit, rušit ale i stanovovat nová přiměřená omezení a přiměřené povinnosti během zkušební doby, i když podmíněně odsouzený nezavdal příčinu k nařízení výkonu trestu. Tím, se domnívám, by byla zaručena pružnější reakce na aktuální situaci odsouzeného, zejména je-li stanovena delší zkušební doba. Jako inspirativní východisko může posloužit úprava výchovných opatření v ustanovení § 15 odst. 5 ZSVM, podle kterého lze měnit nebo zrušit výchovné opatření, jestliže se ukáže, že jeho úplné nebo včasné plnění je pro mladistvého nemožné nebo že jej nelze na něm spravedlivě požadovat. V souvislosti s přiměřenými omezeními a přiměřenými povinnostmi je též nutné poukázat na dlouhodobě nízkou míru jejich využívání ze strany soudů. I když v poslední době dochází u některých soudů k jistému zlepšení, nelze přesto tento stav považovat za ideální. Je proto žádoucí, aby soudy na přiměřená omezení a přiměřené povinnosti pohlížely jako na nezbytnou součást podmíněného odsouzení tvořící spolu s vedením řádného života jeho obsahovou náplň.

Podobný apel na soudy ohledně častějšího ukládání odsouzeným se týká i povinnosti dle sil odsouzeného nahradit škodu, odčinit nemajetkovou újmu způsobenou trestným činem nebo vydat bezdůvodného obohacení získané trestným činem a též výchovných opatření, která lze uložit pachatelům ve věku blízkém věku mladistvých.

Podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody je neslučitelný s trestem domácího vězení a trestem obecně prospěšných prací. Ačkoliv ve své podstatě dochází ke kumulaci shodných účinků, nabízí se otázka, zda by zejména v případě trestu obecně prospěšných prací nebylo vhodnější tuto neslučitelnost vztáhnout jen na nepodmíněný trest odnětí svobody, neboť se domnívám, že i trest obecně prospěšných prací by mohl posílit resocializační vliv na pachatele. K podpoře tohoto návrhu lze poukázat i na možnost uložit za stanovených podmínek dohled nad osobou vykonávající obecně prospěšné práce, který též usiluje o výchovné působení na pachatele a zároveň tvoří esenciální prvek podmíněného odsouzení s dohledem.

Podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody s prvky probace v podobě podmíněného odsouzení s dohledem se uplatní pro své intenzivnější působení na odsouzeného za účelem jeho řádného znovuzačlenění do společnosti zejména u pachatelů s vyšší mírou narušenosti osobnosti. V českém trestním právu byl jako varianta k prostému podmíněnému odsouzení zakotven až v devadesátých letech minulého století. Z provedeného porovnávání četnosti ukládání tohoto institutu v průběhu let lze vypožorovat, že v současné době dochází jak u mladistvých, tak u dospělých pachatelů k jeho častějšímu využívání. To může souviset i s tzv. vývojem pachatele, kdy pachatel začínající svou kriminální kariéru méně závažným trestným činem se postupně, jak získává zkušenosti a otrlost, uchyluje k páchání závažnější trestné činnosti, a pro svoji větší narušenost tak vyžaduje systematictější dohled.

Návrhem na zvýšení efektivity a zdůraznění hrozby výkonu nepodmíněného trestu (trestního opatření) odnětí svobody by zejména v případě sankcionování mladistvých pachatelů a pachatelů ve věku blízkém věku mladistvých (ale nevylučuji tuto možnost i pro dospělé pachatele) mohlo být zavedení společného uložení krátkodobých tzv. šokových trestů odnětí svobody a podmíněného odsouzení. Při takových trestech totiž nedochází k rozvinutí škodlivých vlivů vězeňského prostředí na pachatele, ale zároveň tyto tresty vedou ještě před započítáním samotné zkušební doby podmíněného odsouzení ke zdůraznění vážnosti celé situace, k psychickému působení na pachatele a k umocnění požadavku na zásadní změnu v jejich chování. Vhodnost ukládání takových trestů u mladistvých delikventů (zejména u těch recidivních) lze shledávat

v tom, že právě oni si s ohledem na svoji celkovou nevyzrálou nemusí dostatečným způsobem uvědomovat intenzitu omezení osobní svobody, kterou s sebou přináší trestní opatření nepodmíněného odnětí svobody. Avšak, jak jsem již uváděla ve své práci, s těmito tresty jsou spjaty nemalé finanční náklady na zřízení a provoz zařízení, ve kterých by byl prováděn jejich výkon.

Při ukládání podmíněného odsouzení mladistvým pachatelům pak mám dále za to, že z hlediska pozitivního motivačního působení na delikventa by mohla být upravena i možnost zkrácení uložené zkušební doby v jejím průběhu, pokud mladistvý s ohledem na zatímní průběh zkušební doby vykazuje spolehlivou nápravu svého chování.

Jak vyplývá i ze statistik Ministerstva spravedlnosti ČR, podmíněného odsouzení je, pro své univerzální využití u nejširšího okruhu trestných činů, dlouhodobě nejčastěji ukládanou trestní sankcí. Lze přitom sledovat, že na četnost jeho aplikace soudy měla vliv rekodifikace trestního práva hmotného, která změnila výši výměry trestu, který lze u podmíněného odsouzení prostého uložit, ze dvou na tři léta. Četnost ukládání podmíněného odsouzení dosáhlo v rámci sledovaného desetiletého období svého vrcholu v roce 2013, kdy byla obecně velmi vysoká kriminalita. Vliv na nárůst podmíněného odsouzení v tomto roce mělo zřejmě zvýšení podílu rozhodování trestním příkazem a též amnestie prezidenta republiky. Od tohoto roku až do současnosti pak dochází k mírnému snižování počtu ukládání této trestní sankce. V souvislosti s četností ukládání podmíněného odsouzení mám přesto pochybnosti, jestli není ze strany orgánů činných v trestním řízení nadužíváno. Domnívám se, že u typově méně závažných trestných činů by v zájmu zásady individualizace trestů mělo být častěji přistupováno ve vhodných případech k jiným alternativním řešením, která nabízí jak hmotněprávní, tak i procesněprávní trestní úprava. U jiných alternativních trestů totiž nemusí při nedodržení stanovených podmínek vždy přímo hrozit nařízení výkonu trestu odnětí svobody, ale mohou být přeměněny i v jiné tresty. Lze proto jen přivítat v současnosti se rozšiřující trend po vzoru zemí západní Evropy v ukládání vyššího počtu peněžitých trestů, kdy např. u sledovaného trestného činu ohrožení pod vlivem návykové látky rapidně vzrostlo ukládání tohoto trestu v roce 2017. Přesto je zřejmé, že ne u všech pachatelů bude tento trest vhodný s ohledem na jejich majetkové poměry, avšak trestní zákoník nabízí pestrou paletu i dalších alternativních trestů, které mohou představovat v konkrétním případě vhodnější způsob řešení, než je samotné podmíněné odsouzení.

Pro účely častějšího využívání i jiných druhů trestů pak lze z pohledu *de lege ferenda* uvažovat i o možnosti vyloučení uložení podmíněného odsouzení za úmyslný trestný čin spáchaný ve zkušební době. Takový návrh vychází z premisy, že, nevedl-li podmíněně odsouzený řádný život během zkušební doby, je zřejmé, že jeho nápravy s vysokou mírou pravděpodobnosti nebude dosaženo ani uložení opakovaného podmíněného odsouzení. Toto tvrzení lze podložit i názorem, že spáchání úmyslného trestného činu představuje takovou kvalitativní změnu v chování pachatele, která nezaručuje, že se pachatel nedopustí další trestné činnosti i v budoucnu.

Lze tak shrnout, že i když podmíněné odsouzení představuje dlouhou praxí prověřený institut, ještě to bez dalšího neznamena, že jeho zákonná úprava je bezvadná a nenabízí možnosti změny vedoucí k jeho zefektivnění.

Seznam použitých zkratek

- **ČR** Česká republika
- **ČSR** Česká socialistická republika
- **ČSSR** Československá socialistická republika
- **SSR** Slovenská socialistická republika
- **slov. TZ** zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon
- **TŘ** zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
- **TZ** zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- **ZSVM** zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Seznam použitých zdrojů

Knižní zdroje

1. DIBLÍKOVÁ, S. a kol. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2016*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2017. ISBN 978-80-7338-170-7
2. DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní řád: komentář. II. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. 2 svazky. ISBN 978-80-7552-600-7
3. DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-790-4
4. JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 4. vyd.* Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-044-4
5. KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-3025-9
6. KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-163-7
7. KARABEC, Z. (ed.). *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevence, 2003. ISBN 80-7338-021-8
8. LATA, J. *Účel a smysl trestu*. Praha: LexisNexis CZ, 2007. ISBN 978-80-86920-24-5
9. MACHALOVÁ, T. (ed.). *K odkazu Jaroslava Kallaba: právně-filosofická východiska trestní politiky v procesu evropské integrace*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-070-3
10. NEZKUSIL, J. *K některým otázkám institutu probace*. In: *Sborník prací z trestního práva: k sedmdesátým narozeninám prof. dr. Vladimíra Solnaře*. Praha: Univerzita Karlova, 1969
11. OSMANČÍK, O. a kol. *K problematice alternativních trestů a opatření*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1996. ISBN 80-86008-26-6
12. REPÍK, B. *Probácia, podmienecné odsúdenie a niektoré problémy ďalších trestov bez odňatia slobody*. In: *Tresty bez odňatia slobody. Zborník materiálov zo zasadnutia sekcia trestného práva pri Právnickom ústave Ministerstva spravodlivosti. Zväzok 41*. Bratislava: Právnický ústav Ministerstva spravodlivosti SSR, 1978
13. SOLNAŘ, V. a kol. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9
14. SOLNAŘ, V. *Tresty a ochranná opatření*. Praha: Academia, 1979. Systém československého trestního práva

15. SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000. ISBN 80-7179-350-7
16. STEJSKAL, C. *Rozvoj péče o mládež v Čechách za okupace*. Plzeň: Krajský pedagogický ústav, 1969
17. STRÉMY, T. *Restoratívna justícia a systém alternativných trestov. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie*. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-7502-224-0
18. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*, 8.vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7
19. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0
20. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5
21. ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. ISBN 978-7400-350-9
22. ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon*. 6. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2004. ISBN 80-7179-896-7
23. ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-87576-93-9
24. ŠČERBA, F., COUFALOVÁ, B. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-131-1
25. ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace: možnosti řešení trestních činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2
26. TOMÁŠEK, J., DIBLIKOVÁ, S., SCHEINOST, M. *Probace jako efektivní nástroj snižování recidivy*, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. ISBN 978-80-7338-163-9
27. VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-4056-4
28. ZEHR, H. *Úvod do restoratívnej justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 80-902998-1-4

Odborné články

1. GOLEMA, A. *Primerané obmedzenie jako súčasť uloženého trestu*. Socialistické súdnictvo. 1985, č. 11. ISSN 0231-7621

2. GŘIVNA, T., VÁLKOVÁ, H. *Postavení a práva obětí trestných činů po novele č. 56/2017 Sb. s účinností k I. 4. 2017*. Trestněprávní revue. 2017, č. 9. ISSN 1213-5313
3. GŘIVNA, T., VANDUCHOVÁ, M. *K problematice zahlazení odsouzení*. Trestněprávní revue, 2009, č. 9. ISSN 1213-5313
4. CHROMÝ, J. *K možnosti zakotvení podmíněného odkladu výkonu trestu zákazu činnosti*. Státní zastupitelství: profesní časopis státních zástupců a státního zastupitelství. 2017, č. 5. ISSN 1214-3758
5. JELÍNEK, J. *Soudnictví ve věcech mládeže a změny trestního řízení (poznámky k orientačnímu studiu)*. Bulletin advokacie. 2003, č. 11-12. ISSN 1210-6348
6. KALVODOVÁ, V. *Podmíněné odsouzení před novelu trestního zákona č. 253/1997 Sb., a po jejím přijetí*. Trestní právo. 1998, č. 3. ISSN 1211-2860
7. KARABEC, Z. *Zavedení institutu probace do právního řádu České republiky*. Bulletin advokacie. 1997, č. 4. ISSN 1210-6348
8. KOUŘIL, I. *Kdy aplikovat § 40 odst. 5 TrZ?*. Trestněprávní revue. 2004, č. 5. ISSN 1213-5313
9. PÚRY, F. *Některé změny v ukládání trestů podle nového trestního zákoníku*. Trestněprávní revue. 2010, č. 1. ISSN 1213-5313
10. PÚRY, F. *Zamyšlení nad novelizací trestního zákona*. Trestněprávní revue. 2002, č. 1. ISSN 1213-5313
11. PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Nad jedním rozhodnutím o probaci*. Právní rozhledy. 1997, č. 6. ISSN 1210-6410
12. REDAKCE. *NS a NSZ usilují o zvýšení podílu ukládaných peněžitých trestů a častější využívání tzv. odklonů v trestním řízení*. Právní rozhledy. 2018, č. 4. ISSN 1210-6410
13. REPÍK, B. *K právnej povahe podmiennečného odsúdenia*. Právnik. 1980. ISSN 0231-6625
14. SOTOLÁŘ, A. *Programy probačního typu ve smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue. 2006, č. 7. ISSN 1213-5313
15. SOTOLÁŘ, A. *Výchovné povinnosti a výchovná omezení v systému soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue. 2007, č. 12. ISSN 1213-5313
16. SOTOLÁŘ, A., VÁLKOVÁ, H. *Trestní opatření v trestních věcech mladistvých (2. část)*. Trestněprávní revue. 2005, č. 3. ISSN 1213-5313
17. SUCHÝ, O. *Probace, postavení a úloha probačních úředníků v mezinárodním srovnání*. Právní rozhledy. 1995, č. 7. ISSN 1211-4405

18. ŠČERBA, F. *K německé právní úpravě sankcionování mladistvých*. Trestní právo. 2015, č. 1. ISSN 1211-2860
19. ŠČERBA, F. *Podmíněné odsouzení po novele č. 265/2001 Sb.* Trestní právo. 2002, č. 2. ISSN 1211-2860
20. ŠČERBA, F. *Právní úprava nových alternativních trestů*. Bulletin advokacie. 2009, č. 10. ISSN 1210-6348
21. ŠČERBA, F. *Rakouská právní úprava podmíněného prominutí trestu, inspirace pro české trestní právo, se zaměřením na sankcionování mladistvých*. Trestní právo. 2016, č. 1. ISSN 1211-2860
22. ŠČERBA, F. *Využívání alternativních opatření v praxi*. Trestněprávní revue. 2013, č. 6. ISSN 1213-5313
23. VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A. *Restorativní justice – trestní politika pro 21. století?*. Trestní právo. 2000, č. 1. ISSN 1211-2860
24. VANDUCHOVÁ, M. *K některým otázkám individualizace trestů*. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica. 2007. ISSN 0323-0619
25. VANDUCHOVÁ, M. *O systému trestů*. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica. 2006, č.4. ISSN 0323-0619

Seznam judikatury

1. Nález Ústavního soudu ze dne 14. 6. 2001, sp. zn. IV. ÚS 130/01
2. Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 9. 7. 1951, sp. zn. 1 Tk 116/51
3. Rozhodnutí Krajského soudu v Bratislavě ze dne 10. 9. 1951, sp. zn. 6 Tk 402/51
4. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 1956, sp. zn. 2 Tz 219/55
5. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 8. 4. 1957, sp. zn. 1 Tz 9/57
6. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. 6. 1957, sp. zn. 1 Tz 103/57
7. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 9. 2. 1961, sp. zn. 6 Tz 19/60
8. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 3. 1964, sp. zn. 7 Tz 20/64
9. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 26. 10. 1964, sp. zn. 3 Tz 41/64
10. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 25. 11. 1964, sp. zn. 4 Tz 49/64
11. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 3. 3. 1965, sp. zn. 10 Tz 15/65
12. Rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 30. 4. 1965, sp. zn. 1 To 96/65
13. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 5. 9. 1966, sp. zn. Pls 8/66
14. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 13. 10. 1966, sp. zn. Tzv 32/66
15. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 15. 6. 1967, sp. zn. 8 Tz 45/67

16. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 13. 8. 1968, sp. zn. 1 Tz 34/68
17. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 23. 10. 1968, sp. zn. 7 Tz 50/68
18. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 25. 6. 1970, sp. zn. 2 Tz 8/70
19. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 2. 9. 1970, sp. zn. 2 Tz 11/70
20. Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 30. 6. 1971, sp. zn. 2 Tz 41/71
21. Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 21. 10. 1971, sp. zn. 2 Tz 108/71
22. Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 9. 8. 1972, sp. zn. 2 Tz 69/72
23. Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 8. 1. 1975, sp. zn. 2 To 51/74
24. Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 6. 5. 1976, sp. zn. 4 Tz 81/76
25. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 24. 5. 1977, sp. zn. 3 Tz 11/77
26. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 21. 2. 1978, sp. zn. 7 Tz 2/77
27. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 15. 5. 1978, sp. zn. 7 Tz 23/78
28. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 11. 6. 1979, sp. zn. 5 Tz 20/79
29. Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 20. 7. 1979, sp. zn. 6 Tz 31/79
30. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 14. 2. 1986, sp. zn. 4 Tz 2/86
31. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 11. 4. 1986, sp. zn. 3 Tz 3/86
32. Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 20. 1. 1988, sp. zn. 6 Tz 87/87
33. Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 14. 10. 1988, sp. zn. 8 Tz 79/88
34. Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 28. 6. 1994, sp. zn. 4 To 481/94
35. Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 30. 5. 1996, sp. zn. 7 To 169/96
36. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 12. 2002, sp. zn. 4 Tz 90/2002
37. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 3. 2009, sp. zn. 4 Tz 6/2009
38. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 4. 2009, sp. zn. 11 Tz 117/2008
39. Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 5. 9. 1966, sp. zn. Pls 7/66
40. Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. 1. 1968, sp. zn. Prz 3/68
41. Stanovisko Nejvyššího soudu ČSR ze dne 8. 7. 1971, sp. zn. 1 Tz 16/71
42. Stanovisko Nejvyššího soudu ČSR ze dne 6. 11. 1972, sp. zn. 4 Tz 62/72
43. Stanovisko Nejvyššího soudu ČSR ze dne 27. 9. 1988, sp. zn. Tpj 52/88
44. Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 5. 2. 2004, sp. zn. Tpj 300/2003
45. Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. Ts 43/2012
46. Usnesení Okresního soudu v Teplicích ze dne 29. 6. 1972 sp. zn. 5 Ta 13/70
47. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 2. 2001, sp. zn. 4 Tz 4/2001

48. Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 27. 2. 2002, sp. zn. 3 To 104/2002
49. Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 31. 10. 2002, sp. zn. 6 To 569/2002
50. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 7. 2003, sp. zn. 4 Tz 112/2003
51. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 8. 2003, sp. zn. 4 Tz 125/2003
52. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 4. 2004, sp. zn. 14 To 130/2004
53. Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 24. 8. 2006, sp. zn. 3 To 668/2006
54. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 3. 2009, sp. zn. 8 Tdo 135/2009
55. Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 9. 9. 2009, sp. zn. 12 To 289/2009
56. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 2009, sp. zn. 5 Tdo 923/2009
57. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2010, sp. zn. 8 Tdo 417/2010
58. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 10. 2012, sp. zn. 8 Tdo 1094/2012
59. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 7. 2014, sp. zn. 4 Tdo 802/2014
60. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 5. 2016, sp. zn. 6 Tdo 520/2016

Internetové zdroje

1. Probační a mediační služba. *Statistiky PMS 2017* [online, cit. 11. 4. 2018]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/statistiky-2/>. Statistika pro všechny věkové kategorie za ČR za rok 2017
2. Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Přehledy statistických listů* [online, cit. 9. 4. 2018]. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>. Přehledy o uložených trestech/trestních opatření – hlavní sankce (trest-1) – pro rok 2008-2017
3. Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Statistická ročenka kriminality* [online, cit. 24. 4. 2018]. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>. Ročenka třetí část – statistická ročenka kriminality 1. část – pro rok 2008-2016
4. Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Přehledy statistických listů* [online, cit. 24. 4. 2018]. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>. Přehled o pravomocně vyřízených fyzických osobách podle paragrafů (odsouzených + vyřízených jinak) – paragrafy dle trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.) – pro rok 2017
5. Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Přehledy statistických listů* [online, cit. 24. 4. 2018]. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>. Přehledy

o pravomocně vyřízených osobách podle soudů (odsouzených + vyřízených jinak) – pro roky 2008-2017

6. *Věznice plní nevykonané podmínky*. In: nsoud.cz. [online] Lidové noviny, publikováno 23. 1. 2016 [cit. 24. 4. 2018] Dostupné z:
http://www.nsoud.cz/judikaturans_new/ns_web.nsf/f069f297c2422c1bc12576ac0045940f/036743d0a6ffd33ac12580d700368aee?OpenDocument
7. *Tisková zpráva – peněžitě tresty*. In: nsoud.cz [online] publikováno 23. 11. 2016 [cit. 25. 4. 2018] Dostupné z:
http://www.nsoud.cz/judikaturans_new/ns_web.nsf/f069f297c2422c1bc12576ac0045940f/d33596c9d638b1fac125807400307bb6?OpenDocument

Seznam příloh

- Příloha č. 1 – Přehled četnosti ukládání podmíněného odsouzení pravomocně odsouzeným osobám jako hlavní sankce za roky 2008-2017
- Příloha č. 2 – Přehled četnosti ukládání podmíněného odsouzení pravomocně odsouzeným osobám za jednotlivé trestné činy

10.1. Příloha č. 1 – Přehled četnosti ukládání podmíněného odsouzení pravomocně odsouzeným osobám jako hlavní sankce za roky 2008-2017

2008	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	ČR
celkový počet odsouzených osob	9272	8141	4775	7142	12597	7368	13037	13550	75882
celkový počet uložených PO	5202	5075	2866	4242	7588	4037	7098	7380	43488
celkový podíl PO na trestních sankcích uložených odsouzeným osobám jako hlavní sankce	56,1%	62,3%	60,0%	59,4%	60,2%	54,8%	54,4%	54,5%	57,3%
počet odsouzených dospělých pachatelů	9147	7888	4618	6839	12077	7070	12617	12735	72991
PO "prosté"	4840	4590	2596	3871	7147	3703	6653	6715	40115
podíl PO "prostého"	52,9%	58,2%	56,2%	56,6%	59,2%	52,4%	52,7%	52,7%	55,0%
PO s dohledem	312	380	197	225	257	212	328	164	2075
podíl PO s dohledem	3,4%	4,8%	4,3%	3,3%	2,1%	3,0%	2,6%	1,3%	2,8%
celkový podíl PO u dospělých pachatelů	56,3%	63,0%	60,5%	59,9%	61,3%	55,4%	55,3%	54,0%	57,8%
počet odsouzených mladistvých pachatelů	125	253	157	303	520	298	420	815	2891
trestní opatření PO	31	90	51	136	153	105	112	457	1135
podíl trestních opatření PO	24,8%	35,6%	32,5%	44,9%	29,4%	35,2%	26,7%	56,1%	39,3%
trestní opatření PO s dohledem	19	15	22	10	31	17	5	44	163
podíl trestních opatření PO s dohledem	15,2%	5,9%	14,0%	3,3%	6,0%	5,7%	1,2%	5,4%	5,6%
celkový podíl trestních opatření PO u mladistvých pachatelů	40,0%	41,5%	46,5%	48,2%	35,4%	40,9%	27,9%	61,5%	44,9%

2009	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	ČR
celkový počet odsouzených osob	8172	9019	4576	7150	11767	6703	12163	14237	73787
celkový počet uložených PO	4543	5602	2655	4229	6821	3729	6482	7625	41686
celkový podíl PO na trestních sankcích uložených odsouzeným osobám jako hlavní sankce	55,6%	62,1%	58,0%	59,1%	58,0%	55,6%	53,3%	53,6%	56,5%
počet odsouzených dospělých pachatelů	8066	8778	4468	6910	11247	6425	11696	13479	71069
PO "prosté"	4215	5140	2435	3897	6331	3412	6040	6956	38426
podíl PO "prostého"	52,3%	58,6%	54,5%	56,4%	56,3%	53,1%	51,6%	51,6%	54,1%
PO s dohledem	289	368	186	236	310	189	304	206	2088
podíl PO s dohledem	52,3%	58,6%	54,5%	56,4%	56,3%	53,1%	51,6%	51,6%	54,1%
celkový podíl PO u dospělých pachatelů	55,8%	62,7%	58,7%	59,8%	59,0%	56,0%	54,2%	53,1%	57,0%
počet odsouzených mladistvých pachatelů	106	241	108	240	520	278	467	758	2718
trestní opatření PO	27	74	30	80	153	102	128	417	1011
podíl trestních opatření PO	25,5%	30,7%	27,8%	33,3%	29,4%	36,7%	27,4%	55,0%	37,2%
trestní opatření PO s dohledem	12	20	4	16	27	26	10	46	161
podíl trestních opatření PO s dohledem	11,3%	8,3%	3,7%	6,7%	5,2%	9,4%	2,1%	6,1%	5,9%
celkový podíl trestních opatření PO u mladistvých pachatelů	36,8%	39,0%	31,5%	40,0%	34,6%	46,0%	29,6%	61,1%	43,1%

2010	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	ČR
celkový počet odsouzených osob	8264	8256	4379	6858	11407	6622	11675	13190	70651
celkový počet uložených PO	5156	5810	2851	4502	7293	4276	6638	7877	44403
celkový podíl PO na trestních sankcích uložených odsouzeným osobám jako hlavní sankce	62,4%	70,4%	65,1%	65,6%	63,9%	64,6%	56,9%	59,7%	62,8%
počet odsouzených dospělých pachatelů	8174	8081	4259	6654	10946	6356	11286	12506	68262
PO "prosté"	4744	5287	2570	4028	6746	3924	6170	7214	40683
podíl PO "prostého"	58,0%	65,4%	60,3%	60,5%	61,6%	61,7%	54,7%	57,7%	59,6%
PO s dohledem	369	450	238	387	377	237	352	232	2642
podíl PO s dohledem	4,5%	5,6%	5,6%	5,8%	3,4%	3,7%	3,1%	1,9%	3,9%
celkový podíl PO u dospělých pachatelů	62,6%	71,0%	65,9%	66,4%	65,1%	65,5%	57,8%	59,5%	63,5%
počet odsouzených mladistvých pachatelů	90	175	120	204	461	266	389	684	2389
trestní opatření PO	25	51	38	77	147	93	102	394	927
podíl trestních opatření PO	27,8%	29,1%	31,7%	37,7%	31,9%	35,0%	26,2%	57,6%	38,8%
trestní opatření PO s dohledem	18	22	5	10	23	22	14	37	151
podíl trestních opatření PO s dohledem	20,0%	12,6%	4,2%	4,9%	5,0%	8,3%	3,6%	5,4%	6,3%
celkový podíl trestních opatření PO u mladistvých pachatelů	47,8%	41,7%	35,8%	42,6%	36,9%	43,2%	29,8%	63,0%	45,1%

2011	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	ČR
celkový počet odsouzených osob	8825	8774	4472	6646	10998	6730	11053	12662	70160
celkový počet uložených PO	5987	6422	2970	4448	7046	4554	6610	7746	45783
celkový podíl PO na trestních sankcích uložených odsouzeným osobám jako hlavní sankce	67,8%	73,2%	66,4%	66,9%	64,1%	67,7%	59,8%	61,2%	65,3%
počet odsouzených dospělých pachatelů	8706	8574	4359	6463	10549	6516	10704	12086	67957
PO "prosté"	5432	5705	2639	3976	6423	4123	6086	7028	41412
podíl PO "prostého"	62,4%	66,5%	60,5%	61,5%	60,9%	63,3%	56,9%	58,1%	60,9%
PO s dohledem	506	619	299	395	445	331	401	350	3346
podíl PO s dohledem	5,8%	7,2%	6,9%	6,1%	4,2%	5,1%	3,7%	2,9%	4,9%
celkový podíl PO u dospělých pachatelů	68,2%	73,8%	67,4%	67,6%	65,1%	68,4%	60,6%	61,0%	65,9%
počet odsouzených mladistvých pachatelů	119	200	113	183	449	214	349	576	2203
trestní opatření PO	24	78	25	62	154	87	109	333	872
podíl trestních opatření PO	20,2%	39,0%	22,1%	33,9%	34,3%	40,7%	31,2%	57,8%	39,6%
trestní opatření PO s dohledem	25	20	7	15	24	13	14	35	153
podíl trestních opatření PO s dohledem	21,0%	10,0%	6,2%	8,2%	5,3%	6,1%	4,0%	6,1%	6,9%
celkový podíl trestních opatření PO u mladistvých pachatelů	41,2%	49,0%	28,3%	42,1%	39,6%	46,7%	35,2%	63,9%	46,5%

2012	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	ČR
celkový počet odsouzených osob	9176	8854	4645	6514	11139	6749	11390	13004	71471
celkový počet uložených PO	6123	6398	3104	4236	7079	4434	6516	7785	45675
celkový podíl PO na trestních sankcích uložených odsouzeným osobám jako hlavní sankce	66,7%	72,3%	66,8%	65,0%	63,6%	65,7%	57,2%	59,9%	63,9%
počet odsouzených dospělých pachatelů	9065	8674	4522	6351	10692	6516	10968	12497	69285
PO "prosté"	5410	5641	2789	3774	6460	3967	5950	7095	41086
podíl PO "prostého"	59,7%	65,0%	61,7%	59,4%	60,4%	60,9%	54,2%	56,8%	59,3%
PO s dohledem	649	662	276	384	456	365	421	359	3572
podíl PO s dohledem	7,2%	7,6%	6,1%	6,0%	4,3%	5,6%	3,8%	2,9%	5,2%
celkový podíl PO u dospělých pachatelů	66,8%	72,7%	67,8%	65,5%	64,7%	66,5%	58,1%	59,6%	64,5%
počet odsouzených mladistvých pachatelů	111	180	123	163	447	233	422	507	2186
trestní opatření PO	46	75	34	70	136	87	129	319	896
podíl trestních opatření PO	41,4%	41,7%	27,6%	42,9%	30,4%	37,3%	30,6%	62,9%	41,0%
trestní opatření PO s dohledem	18	20	5	8	27	15	16	12	121
podíl trestních opatření PO s dohledem	16,2%	11,1%	4,1%	4,9%	6,0%	6,4%	3,8%	2,4%	5,5%
celkový podíl trestních opatření PO u mladistvých pachatelů	57,7%	52,8%	31,7%	47,9%	36,5%	43,8%	34,4%	65,3%	46,5%

2013	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	ČR
celkový počet odsouzených osob	9836	9072	5043	7563	12404	7270	12299	14489	77976
celkový počet uložených PO	7203	7171	3876	5630	9302	5559	8226	10498	57465
celkový podíl PO na trestních sankcích uložených odsouzeným osobám jako hlavní sankce	73,2%	79,0%	76,9%	74,4%	75,0%	76,5%	66,9%	72,5%	73,7%
počet odsouzených dospělých pachatelů	9740	8895	4927	7403	12036	7053	11937	14002	75993
PO "prosté"	6411	6339	3576	5148	8617	5042	7638	9721	52492
podíl PO "prostého"	65,8%	71,3%	72,6%	69,5%	71,6%	71,5%	64,0%	69,4%	69,1%
PO s dohledem	752	737	264	399	499	386	434	389	3860
podíl PO s dohledem	7,7%	8,3%	5,4%	5,4%	4,1%	5,5%	3,6%	2,8%	5,1%
celkový podíl PO u dospělých pachatelů	73,5%	79,6%	77,9%	74,9%	75,7%	77,0%	67,6%	72,2%	74,2%
počet odsouzených mladistvých pachatelů	96	177	116	160	368	217	362	487	1983
trestní opatření PO	31	77	33	78	163	116	138	364	1000
podíl trestních opatření PO	32,3%	43,5%	28,4%	48,8%	44,3%	53,5%	38,1%	74,7%	50,4%
trestní opatření PO s dohledem	9	18	3	5	23	15	16	24	113
podíl trestních opatření PO s dohledem	9,4%	10,2%	2,6%	3,1%	6,3%	6,9%	4,4%	4,9%	5,7%
celkový podíl trestních opatření PO u mladistvých pachatelů	41,7%	53,7%	31,0%	51,9%	50,5%	60,4%	42,5%	79,7%	56,1%

2014	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	ČR
celkový počet odsouzených osob	9300	8363	4651	6697	11485	7052	11513	13764	72825
celkový počet uložených PO	6445	6217	3366	4549	7978	5110	7295	9243	50203
celkový podíl PO na trestních sankcích uložených odsouzeným osobám jako hlavní sankce	69,3%	74,3%	72,4%	67,9%	69,5%	72,5%	63,4%	67,2%	68,9%
počet odsouzených dospělých pachatelů	9229	8235	4567	6571	11154	6859	11242	13375	71232
PO "prosté"	5576	5361	3024	4148	7238	4599	6723	8577	45246
podíl PO "prostého"	60,4%	65,1%	66,2%	63,1%	64,9%	67,1%	59,8%	64,1%	63,5%
PO s dohledem	837	794	314	331	579	409	455	381	4100
podíl PO s dohledem	9,1%	9,6%	6,9%	5,0%	5,2%	6,0%	4,0%	2,8%	5,8%
celkový podíl PO u dospělých pachatelů	69,5%	74,7%	73,1%	68,2%	70,1%	73,0%	63,8%	67,0%	69,3%
počet odsouzených mladistvých pachatelů	71	128	84	126	331	193	271	389	1593
trestní opatření PO	17	47	23	54	138	92	110	272	753
podíl trestních opatření PO	23,9%	36,7%	27,4%	42,9%	41,7%	47,7%	40,6%	69,9%	47,3%
trestní opatření PO s dohledem	15	15	5	16	23	10	7	13	104
podíl trestních opatření PO s dohledem	21,1%	11,7%	6,0%	12,7%	6,9%	5,2%	2,6%	3,3%	6,5%
celkový podíl trestních opatření PO u mladistvých pachatelů	45,1%	48,4%	33,3%	55,6%	48,6%	52,8%	43,2%	73,3%	53,8%

2015	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	ČR
celkový počet odsouzených osob	8248	7365	4621	5845	10087	6314	10708	12381	65569
celkový počet uložených PO	5453	5292	3203	4011	6661	4407	6755	8020	43802
celkový podíl PO na trestních sankcích uložených odsouzeným osobám jako hlavní sankce	66,1%	71,9%	69,3%	68,6%	66,0%	69,8%	63,1%	64,8%	66,8%
počet odsouzených dospělých pachatelů	8155	7254	4559	5754	9824	6159	10448	12013	64166
PO "prosté"	4576	4511	2886	3580	5919	3942	6191	7385	38990
podíl PO "prostého"	56,1%	62,2%	63,3%	62,2%	60,3%	64,0%	59,3%	61,5%	60,8%
PO s dohledem	839	725	292	393	617	404	468	404	4142
podíl PO s dohledem	10,3%	10,0%	6,4%	6,8%	6,3%	6,6%	4,5%	3,4%	6,5%
celkový podíl PO u dospělých pachatelů	66,4%	72,2%	69,7%	69,0%	66,5%	70,6%	63,7%	64,8%	67,2%
počet odsouzených mladistvých pachatelů	93	111	62	91	263	155	260	368	1403
trestní opatření PO	28	47	22	25	112	55	78	213	580
podíl trestních opatření PO	30,1%	42,3%	35,5%	27,5%	42,6%	35,5%	30,0%	57,9%	41,3%
trestní opatření PO s dohledem	10	9	3	13	13	6	18	18	90
podíl trestních opatření PO s dohledem	10,8%	8,1%	4,8%	14,3%	4,9%	3,9%	6,9%	4,9%	6,4%
celkový podíl trestních opatření PO u mladistvých pachatelů	40,9%	50,5%	40,3%	41,8%	47,5%	39,4%	36,9%	62,8%	47,8%

2016	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	ČR
celkový počet odsouzených osob	7852	6995	3968	5252	9964	5754	9904	11734	61423
celkový počet uložených PO	5016	4855	2564	3418	6395	3829	6054	7120	39251
celkový podíl PO na trestních sankcích uložených odsouzeným osobám jako hlavní sankce	63,9%	69,4%	64,6%	65,1%	64,2%	66,5%	61,1%	60,7%	63,9%
počet odsouzených dospělých pachatelů	7766	6894	3903	5146	9698	5585	9672	11447	60111
PO "prosté"	4168	4128	2315	2977	5580	3323	5498	6534	34523
podíl PO "prostého"	53,7%	59,9%	59,3%	57,9%	57,5%	59,5%	56,8%	57,1%	57,4%
PO s dohledem	805	678	228	363	698	408	469	395	4044
podíl PO s dohledem	10,4%	9,8%	5,8%	7,1%	7,2%	7,3%	4,8%	3,5%	6,7%
celkový podíl PO u dospělých pachatelů	64,0%	69,7%	65,2%	64,9%	64,7%	66,8%	61,7%	60,5%	64,2%
počet odsouzených mladistvých pachatelů	86	101	65	106	266	169	232	287	1312
trestní opatření PO	38	38	17	58	103	80	72	179	585
podíl trestních opatření PO	44,2%	37,6%	26,2%	54,7%	38,7%	47,3%	31,0%	62,4%	44,6%
trestní opatření PO s dohledem	5	11	4	20	14	18	15	12	99
podíl trestních opatření PO s dohledem	5,8%	10,9%	6,2%	18,9%	5,3%	10,7%	6,5%	4,2%	7,5%
celkový podíl trestních opatření PO u mladistvých pachatelů	50,0%	48,5%	32,3%	73,6%	44,0%	58,0%	37,5%	66,6%	52,1%

2017	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	ČR
celkový počet odsouzených osob	6603	6319	3774	4821	9398	5334	8982	10474	55705
celkový počet uložených PO	3860	4101	2293	2937	5985	3271	4944	5988	33379
celkový podíl PO na trestních sankcích uložených odsouzeným osobám jako hlavní sankce	58,5%	64,9%	60,8%	60,9%	63,7%	61,3%	55,0%	57,2%	59,9%
počet odsouzených dospělých pachatelů	6538	6225	3686	4731	9138	5190	8768	10198	54474
PO "prosté"	3208	3379	2019	2543	5086	2825	4436	5418	28914
podíl PO "prostého"	49,1%	54,3%	54,8%	53,8%	55,7%	54,4%	50,6%	53,1%	53,1%
PO s dohledem	623	674	242	332	777	371	436	397	3852
podíl PO s dohledem	9,5%	10,8%	6,6%	7,0%	8,5%	7,1%	5,0%	3,9%	7,1%
celkový podíl PO u dospělých pachatelů	58,6%	65,1%	61,3%	60,8%	64,2%	61,6%	55,6%	57,0%	60,1%
počet odsouzených mladistvých pachatelů	65	94	88	90	260	144	214	276	1231
trestní opatření PO	25	32	30	51	97	58	62	161	516
podíl trestních opatření PO	38,5%	34,0%	34,1%	56,7%	37,3%	40,3%	29,0%	58,3%	41,9%
trestní opatření PO s dohledem	4	16	2	11	25	17	10	12	97
podíl trestních opatření PO s dohledem	6,2%	17,0%	2,3%	12,2%	9,6%	11,8%	4,7%	4,3%	7,9%
celkový podíl trestních opatření PO u mladistvých pachatelů	44,6%	51,1%	36,4%	68,9%	46,9%	52,1%	33,6%	62,7%	49,8%

Vysvětlivky:

StČ – Středočeský kraj

JČ – Jihočeský kraj

ZČ – Západočeský kraj

SČ – Severočeský kraj

VČ – Východočeský kraj

JM – Jihomoravský kraj

SM – Severomoravský kraj

PO – podmíněné odsouzení

trestní opatření PO – trestní opatření odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu

trestní opatření PO s dohledem – trestní opatření odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu

podíl – podíl konkrétní trestní sankce na celkovém počtu trestních sankcí uložených jako hlavní sankce odsouzeným dospělým/mladistvým pachatelům

celkový podíl – podíl podmíněných odsouzení ("prostých" i s dohledem) na trestních sankcích uložených jako hlavní sankce dospělým/mladistvým pachatelům

Zdroj dat: Přehledy statistických listů Ministerstva spravedlnosti ČR – Přehled o pravomocně vyřízených fyzických osobách podle soudů (odsouzených + vyřízených jinak) za roky 2008-2017

Dostupné z: <https://cslav.justice.cz>

10.2. Příloha č. 2 – Přehled četnosti ukládání podmíněného odsouzení pravomocně odsouzeným osobám za jednotlivé trestné činy

rok	§205 TZ – krádež	PO	%	§196 TZ – zanedbání povinné výživy	PO	%	§ 274 TZ – ohrožení pod vlivem návykové látky	PO	%
2008	13377	5094	38,1%	6081	4099	67,4%	13485	8675	64,3%
2009	12999	4901	37,7%	6993	4773	68,3%	13935	8763	62,9%
2010	15582	7292	46,8%	8656	6457	74,6%	13283	9512	71,6%
2011	14451	7340	50,8%	8806	6687	75,9%	11692	8671	74,2%
2012	17298	8411	48,6%	9132	6598	72,3%	11346	8394	74,0%
2013	18908	11493	60,8%	10974	9600	87,5%	10786	8406	77,9%
2014	17469	9098	52,1%	9722	7732	79,5%	11651	8989	77,2%
2015	13943	6565	47,1%	8128	5901	72,6%	11861	9227	77,8%
2016	12155	5530	45,5%	7318	5063	69,2%	10417	7483	71,8%
2017	11116	4983	44,8%	6063	4229	69,8%	9099	5219	57,4%

rok	§ 145 TZ – těžké ublížení na zdraví	PO	%	§ 175 TZ – loupež	PO	%
2008	401	247	61,6%	1291	444	34,4%
2009	383	257	67,1%	1350	480	35,6%
2010	406	291	71,7%	1501	708	47,2%
2011	321	198	61,7%	1034	505	48,8%
2012	444	299	67,3%	1267	608	48,0%
2013	449	328	73,1%	1299	735	56,6%
2014	407	278	68,3%	1055	569	53,9%
2015	442	292	66,1%	980	486	49,6%
2016	484	324	66,9%	879	449	51,1%
2017	446	312	70,0%	775	375	48,4%

PO – počet uložených podmíněných odsouzení za daný trestný čin

% – podíl uložených podmíněných odsouzení odsouzeným osobám za daný trestný čin

Zdroj dat: Statistické ročenky kriminality Ministerstva Spravedlnosti ČR pro roky 2008-2016

Přehledy statistický listů – Přehled o pravomocně odsouzených fyzických osobách podle paragrafů za rok 2017

Dostupné z: <https://cslav.justice.cz>

Podmíněné odsouzení

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá institutem podmíněného odsouzení, a to nejen rozбором platné právní úpravy, ale též historickým vývojem tohoto institutu, jakož i četností jeho ukládání v praxi. Podmíněné odsouzení je v trestním zákoníku upraveno ve dvou variantách, a to jako tzv. prosté podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem. Podstata podmíněného odsouzení spočívá v tom, že soud odsuzujícím rozsudkem sice uloží trest, avšak jeho výkon odloží pod podmínkou, že se odsouzený bude ve zkušební době řádně chovat a vyhoví stanoveným podmínkám. První kapitola pojednává o podmíněném odsouzení jako alternativním trestu a zmiňuje se i o principech restorativní justice. Další kapitola popisuje samotnou podstatu podmíněného odsouzení a též se zabývá jeho diskutabilní právní povahou. Z pohledu trestněprávní teorie je podmíněné odsouzení nejčastěji považováno za samostatný druh trestu, i když trestní zákoník ho pojímá jen jako jednu z forem trestu odnětí svobody. Třetí kapitola se zabývá nejprve historickými směry vývoje podmíněného odsouzení ve světě a jejich ovlivňování probací a dále pojednává o vývoji podmíněné odsouzení v českých zemích. Následující kapitoly se věnují platné právní úpravě. Ve čtvrté kapitole je proveden rozbor jednotlivých zákonných předpokladů pro uložení podmíněného odsouzení. Další kapitola se zaměřuje na zkušební dobu a vedení řádného života. Kapitola šestá se zabývá přiměřenými omezeními a přiměřenými povinnostmi, které individualizují podmíněné odsouzení, v této souvislosti je pojednáno o povinnosti podmíněně odsouzeného, aby dle svých sil nahradil škodu, odčinil nemajetkovou újmu, kterou trestným činem způsobil, nebo vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem. Sedmá kapitola rozebírá otázky ukončení podmíněného odsouzení včetně zániku právních následků odsouzení. Kapitola osmá se soustřeďuje na variantu podmíněné odsouzení, jehož obligatorní součástí je dohled probačního úředníka, tedy na podmíněné odsouzení s dohledem. Kapitola devátá pojednává o specifikách podmíněného odsouzení ukládaného mladistvých pachatelů. Kapitola desátá se zaměřuje na ukládání podmíněného odsouzení orgány činnými v trestním řízení v posledních deseti letech včetně zhodnocení četnosti ukládání u jednotlivých soudů a u vybraných trestných činů. Závěr práce obsahuje shrnutí celé práce včetně dílčích návrhů *de lege ferenda*.

Klíčová slova: podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody, alternativní trest, přiměřená omezení a přiměřené povinnosti

Conditional sentence

Abstract

This thesis describes and analyses a conditional sentence as a criminal punishment. The penalty exists under Czech legislation as a suspended sentence of imprisonment and a suspended sentence of imprisonment with supervision. The essence of the conditional sentence lies in a decision of a court that finds an offender guilty and sentences him to imprisonment, but the execution of the sentence is suspended if the court taking into account the character and circumstances of the offender has a reasonable belief that execution of the sentence is not necessary to induce the offender to lead an upright life. According to statistics, the conditional sentence is the most frequently imposed criminal sentence in the Czech Republic. The first chapter describes the conditional sentence as an alternative sentence, as well as principles of restorative justice. The next chapter deals with the essence of the conditional sentence and its arguable legal status. Despite the fact that legal theory considers the conditional sentence as a distinct type of punishment, the Criminal Code indicates that it shall be only one of the form of the sentence of imprisonment. The third chapter includes some worldwide historical facts concerning the conditional sentence and its influence by a probation as well as historical evolution of conditional sentence in the czech lands. The fourth chapter analyses all legal conditions for imposing the conditional sentence in detail. The terms of “leading of an upright life” as well as the probationary period are covered by the fifth chapter. The sixth chapter deals with adequate restrictions and duties that can be imposed along with the sentence. The purpose of imposing the adequate restrictions or duties on the offender is to individualize the sentence in order to motivate him to lead an upright life. In addition, the court will order the sentenced person to compensate the damage caused according to his/her capacity. The seventh chapter covers possibilities of how the conditional sentence ends – by a decision of the court or by time expiration. The eighth chapter is about the suspended sentence of imprisonment with supervision of a probational officer. The ninth chapter is devoted to the special character of the conditional sentence imposed on the juvenile offenders and its difference from the regular conditional sentence. The final chapter deals with statistics concerning an imposition of the conditional sentence by Czech courts within last decade. Finally, the conclusion at the end of the thesis summarizes the whole text above and it presents some new suggestions *de lege ferenda* as well.

Key words: suspended sentence of imprisonment, alternative punishment, adequate restrictions and duties